

กัลยาณสีลกถา

อาเนญชสัปพาย-ฉุพฺสญฺตา-มหาสญฺตาสฺตร

และอนาคตภยสฺตร



พิมพ์แจก

เพื่อเพิ่มปริมาณการแพร่หลายออกไปในชุมชน
แห่งประทีปชีวิตที่พระพุทธเจ้าประทานไว้

ในโอกาสชิตกาล มามบูรณมี

พุทธศักราช ๒๕๑๑

สงวนลิขสิทธิ์

กัลยาณสีลกถา

อาเนญชสัปปาย-ฉุพสุญตา-มหาสุญตาสูต

และอนาคตภยสูตร



พิมพ์แจก

เพื่อเพิ่มปริมาณการแพร่หลายออกไปในชุมชน
แห่งประทีปชีวิตที่พระพุทธเจ้าประทานไว้

ในโอกาสบิณฑกาล มามหบุรณมี

พุทธศักราช ๒๕๑๑

สงวนลิขสิทธิ์.

พิมพ์ที่ **สำนักบรรณกิจวัดป่าตอง** แผนกการพิมพ์

■ 189-191 ถนนบำรุงเมือง สี่ราชนาครี พรรณคร โทร. 24028

■ นายสุทัศน์ เชาวอักษร ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา พ.ศ. 2511

คำถามข

แนวบรรยายธรรมใน พระพุทธ ศาสนา ของ ข้าพเจ้า
ไม่ว่าจะแสดงออกมาในรูปธรรมสากัจฉา เทศนา ปาฐกถา
หรือเป็นเล่มหนังสือ ย่อมต้องถูกกล่อมให้เข้าไปอยู่เพียงใน
จุดเดียว คือจุดที่ทำหน้าที่ประกาศออกซึ่งสัจธรรมของพระ-
พุทธเจ้าให้ทอแสงโพล่งสว่างขึ้นในชุมชน ทั้งนี้ ก็ด้วย
ข้าพเจ้าสำนึกอยู่เสมอว่า สัจธรรมของพระพุทธเจ้าจะเกิด
ประโยชน์ตามพระพุทธประสงค์ขึ้นแก่ผู้ใดได้ ก็ด้วยผู้นั้น
ต้องได้รู้ทั่วถึงในสัจธรรมนั้น ๆ ในทุกกระบวนการแล้ว
และนำเอาสัจธรรมนั้น ๆ ไปประยุกต์ตน ตามควรแก่สถานะ
ในทุกกระบวนการด้วย เท่านั้น

ส่วนเรื่องพิธีกรรม เรื่องการเสก—เป่า เรื่องความ
ศักดิ์สิทธิ์แห่งน้ำมนต์เครื่องราง ของขลัง และแม่แห่งพระ-
พุทธรูป เรื่องอำนาจการบันดาลให้เป็นต่าง ๆ แห่งฤกษ์—ยาม
และเรื่องการเสกพระพุทธรูปให้เป็นพระพุทธเจ้า ซึ่งใน
บัดนี้ ล้วนแต่เกิดเป็นสินค้า ที่ทั้งซื้อขายขายคล่องทั้งนั้น
มิได้ถูกข้าพเจ้าบรรยายบรรจุเข้าไว้ ในลักษณะรูปเป็นสรณะ

เป็นกรณียะ หรือเป็นปวัตติยะ ในแนวบรรยายนั้น ๆ เลย
ก็เพราะข้าพเจ้ามีทรรศนะในสิ่งเหล่านั้นว่า นอกจากมิใช่
เป็นสัจธรรมของพระพุทธเจ้า ที่พุทธสาวกทั้งปวงควรนำ
ออกเผยแผ่แล้ว ยังเป็นแคนเซอร์ที่เกิดและเจริญงอกงาม
ขึ้นบนสัจธรรมของพระพุทธเจ้าอีกด้วย ในบัดนี้ แคนเซอร์
ชนิดที่เกิดที่ร่างกาย กำลังถูกแพทย์ในทุกส่วนของโลกทำ
การปราบ และค้นคว้าหาทางป้องกันอยู่อย่างขะมักเขม้น
ส่วนแคนเซอร์ ที่กำลังเกิด และพัฒนาตัวเองขึ้นบน สัจธรรม
ของพระพุทธเจ้าในบัดนี้ ใครจะเข้าทำการปราบและป้องกัน
ยังเป็นปม ที่มองไม่เห็นเงื่อน ที่จะถูก ถลึงกลาย ออกมาได้เลย
เพราะเจ้าหน้าทีในแผนกนี้ ส่วนมาก ท่านได้กลายเป็นผู้
ผลิตและเป็นเจ้าของสินค้านี้เสียเอง

ในตอนปลายพุทธกาล พระเทวทัตตะ ผู้ที่แสดงรูป
เป็นพุทธสาวก ด้วยเครื่องแบบของภิกษุ ได้เที่ยวแสดง
ทฤษฎีที่เป็นเครื่องผลิตแคนเซอร์ขึ้นบนสัจธรรม ในชุมชน
ต่าง ๆ พระพุทธเจ้าทรงเห็นว่าจะเกิดเป็นภัยที่ใหญ่หลวงแก่
สัจธรรมที่กำลังรุ่งเรืองอยู่ในเวลานั้น จึงโปรดให้พระสงฆ์
เที่ยวชี้แจงความจริง ในชุมชนว่า “เมื่อก่อน พระเทว-

หัตถะมีปรกติเป็นอย่าง ๑ แต่ในบัดนี้กลับมีปรกติแปร
ไปเป็นอีกอย่าง ๑ พระพุทธเจ้า พระธรรมเจ้า พระ-
สงฆ์เจ้า ประชาชนไม่พึงเห็นไปตามการที่พระเทวทัต-
ตะพึงทำ คำที่พระเทวทัตตะพึงพูด เพียงเฉพาะพระ-
เทวทัตตะผู้เดียวเท่านั้น ที่ประชาชนควรเห็นไปตาม
การที่พระเทวทัตตะพึงทำ คำที่พระเทวทัตตะพึงพูด
นั้น ๆ

ปรกติดั้งเดิมของภิกษุ คือการเรียนและการปฏิบัติใน
สังฆกรรม และการประกาศสังฆกรรมให้รุ่งเรืองขึ้นในชุมชน
สัมมาปฏิบัติของภิกษุ จึงเกิดเป็น ดวงประทีป ที่ช่วยส่อง
ให้เห็นพระพุทธเจ้า พระธรรมเจ้า และพระสงฆ์เจ้า
คือความดีของพระรัตนตรัย ชาวเราจะรู้จักได้ ตาม
ปริมาณการชอบที่ภิกษุทำ คำชอบที่ภิกษุพูด แต่เมื่อ
การที่ภิกษุทำ คำที่ภิกษุพูด กลับมากลายเป็นแดนเข็ญ
ขึ้นที่สังฆกรรม ชาวเราหลงไป จึงไม่บังควรเห็นพระ-
พุทธเจ้า พระธรรมเจ้า หรือพระสงฆ์เจ้า ไปตามการ
ที่ภิกษุพวกนั้นทำ ไปตามคำที่ภิกษุพวกนั้นพูด แต่พึงเห็น
ลักษณะอัธยาศัยจิตใจของภิกษุพวกนั้นเท่านั้น ไปตาม
การที่ภิกษุพวกนั้นทำ ไปตามคำที่ภิกษุพวกนั้นพูด ตาม

นัยที่พระพุทธเจ้าโปรดให้พระสงฆ์เที่ยวชี้แจงในชุมชน เมื่อ
ตอนปลายพุทธศตวรรษที่ ๑ ก่อนพุทธศกนั

ความเป็นจริง ความมีคุณสมบัติที่ดีเด่นแห่งสังฆธรรม
ของพระพุทธเจ้า ไม่มีทางที่นักการศาสนาอื่นผู้ที่บกพร่อง
ในมรรยาทจะหยิบยกขึ้นมาโจมตีตามหลักเหตุผลได้เลย ข้อ
ที่พระพุทธศาสนาต้องถูกโจมตีเป็นครั้งเป็นคราว เช่นที่ถูก
โจมตีที่เชียงใหม่ และที่พระนคร ในอดีตกาลไม่สู้นานมานี้
ผู้โจมตีมิได้หยิบยก ข้อธรรมใน พระพุทธศาสนา ขึ้นมาโจมตี
แต่เขาหยิบยกเอาการแหวกแนวสังฆธรรมที่ภิกษุทำ คำแหวก
แนวสังฆธรรมที่ภิกษุพูดขึ้นมาโจมตีต่างหาก ในบัดนี้ความ
กว้างใหญ่ของโลกได้แปรภาวะเป็นแคบเข้าๆ การแข่งขัน
เพื่อการดำรงอยู่ได้ด้วยดีได้มีมากขึ้นๆ วิทยาศาสตร์และ
การศึกษาในวิชาการ ได้แผ่ขยายกว้างออกไปๆ ในตอนที่
โลกมีสถานการณ์เช่นนี้ นักการศาสนาประเภทคุ่นพื้นเผาศพ
ที่มัวนอนเป็นโคถึก เก็บกินหญ้าที่เกิดขึ้นด้วยบารมีของ
พระศาสนาจนอ้วน ย่อมมีส่วนทำให้พระศาสนาต้องจมดิน
กร่อนผุไปด้วย นักการศาสนาที่มีความรู้ ที่มีสมรรถภาพ ที่มี

คุณธรรม ที่มีการเสียสละตามสมควร เท่านั้น จึงจะสามารถ
พิทักษ์ศาสนาในฝ่ายตนไว้ให้คงอยู่ตามสภาพเดิมได้

นิติเผยแผ่พุทธธรรมนี้ ได้ถูกตั้งขึ้นมา ด้วยความ
มุ่งหมาย เพื่อเทิดทูนสังฆธรรมของพระพุทธเจ้าให้โผลงสว่าง
อยู่ตามหลักการดั้งเดิม แม้วิธีนี้ จะทำหน้าที่ตามความมุ่ง
หมายของตนได้ เพียงในขนาดหิงห้อยทอแสงออกไปใน
ท่ามกลางแสงดวงอาทิตย์ที่กำลังแผดจ้า แต่นิธินี้ก็ปฏิบัติกิจ
ตามความมุ่งหมายของตนอยู่ได้เรื่อยมา ด้วยการพิมพ์หนังสือ
ประเภทพิทักษ์สังฆธรรมของพระพุทธเจ้า ให้แพร่หลาย
ออกไปในชุมชน ตามกำลังทรัพย์ที่มีอยู่เพียงเล็กน้อย โดย
มิได้มีการบอกเรียไร ทั้งโดยตรง ทั้งโดยอ้อม ต่อผู้ใด ๆ เลย
(หากจะมีใครไปเรียไร ไม่ว่าโดยตรง หรือโดยอ้อม โปรด
สันนิษฐานนำไว้อีก่อนว่า นั่น คือการทุจริต) ในอภิลักขิตกาล
มาชบวรณมี นิธินี้ได้ถือเป็นอภิลักขิตโกศาส ๑ ในการพิมพ์
หนังสือพิทักษ์สังฆธรรมออกแจก ในอภิลักขิตกาล มาชบวรณมี
ในศกนี้ คงปฏิบัติกิจจุฑาที่เคยจัดทำมา เรื่องที่จะใช้พิมพ์
ได้เลือกเรื่องที่มีลำนาคความที่พอสมคล้องกับความสนใจของ
ธรรมกามุขชนพิมพ์

เมื่อ ๙ ธันวาคม ๒๕๑๐ ข้าพเจ้าได้ไปแสดงธรรม ณ สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย ในภาคเช้า หลังจากวันแสดงเล็กน้อย ได้มีทั้งบรรพชิตทั้งฆราวาสไปขอลอกคัดพระธรรมเทศนาภัณฑ์นี้ เพื่อนำไปศึกษา โดยชี้แจงว่าการอธิบายศิลปะแบบในเทศนาภัณฑ์นี้ ยังไม่เคยได้ฟังที่ไหนเลย ชอบใจในหลักการอธิบายนี้ เรื่องจิตว่างก็เป็นอีกเรื่อง ๑ ที่กำลังเป็นปัญหาที่ยกขึ้นถกเถียงกัน บางท่านว่าจิตว่างไม่ได้ แต่บางท่านว่า จิตว่างได้ เรื่องจิตว่างที่ถูกยกขึ้นกล่าวเฉพาะในหน้าหนังสือพิมพ์สยามรัฐ เคยได้พบบ่อยๆ ปัญหาเรื่องจิตว่างนี้ ได้เข้าไปถึงข้าพเจ้าตั้งแต่หลังคำนี้ปฏิสนธิขึ้นมาเพียงเล็กน้อย และในบัดนี้ก็ยังมิเข้าไปถึงอย่างประปราย คำว่า “จิตว่าง” นี้ ท่านเจ้าของโวหารนี้บอกว่า ได้แปลออกมาจากคำว่า “สุญญตา” ในภาษาบาลี ปัญหาเรื่องเหตุที่ทำให้ศาสนาเสื่อม ให้ศาสนาเจริญ ก็มีพูดกันอยู่มาก ความเสื่อม ความเจริญแห่งพระศาสนา แม้พระพุทธเจ้าได้ตรัสบอกไว้แล้วว่า ขึ้นอยู่กับชนิดแห่งการเวียนและการปฏิบัติที่ไม่ชอบ และที่ชอบของพุทธบริษัท ๔ ก็จริง แต่ในอนาคตกยสูตร พระพุทธเจ้าทรงชี้บอกจักรกล

ตัวที่สำคัญ ที่เป็นมูลฐานเป็นที่เกิดขึ้นแห่งความเสื่อมโทรม
ของพระศาสนาไว้ เพื่อให้มีหนังสือชนิดที่พอใช้เป็นอุปกรณ์
หาความเข้าใจในข้อธรรมที่กำลังเป็นปมเป็นปัญหาอยู่^๕ ใน
การเผยแผ่ธรรมครั้งนี้ ข้าพเจ้าจึงได้เลือกกัลยาณสีลกถา๑ คำ
แปลอานนชสัปพายสูตรจุฬาสุตตาสุตระและมหาสุตตาสุตระ ๑
คำแปลอนาคตภยสูตร ๑ เป็นเรื่องสำหรับพิมพ์ และพิมพ์
รวมเข้าเป็นเล่มเดียวกัน๓สูตรข้างต้น กล่าวถึงธรรมที่เรียกว่า
“**สญฺญตา**” สูตรท้ายกล่าวถึงจักรกลที่สำคัญ ที่มีพลังงาน
แห่งพื้นเพองที่สร้างความเสื่อมโทรมความสูญ สลายตัว ให้แก่
พระศาสนา

ลำนาคความในพระสูตรที่ กล่าว ถึง สญฺญตา ทั้ง สาม สูตร
ถือเอาความหมายได้ยากมาก จะต้องอ่านในตอนที่จิตสงบ
และใช้ปัญญา พินิจ พิจารณา จริง ๆ จึง จะ พอ จับ ใจ ความ ได้
เฉพาะอานนชสัปพายสูตรนั้น เมื่ออ่านด้วยพินิจ ชวนให้
ได้ความเข้าใจว่า กุศลกรรมที่เรียกว่า “**อเนญชาภิสังขาร**”
นั้น ได้แก่กตัตถณานและอรูปณาน ๔ (โดยทั่วไปว่าได้แก่
อรูปณาน ๔) ลำนาคความในพระสูตรทั้งสามนี้ จะให้ความ
กระจ่างว่าคำว่า “**สญฺญตา**” กับคำว่า “**จิตว่าง**” มี^๕เนื้อความ

อย่างเดียวกัน หรือแตกต่างกัน ท่านที่ได้บรรลุถึงธรรมที่เรียกว่า “**สุญญตา**” แล้ว ไม่ต้องพูดถึงในข้อที่ท่านทำการร่วมประเวณี ท่านทำการยิงคน โดยไม่เกิดบาป แม้เพียงจิตคิดในการร่วมประเวณี จิตคิดในการจับปืนยิงคน จะเกิดมีขึ้นได้หรือไม่ และจะได้พบว่า บรรพชิตที่บรรลุถึงวิเวก-สุญญตานี้ ต้องกลายเป็นคนอุบาทว์บ้าง เป็นคนมหากุบาทว์บ้าง อีกด้วย ในพระสูตรสุดท้าย จะได้ข้อคิดปลีกย่อยว่า การรักษาวินัย กับการรักษาศีล เป็นธรรมต่างชั้นกัน

อนึ่ง ในคำบอกอานิสงส์ของศีล ในตอนท้ายของการให้ศีล ที่ได้ยินกันอยู่ในทุกคราวที่มีการรับศีลว่า “**สีเลนนิพพุติ ฆนติ**” นี้ ได้เคยมีผู้ตั้งปัญหาถามข้าพเจ้าว่า “ศีลช่วยให้ถึงนิพพานได้อย่างไร?” ผู้เป็นเจ้าของปัญหานี้ คงต้องถือเอาความว่า นิพพุติ คือ นิพพาน นิพพุติ นี้ ตามความหมายเดิม เข้าใจว่า ท่านมิได้ให้ถือเอาความหมายเท่ากับคำว่านิพพาน แต่ท่านให้ถือเอาความหมายตามความในภาษาไทยว่า “**ความเย็นใจ**” “**ความแหม่นขื่นเบิกบานใจ**” หรือ “**ความมีสันติสุขอย่างชาวบ้าน**” เท่านั้น คือ

นิพพุติ คำนี้ มีความหมายเหมือนคำกิริยา นิพพุตา นิพพุโต
 ในคำที่เจ้าหญิงกิสากุตมีกล่าวสรรเสริญพระพุทธเจ้า ในตอน
 ที่ยังดำรงอยู่ในภาวะของเจ้าชายว่า นิพพุตา นุน สา มาตา
 เป็นต้น ที่แปลความว่า “มารดา บิดา ที่มีคนเข่นกับท่าน
 เจ้าชายสิทธัตถะนั้นเป็นบุตร ต้องเฝ้าใจ โดยแน่อน
 สตรีที่ได้ชายเข่นกับท่านเจ้าชายสิทธัตถะ นั้น เป็น สามี
 ต้องเฝ้าใจ โดยแน่อน ”

เรื่อง^๕ สำเร็จเป็นเล่มหนังสือขึ้น ด้วยทุนทรัพย์ที่
 เป็นส่วนของนิธิเผยแผ่พุทธธรรม หากว่า เรื่อง^๕ช่วยให้
 เกิดความสว่างขึ้นในสังขารของ พระพุทธเจ้า สม ตาม ที่ มุ่ง
 หมาย^๕ขึ้นมาบ้าง การพิมพ์หนังสือ^๕ ย่อมต้องสำเร็จเป็นกุศล-
 กรรม เป็นบุญ ตามแบบพระพุทธเจ้า แก่บรรดา ท่านผู้ที่มี
 ส่วนได้เป็น เจ้า ของ นิธิ เผยแผ่ พุทธ ธรรม ด้วย การ บริจาค
 ทรัพย์ให้เป็นทุนนอนของนิธิ^๕ทุกๆ ท่าน ขออำนาจกุศล-
 กรรม อำนาจบุญ^๕ จงสำเร็จเป็นวิบากสมบัติ อำนาจอายุ-
 วรรณะ สุข กำลัง มนุญผลอย่างอื่น ๆ และการได้รู้ทั่วถึง
 ในสังขารของพระพุทธเจ้า แก่บรรดาท่านผู้ที่มีส่วนเป็น

ณ

เจ้าของกุศลกรรม เป็นเจ้าของบุญนี้ จงทุก ๆ ท่าน ส่วน
กุศลที่ถึงปณิธานอุทิศไว้แก่ผู้ถวายชนม์แล้ว ก็ขอให้กุศล-
กรรมนี้ สำเร็จเป็นปัตตานโมทนามัยกุศลขึ้น แก่ผู้ถวายชนม์
แล้วนั้น ๆ จงทุก ๆ ท่าน สมตามมโนปณิธานของท่านผู้
อุทิศนั้น ๆ เทอญ

พระภิกษุปาสาทิโก

พุทธสาวกฝ่ายเถรวาท

วัดราชบพิธ, พระนคร

๒๙ มกราคม ๒๕๑๑

สารบาญ

กัลยาณสีลกดา	หน้า ๑
ศีลคืออะไร ?	,, ๒
ขนาดความประณีตของศีล	,, ๓
วิรัตติ๓	,, ๕
ศีลอมโรค	,, ๗
ผู้รักษาศีลที่ต้องเป็นทาสของกิเลส	,, ๙
กัลยาณศีล	,, ๑๑
อานิสงส์แห่งกัลยาณศีล	,, ๑๔
อาเนญชสัปปายสูตร	,, ๑๕
โทษของกาม	,, ๑๕
ปฏิบัติเป็นทีสบายแห่งอาเนญชะ ๓ อย่าง	,, ๑๖
ปฏิบัติเป็นทีสบายแห่งอาภิญญัญญายตนฌาน๓อย่าง,,	๒๑
ปฏิบัติเป็นทีสบายแห่งเหวสัณญานาสัณญายตนฌาน,,	๒๕
เหตุเป็นเครื่องปรินิพพาน-ไม่ปรินิพพาน	,, ๒๖
อริยวิโมกข์	,, ๓๐
ฉฬสัณฺฑตาสูตร	,, ๓๒

พระอนันตเถระไม่แน่ใจในพระพุทธรูปที่
ที่กำหนดไว้ ,, ๓๒

สัญญาผลสมบัติเป็นวิหารธรรมของพระพุทธรูป ,, ๓๓

ความว่างจากอาการเพรณ ชั้นที่ ๑ ,, ๓๔

ความว่างจากอาการเพรณ ชั้นที่ ๒ ,, ๓๖

ความว่างจากอาการเพรณ ชั้นที่ ๓ ,, ๓๘

ความว่างจากอาการเพรณ ชั้นที่ ๔ ,, ๓๙

ความว่างจากอาการเพรณ ชั้นที่ ๕ ,, ๔๑

ความว่างจากอาการเพรณ ชั้นที่ ๖ ,, ๔๓

ความว่างจากอาการเพรณ ชั้นที่ ๗ ,, ๔๕

ความว่างจากอาการเพรณ ชั้นที่ ๘ ,, ๔๗

สัญญาผลสมบัติเป็นวิหารธรรมของสมณะ

พราหมณ์ทั้งปวง ,, ๔๙

มหาสัญญาสูตร ,, ๕๑

พระผู้มีพระภาคทรงเข้าพักในกาฬเขมกวิหาร ,, ๕๑

พระผู้มีพระภาคทรงเข้าไปยังฆมฺภยวิหาร ,, ๕๒

อาการที่เป็นเหตุให้ไม่ได้และได้สุข ,, ๕๓

ฉ

อาการที่เป็นเหตุให้ไม่ได้และได้เจโตวิมุตติ	หน้า ๕๔
สรีระที่ไม่เป็นแกนเกิดแห่งทุกข์ไม่มี	„ ๕๕
สัญญาวิหารสมาบัติ	„ ๕๕
กามคุณฉันทราคะปหานภาวนา	„ ๖๙
อัสมิมานปหานภาวนา	„ ๗๐
อานิสงส์แห่งภาวนานั้น	„ ๗๒
เหตุแห่งความเป็นคนอุปาทว์—มหาอุปาทว์	„ ๗๔
การห้อมล้อมพระศาสดาที่เป็นไปเพื่อहितสุข	„ ๘๐
อนาคตภยสูตร	„ ๘๔
อนาคตภย ๕ อย่าง	„ ๘๔
บางส่วนของสัทธัมมัตถนิรทธานสูตร	„ ๙๓

กัลยาณศีลกลา

พระเทพโมลี วัดราชบพิธ

แสดง ณ สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย

เมื่อ ๕ ธันวาคม ๒๕๑๐ ในภาคเช้า

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมมาสมพุทฺธสฺส.

ยสฺส กาเยน วาจาเย มนสา นตฺถิ ทุกฺกัณฺโณ.

ตํ เว กัลยาณสํโโลติ อาหุ ภิกขุํ หิรมฺตนตฺติ.

วันนี้เป็นวันกึ่งแห่งสัปดาห์ ที่เวียนมาถึงเข้าแล้วโดยการโคจรของดวงจันทร์ ตามพุทธาณุญาตในมหาวรรคแห่งวินัย ในวันกึ่งบ้างและในวันสุดท้ายของบ้างทุกๆ วันพุทธศาสนิกผู้ที่เคารพในพระพุทโธวาทและไม่ประมาท ย่อมบริจาคทาน รักษาศีล สดับธรรม และปฏิบัติธรรมเพื่อชำระตนให้บริสุทธิ์จากกิเลส ณ ธรรมสวนสถานแห่งใดแห่งใด เป็นส่วนประกอบกิจเพิ่มพูนอริยทรัพย์ขึ้นในตนๆ เพื่อชดใช้ส่วนแห่งชีวิตที่ต้องสูญเสียไป เพราะถูกกาลเวลาที่ล่วงไป ๆ กลิ่นพาเอาไปด้วย ธรรมมีกถาอันเป็นเครื่องเพิ่มพูนอริยทรัพย์คือความรู้ธรรม ในวันนี้ จักได้แสดงในเรื่อง กัลยาณศีล ตามพุทโธวาท ที่ได้ตั้งเป็นบทอุเทศนี้ว่า “ยสฺส กาเยน

ว่าอาจ” เป็นต้น ที่แปลความว่า “ชนผู้ที่เห็นภัยในสังสารวัฏ
มีความขะเขวชงละอายบาป ไม่มีการทำความชั่วด้วยกาย
ด้วยวาจา ด้วยใจเลย ปรากฏทั้งหลายเรียกว่า เป็นคนมี
กัลยาณศีล” ดังนี้

ศีลคืออะไร ?

ศีล ตามความหมายทางตัวอักษร ท่านกล่าวไว้ถึง ๖
นัย แต่ในที่นี้จักกล่าวความทั้งนั้นเพียงนัยเดียว คือ **ศีล**
ได้แก่การทำทางกาย การทำทางวาจา ที่มีอาการเรียบร้อย
และเป็นสุจริต **ลักษณะของศีล** คืออาการเรียบร้อยและสุจริต
ดำรงอยู่อย่างพร้อมสรรพ **กิจอันเป็นหน้าที่ของศีล** คือ การ
กำจัดการล่วงละเมิดกลุ่มบัญญัติคือกลุ่มสิกขาบทออก **สมบัติ**
คือวิญญานของศีล ได้แก่คุณที่บริสุทธิ์ ที่ไม่มีโทษเจือปน
ผลอันเป็นเครื่องปรากฏเด่นชัดบนมาของศีล คือความสะอาด
ทางกาย ความสะอาดทางวาจา ความสะอาดทางใจ **ฐานคือ**
เหตุใกล้ ที่เป็นเครื่องดำเนินอยู่ของศีลคือhiriและโอตตปัสสะ

ศีล มิใช่ข้อวินัยคือสิกขาบทที่มีจารึกอยู่ในคัมภีร์ ดังที่
เข้าใจกันอยู่โดยมาก แต่**ศีล** คือมรรยาททางกายทางวาจา อัน
เป็นไปโดยชอบที่บังเกิดมีขึ้นที่บุคคล ที่อาศัยการสั่งวรได้ด้วย
จิตตามกลุ่มสิกขาบทกลุ่มใดกลุ่ม ๑ เป็นเหตุ หากเปรียบคนให้

เท่ากับตัวรถจักรรถไฟ กลุ่มสติกขาบทย่อมเท่ากับรางรถไฟ
 กิริยาที่รถแล่นไปตามรางย่อมเท่ากับศีล เมื่อรถไฟปฏิบัติกิจ
 ในหน้าที่คือแล่นออกไปสู่สถานีปลายทาง หากรถไฟนั้นยัง
 แล่นไปด้วยอาศัยรางเป็นทางเดินอยู่ตราบใด อันตรายใน
 การต้องพลัดตกจากรางก็ยังไม่เกิดมีขึ้นมาตราบนั้น และเมื่อ
 แล่นเรื่อยไป รถไฟนั้นย่อมต้องไปถึงสถานีปลายทางได้ตาม
 ความมุ่งหมาย ข้อนี้ฉันใด เมื่อคนสมาทานรักษาศีลแล้ว
 หากเขายังมีการสังวรคือ มีการควบคุมมรรยาททางกาย ทาง
 วาจาให้เป็นไปตามกลุ่มสติกขาบท ที่เป็นปทัสถาน แห่งศีลนั้น
 อยู่ตราบใดการสลายตัวลงแห่งศีลก็ยังไม่เกิดมีขึ้นมาตราบนั้น
 และเมื่อผู้นั้น ยังสังวรด้วยดี ตามกลุ่มสติกขาบทนั้นอยู่เรื่อยไป
 ศีลนั้นย่อมยั่งยืนเจริญอยู่เรื่อยไป จนบรรลุถึงประโยชน์ชั้น
 สุดท้ายที่ประสงค์ได้ ข้อนี้ก็ฉันนั้น

ขนาดความประณีตของศีล

ขนาดความหยาบ และความประณีตแห่งศีลทั้งหลายย่อม
 มีชั้น เป็นชั้นตามชนิดแห่งกลุ่มสติกขาบทที่ถูกใช้เป็นปทัสถาน
 แห่งศีลนั้นๆ กลุ่มสติกขาบทใด มีจำนวนสติกขาบทมากเท่าใด
 เป็นส่วนประกอบ ศีลที่มีชั้นมา เป็นชั้นมาด้วยอาศัยกลุ่มสติก

خابท^๕นั้นเป็นปัทสถาน ย่อมต้องประณีตมากขึ้นเท่า^๕นั้น แต่
 กลุ่มสิกขาบทใด มีจำนวนสิกขาบทน้อยลงเท่าใดเป็นส่วนประ
 กอบศีลที่^๕ขึ้นมา เป็น^๕ขึ้นมา ด้วยอาศัยกลุ่มสิกขาบท^๕นั้นเป็น
 ปัทสถานย่อมต้องประณีตน้อยลงเท่า^๕นั้น แต่ความประณีตใน
 ชั้นต่ำสุดของศีล ก็คือมรรยาททางกายทางวาจาต้องอยู่ใน^๕
 พอเป็นสุจริต ถ้ามรรยาท^๕นั้นต่ำกว่าชั้นที่พอเป็นสุจริต มรรยา
 ท^๕นั้นย่อมมีคุณสมบัติต่ำกว่าขนาดแห่งศีล เพราะปิดกั้น
 ทุจริตปิดกั้นโทษที่เกิดจากทุจริตไม่ได้ กลุ่มสิกขาบทใดประ
 กอบด้วยสิกขาบทที่มีจำนวนน้อยกว่า ๕ มรรยาทที่เกิดขึ้น
 ด้วยอาศัยกลุ่มสิกขาบท^๕นั้นเป็นปัทสถาน ย่อมไม่ดี ไม่ประณีต
 ถึงขนาดที่พอเป็นศีลได้ เพราะฉะนั้นกลุ่มสิกขาบทที่พอเป็น
 ปัทสถานแห่งศีลได้ จึงต้องมีจำนวนไม่น้อยกว่า ๕ เป็นส่วน
 ประกอบ

เนื่องด้วยชั้นแห่งศีลขึ้นอยู่กับจำนวนสิกขาบท ชั้นต่ำ
 ชั้นสูงแห่งศีล จึงกำหนดรู้ได้ด้วยจำนวนสิกขาบทในกลุ่มสิก
 ขาบทที่เป็นปัทสถาน^๕นั้น ๆ คือไกรรักษาสิกขาบท ๕ คน^๕นั้น
 ย่อมมีศีล ๕ ซึ่งเป็นศีลในชั้นต่ำสุด ไกรรักษาสิกขาบท ๘
 สิกขาบท ๑๐ คน^๕นั้นย่อมมีศีล ๘ มีศีล ๑๐ เป็นต้น

วิธีที่ ๓

ศีลของปุณฺณชาวบ้าน ย่อมเกิดมีขึ้นมาด้วยการสมาทาน คือ ด้วยการอธิษฐานตนให้เป็นคนรักษากลุ่มสิกขาบท ๓๓๐ นานานี้ การสมาทานนี้ ทำในสำนักบรรพชิตก็ได้ ทำตามลำพังตนเองก็ได้ ทำไว้ก่อนเกิดมีเหตุการณ์ที่ยั่วให้ประพฤติกุจริตก็ได้ ทำในตอนที่เหตุการณ์เช่นนั้นเกิดมีขึ้นในที่เฉพาะหน้าก็ได้ หากสมาทานไว้ก่อนเวลาที่เกิดมีเหตุการณ์เช่นนั้น การรักษาศีลรายนี้ เรียกว่า “สมาทานวิธี” หากทำการสมาทานในตอนที่กำลังประสบเหตุการณ์เช่นนั้น การรักษาศีลรายนี้เรียกว่า “สัมปตวิธี” เมื่อทำการสมาทานแล้ว ย่อมเป็นคนมีศีลตามประเภทแห่งกลุ่มสิกขาบท ที่ได้สมาทานนั้น ตลอดเวลาที่ยังไม่มีการล่วงละเมิด สิกขาบทใด ๆ ในกลุ่มสิกขาบทนั้นขึ้นมา หรือตลอดระยะเวลาที่ตนตั้งกำหนดไว้ก่อนหรือในตอนที่กำลังสมาทานนั้น หากไม่มีการสมาทาน มรรยาทแม้ดีถึงขนาดแห่งศีล ท่านก็ไม่จัดเป็นศีล เพราะมรรยาทนั้นมิได้บังเกิดขึ้นมาด้วยกุศลเจตนา การทำความดีที่ปราศจากกุศลเจตนาไม่เกิดเป็นกุศลกรรม สมาทานวิธี และสัมปตวิธีนั้น ๆ ย่อมตั้งยังยืนอยู่ได้ด้วยอาศัยการคำนึงของสติและสัมปชัญญะ กับหิริ คือการขะแยงละอายบาป

และโอตตปปะ คือการสะกุงหวาดกลัวต่อบาป

สมาทานวิริตติและสัมปตวิริตติเป็นโลกิยวิริตติๆ เป็นอนิยตศีล คือเป็นศีลที่ยังต้องมีการล้มลุกคุกกกลาน บริสุทธ์ดีบ้าง ต้องเฝ้าหมองบ้าง ต้องขาดบ้าง ต้องเลิกรักษาบ้าง แล้วแต่การสังวรนั้นๆ จะดีเลวในขนาดไหน หรือไม่มีเลย หรือหมดกุศลเจตนา ต่างจากนิยตศีล ซึ่งเป็นศีลที่เที่ยง ยั่งยืน เสมอต้นเสมอปลาย เพราะเป็นศีลที่สำเร็จมาจากโลกุตรวิริตติ คือท่านผู้ใด มีการปฏิบัติในสมาธิภาวนาดีถึงขนาดจนทำให้ อริยมรรคบังเกิดขึ้นมาแล้ว อริยมรรคนั้น แม้เป็นเพียงโสดาปัตติมรรคก็ตาม ย่อมทำการตัดกิเลสที่เป็นสะพานแห่งการทำทุจริตทางกาย ทางวาจาได้หมดสิ้น การงดเว้นการทำทุจริตที่เกิดจากการตัดกิเลสที่เป็นสะพานแห่งการทำทุจริตได้ขาดนั้น ท่านเรียกว่า “เสตุมาตวิริตติ” ศีลที่สำเร็จมาจากเสตุมาตวิริตตินั้น ย่อมสำเร็จเป็นนิยตศีล คือเป็นศีลที่ไม่เฝ้าหมอง ไม่ขาดวัน มีคุณสมบัติแห่งศีลครบกระบวนการ ตามกำลังแห่งอริยมรรคนั้นๆ ดำรงยั่งยืนอยู่จนอวสานแห่งชีวิต ทั้งนี้ เพราะพระอริยะ หมดปัจจัยแห่งทุจริต จึงมีการเว้นทุจริตเป็นปรกติธรรมาศัย

ศีลอมโรค

ส่วนศีลที่สำเร็จมาจากโลกียวิรติน^๕ เมื่อขาดการสังวร ทำให้เกิดมีการล่วงละเมิดสิกขาบทใด ๆ ในกลุ่มสิกขาบทที่ได้สมาทานไว้นั้นแม้เพียงสิกขาบทเดียวขึ้น ถึงครบบองค์ที่ถูกกำหนดไว้สำหรับสิกขาบทนั้น ๆ ออกมาทางกาย หรือทางวาจาเมื่อใด ย่อมต้องขาด ต้องสลายตัวลง คือ ศีลนั้นแปรภาวะเป็นทุศีล เมื่อนั้น แต่ถ้การล่วงละเมิดนี้ ยังเป็นไปอยู่ในอันดับต่ำกว่าองค์ที่ถูกกำหนดไว้นั้น เช่นทำการฆ่าสัตว์ แต่สัตว์นั้นไม่ตาย เพียงแต่บาดเจ็บเป็นต้น ศีลนั้นย่อมยังไม่ขาด เพียงแต่เกิดมีความเศร้าหมองขึ้นมา คือเกิดมีจิตดำงำขึ้น ทำให้คุณสมบัติของศีลนั้นบกพร่องลง ศีลที่รักษาได้เพียงมิได้ล่วงละเมิดสิกขาบทครบบองค์กำหนดนั้นๆ เท่านั้น^๕ คงเป็นศีลอยู่เพียงในค่านวินัย เป็นศีลเพียงตามจารีตของสังคม เป็นศีลที่อยู่ในระดับที่ต่ำที่สุดในระดับศีลนั้น เพราะเป็นศีลที่อมโรค เป็นศีลที่หุ้มห่อสิ่งที่บุคคลนำเข้าไว้ ศีลชนิดนี้ เล็งเอาส่วนที่เรียกว่าศีล คือการรักษาอาการทางกาย อาการทางวาจา ที่เป็นอาการที่เปิดเผย เป็นอาการที่ปรากฏออกไปแก่ตา แก่หูของผู้อื่น ให้เป็นสจฺจวิตได้ตามบทบัญญัติคือสิกขาบท เท่านั้น ไม่คำนึงถึงการต้องรักษาใจ

ให้บริสุทธิ์ ให้สะอาดด้วย คือใจจะคิดชั่ว จะคิดเลอะเทอะ
 พลุ่พล่าน จะเศร้าหมองอย่างไร ๆ ก็ปล่อยให้เป็นไปตาม
 อาการปรุงของกิเลสนั้น ๆ ศีลชนิดนี้ จึงมีคุณสมบัติของศีล
 เพียงที่เปลือกนอก คือมีความสะอาดทางกาย มีความสะอาด
 ทางวาจา แต่ไม่มีความสะอาดทางใจ ก็อันศีลที่ขาดความ
 สะอาดทางใจเป็นแกนเช่นนี้ ย่อมเป็นศีลที่ตั้งอยู่ได้เพียงชั่ว
 เวลาที่ยังมิได้ประจวบเข้ากับอารมณ์ที่เป็นที่ตั้งขึ้นแห่งทุจริต
 เท่านั้น พอประจวบเข้ากับอารมณ์ที่เป็นที่ตั้งขึ้นแห่งทุจริต
 การลู่อำนาจต่อกิเลสที่กลุ่มมุ่มหุ้มห่อจิตอยู่ คือ การประพฤติ
 ทุจริตออกมาทางกาย ทางวาจา ที่เป็นการล่วงละเมิดครบองค์
 กำหนดบ้าง ไม่ครบองค์กำหนดบ้าง ตามควรแก่สถานการณ์
 ในตอนนั้น ๆ ย่อมต้องเกิดขึ้นมาในทันที เมื่อเกิดมีการลู่อำนาจ
 ต่อกิเลสขึ้นมาเช่นนี้ ศีลที่กำลังรักษาอยู่นั้นย่อมต้อง
 แปรภาวะ **เป็นทุศีล** คือเป็นศีลขาดเป็นศีลทะลุเป็น**สผลศีล**
 คือเป็นศีลที่เกิดมีจุดต่างดำ **เป็นกัมมาสศีล** คือเป็นศีลที่เกิด
 กระทำกระต่างขึ้น และศีลที่ถูกรักษาด้วยขาดความสะอาด
 ทางใจ ด้วยไม่รู้จักเจตนารมณ์ของศีลนี้ แม้จะถูกรักษาให้คง
 ภาวะของศีลอยู่ได้นานชั่วเวลาที่ถูกกำหนดไว้บ้าง แต่ส่วน
 มากก็ถูกรักษาด้วยกุศลเจตนาที่คลุกเคล้ากับด้วยกิเลส คือผู้

นั้นรักษาศีลด้วยต้องตกลงไปเป็นทาสของกิเลส คือ ราคะ โสระ หรือโมหะด้วย การรักษาศีลแบบนี้ได้เกิดมีมาแล้วตั้งแต่ในบรรพกาล แม้ในที่ ที่พระพุทธเจ้ากำลังประทับอยู่ ก็ยังเกิดมีการรักษาศีล ด้วยการต้องตกลงไปเป็นทาสของกิเลสด้วย เรื่องการรักษาศีลแบบนี้ มีเล่าอยู่ในคัมภีร์หลายแห่ง เช่นเรื่องนางวิสาขา มิคารมาตา ถ้ามองความมุ่งหมายในการมารักษาอุโบสถศีล ต่อสตรี ๔ พวก และเรื่องท่านอนาถปิณฑิกเศรษฐีจ้างนายกาละผู้บุตรให้รักษาอุโบสถศีล ด้วยเหรียญกระษาปณ์ เป็นต้น คือ

ผู้รักษาศีลที่ต้องเป็นทาสของกิเลส

นางวิสาขา มิคารมาตาได้ตามสตรีผู้ที่ตั้งอยู่ในวัยต่างกัน ๔ พวกที่เข้าไปรักษาอุโบสถศีลอยู่ในวัฏบุรพารามว่า รักษาอุโบสถศีลด้วยความมุ่งหมายอย่างไร? สตรีที่ชราแล้วให้คำตอบว่า รักษาอุโบสถศีล เพื่อต้องการได้เสวยทิพยสมบัติในสวรรค์ ส่วนสตรีที่ตั้งอยู่ในมัชฌิมวัยให้คำตอบว่า รักษาอุโบสถศีลเพื่อให้เกิดมีพลังอำนาจที่จะครอบงำ ชนสตรีผู้ที่มารวมสามีคนเดียวกับตน สตรีที่เพิ่งสมรสใหม่ ให้คำตอบว่า

รักษาอุโบสถศีลเพื่อให้ได้บุตรคนหัวปีเป็นชาย ส่วนสตรีที่ยัง
 สาวให้คำตอบว่ารักษาอุโบสถศีลเพื่อให้ได้สามีที่สมควร ใน
 วยที่ยังสาวอยู่นั้น ส่วนนายกาละ ท่านอนาถปิณฑิกเศรษฐีผู้
 บิคา มุ่งจะให้เลิกประพฤตชั่วกลับตัวเป็นคนดี จึงได้จ้างให้ไป
 รักษาอุโบสถศีลคราวละร้อยเหรียญกระชาปณ์บ้าง พันเหรียญ
 กระชาปณ์บ้าง นายกาละจึงได้ไปแสดงลักษณะรูปของผู้ที่
 รักษาอุโบสถศีล เพื่อรับเหรียญกระชาปณ์จำนวนนั้น การ
 รักษาศีลทั้ง๕รายนี้ เป็นการรักษาศีลของผู้ที่ตกลงไปเป็นทาส
 ของรำกะบ้าง ของโลกะบ้าง ของโทสะบ้าง ของโมหะบ้าง ทั้ง
 นั้น บางคนรักษาศีลด้วยอำนาจสัจจิตปรมาสผลักดัน คือ
 รักษาศีลด้วยมุ่งให้ตนเกิดมีฤทธิ์เดช มีโชคดี มีร่างกายที่ศักดิ์
 สิทธิ์คือเกิดมีพลังอำนาจต่อต้านศัตรูราชูร เกิดเป็นที่เมตตา
 เป็นที่เสน่หาเป็นที่เคารพรักของผู้อื่น ศีลรายหลังนี้ท่านเรียก
 ว่า **ปรมัญญีศีล** คือศีลที่ถูกมิชฌาภิภูริอุบลคำ คือรักษาศีล
 ด้วยคิดเห็นว่า ศีลเป็นสิ่งที่ศักดิ์สิทธิ์ อาจอำนาจฤทธิ์เดช
 ให้แก่ผู้ที่ได้รักษา

ศีลที่ถูกสมათานรักษา ด้วยอาการและความมุ่งหมาย
 ตามที่กล่าวมานี้ **อย่างที่ดีที่สุด ก็เป็นได้เพียงแต่ศีลที่เป็น**

จารีตของสังคม คือเป็นศิลปะอยู่เพียงแต่กาย แคว่จากเท่า
 นั้น อย่างที่เลวที่สุด ก็เป็นหุศิลป์ คือเป็นศิลปะที่หมดคุณสมบัติ
 ของศิลปะแล้วโดยสิ้นเชิงอย่างขนาดกลางย่อมเป็นศิลปะที่บกพร่อง
 ด้วยคุณสมบัติมากบ้าง น้อยบ้าง คือเป็นสพลศิลป์คือเป็นศิลปะ
 ที่มีจุดต่างด่างบ้าง เป็นกัมมศาสตร์ คือเป็นศิลปะที่กระทำกระต่าง
 บ้าง เป็นทาสศิลป์คือเป็นศิลปะที่ทำให้ผู้ที่รักษาต้องตกลงไปเป็น
 ทาสของกิเลสบ้าง เป็นปรัมภะศิลป์คือเป็นศิลปะที่ถูกมิจฉาทิฏฐิ
 ครอบคลุมาลงบ้าง ศิลปะอย่างนี้ ไม่เป็นที่สรรเสริญของบัณฑิต
 และเป็นศิลปะที่บัณฑิตไม่นิยมรักษา เพราะเป็นศิลปะที่เจือปน
 ด้วยความเศร้าหมอง เจือปนด้วยโทษ ไม่เป็นศิลปะที่เป็นไป
 เพื่อสมาธิ คือศิลปะแบบนี้ แม้จะได้ทำการรักษายู่นนานเท่า
 นาน ก็ไม่มีทางใช้เป็นมูลฐานแห่งการปฏิบัติเพื่อการทำ
 สมาธิสมาธิให้เกิด ที่ถูกต้องตามหลักวิชาได้เลย และเมื่อ
 ศิลปะแปรภาวะไปเป็นหุศิลป์แล้ว ก็กลายเป็นศิลปะที่ทำการ
 ผลักส่งผู้รักษานั้นไปยังอบายอักษอีกด้วย

กัลยาณศิลป์

ส่วนศิลปะตามความมุ่งหมายในพระพุทธศาสนานั้นต้อง
 เป็นศิลปะชนิดที่ต้องรักษาให้เกิดมีคุณสมบัติของศิลปะอย่างครบ
 กระบวนการ ตามชั้นแห่งศิลปะนั้น ๆ เช่นเมื่อรักษาศิลปะ ๕ ก็ต้อง

รักษาให้ศีล ๕ นั้นมีคุณสมบัติแห่งศีล ๕ อย่างที่ครบกระบวนการ
 การเป็นต้น การรักษาศีลที่ให้สำเร็จเป็นศีลที่มีคุณสมบัติของ
 ศีลแบบนี้ ย่อมเกิดมีขึ้นมาด้วยเหตุคือการพิจารณาเห็นคุณ
 ความดีของศีลว่า “ศีล เมื่อได้ทำให้เกิดขึ้นมาแล้ว ย่อม
 เกิดเป็นคุณธรรมที่ทำหน้าที่ป้องกันป้องกัน กิเลสได้เกิด
 มีการทุจริตขึ้นมาเผาตนเอง เผาผู้อื่น ให้เกิดเดือดร้อน
 ให้เกิดเป็นอันตราย ทำให้ ทุจริตทางกาย ทุจริต
 ทางวาจา ทุจริตทางจิต เป็นสุจริต” ดังนั้ก่อน แล้ว
 รักษาศีลด้วยอาศัยกลุ่มสิกขาบทกลุ่มใดกลุ่ม ๑ เป็นปทัสฐาน
 เพื่อให้เกิดมีศีลตามที่ต้องการนั้นขึ้นมาในตน ขึ้นมาเป็น
 อริยทรัพย์ของตน รักษาศีลด้วยปวารณาธรรมเป็นใหญ่ คือ
 รักษาศีลเพื่อศีล มิได้รักษาเพื่อช้อกามสมบัติ ที่เป็นการรักษา
 ที่ทำตนให้ต้องตกลงไปเป็นทาสของกามกิเลสและกิเลสอย่าง
 อื่นอีกมากมาย มิได้รักษาด้วยอำนาจศีลัตถปรามาสัจจ
 ครอบงำ แต่รักษาศีลด้วยเกิดมีการขะแยงทุจริต มีความ
 ความละอายใจในการทำทุจริต มีความสะดุ้งหวาดกลัวต่อ
 ทุจริต ต่อผลของทุจริต ต่อสะดุ้งหวาดกลัวต่ออสุรพิษ ต่อ
 ทุกขเวทนาที่เกิดจากอสุรพิษจะนั้นขึ้นมา เมื่อสมาทานรักษาศีล
 ชนิดใด ย่อมสมาทานด้วยกุศลเจตนา อย่างเต็มภาคเต็มภูมิ

คำทำนายชีวิต

แจกเนื่องในงานทำบุญวันเกิดถวาย

พระครูอดมวิชาวกร

๑๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๑

ถ้าท่านแข่งกับสังคม

ถ้าทำงานเห็นแก่หน้า

ถ้าทำงานเห็นแก่ได้

ถ้ากลัวจนเกินไป

ถ้ากลัวจนเกินงาม

ถ้าขาดความพอดี

ถ้าหวังแต่ความสนุก

ถ้าขาดความขังคิด

ถ้าท่านทำใจให้สงบ

ความล้มจมจะตามมา

จะแก้ปัญหาร้อยไป

จะขัดใจกับเพื่อนฝูง

จะทำอะไรไม่สำเร็จ

จะพบแต่ความเดือดร้อน

จะเป็นหนี้ขาดตลอดกาล

จะพบทุกข์อย่างมหันต์

ชีวิตจะหมดความหมาย

จะพบแต่ความสุขสบายๆ

ยวพุทธทศกสมาคมชลบุรี

ในพระสังฆราชูปถัมภ์

มิได้แสดงการสมาทานออกมาเพียงตามประเพณี ของสังคม
เท่านั้นเมื่อได้สมาทานกลุ่มสิกขาบทใดแล้วย่อมตั้งสติควบคุม
ตนให้สังวรรักษาตามหลักการในกลุ่มสิกขาบทนั้น ในทุกกระ
บวนการ ไม่ประพฤติกว้างสิกขาบทใดๆในกลุ่มสิกขาบทที่
ได้สมาทานแล้วนั้น ด้วยกาย ด้วยวาจา หรือแม้ด้วยใจ วิริย-
ศีลแบบนี้ ย่อมสำเร็จเป็นศีลเต็มภาคเต็มภูมิ ตามชนิดแห่ง
กลุ่มสิกขาบทที่ใช้เป็นปทัสฐานนั้น ย่อมสำเร็จเป็นศีลที่บัณ-
ฑิตทั้งปวงสรรเสริญ เป็นศีลที่สำเร็จประโยชน์แห่งศีลอย่าง
แท้จริง เป็นศีลที่พระพุทธเจ้าตรัสเรียกว่า “**กัลยาณศีล**”
คือเป็นศีลที่จิตว่ามีคุณสมบัติแห่ง ศีล บริบูรณ์ ครบ กระบวน
การ เพราะไม่มีโทษใดๆ แม้เพียงเล็กน้อยเข้าแทรกปน เป็น
ชนิดเดียวกับอริยกันตศีล คือเป็นศีลที่พระอริยเจ้าทั้งหลาย
พอใจ คือเป็นศีลเช่นเดียวกับศีลที่เป็นพื้นอริยาคัยของพระ
อริยเจ้าทั้งปวง ศีลชนิดนี้ ย่อมเป็นไปเพื่อการบังเกิดขึ้น เพื่อ
การเจริญงอกงามแห่งสมาธิทั้งปวง เป็นศีลที่เรียกในภาวนา-
โวหารว่า “**สีลวิสุทธิ**” คือเป็นศีลที่มีความบริสุทธิ์ผุดผ่อง
ครบกระบวนการ ศีลชนิดนี้ เมื่อได้รักษาจนเป็นปรกติ-
อริยาคัยแล้ว ย่อมเป็นมูลฐานแห่งสมถภาวนาโดยเฉพาะ
และไปร่วมกับจิตวิสุทธิ เป็นมูลฐานแห่งวิปัสสนาภาวนาใน

อันดับต่อไป คือ สัมมาสมาธิ ย่อมบำเพ็ญให้เกิดขึ้นมาได้
ด้วยการต้องอาศัยศีลวิสุทธิเป็นมูลฐาน วิปัสณาภาวนตาม
ลำดับ ย่อมบำเพ็ญให้เกิดขึ้นมาได้ด้วยการต้องอาศัยศีลวิสุทธิ
และจิตวิสุทธิเป็นมูลฐาน

อานิสงส์แห่งกัลยาณศีล

กัลยาณศีล^๕ เมื่อมิได้ใช้เป็นมูลฐานแห่งสมถภาวนา
และวิปัสณาภาวนา ย่อมสำเร็จเป็นกามาพจรกุศลที่เป็นเหตุให้
ผู้ที่รักษานั้นเข้าถึงสุคติ คือเข้าถึงการดำเนินชีวิตที่เกื้อกูลแก่
ตน^๕ เกื้อกูลแก่ผู้อื่น อันเป็นเหตุให้เจริญด้วยโภคสมบัติ และ
เกิดเป็นสื่อตัวนำให้มีปฏิสนธิในสุคติภพที่พร่างพร้อมด้วยโภค-
สมบัติ หลังจากอุปนิสัยแตกนามนี้ดับ และเป็นเหตุให้มีความสงบ
ความเย็นชุ่มชื้น ไม่มีเรื่องกังวลเรื่องเดือดร้อนใจไร ๆ ไม่มี
เวรไม่มีภัยกับใคร ๆ ตสุมา สี่ล วิโสธเย เพราะฉะนั้น สาธุชน
ผู้ที่มีศรัทธาปสาทะในพระรัตนตรัย จึงควรรักษาศีลของตน
ให้บริสุทธิ์ ให้สำเร็จเป็น กัลยาณศีล ซึ่งเป็นศีลที่ให้สำเร็จ
ประโยชน์อย่างแท้จริงขึ้นมาในตน ตามประการดังที่ได้กล่าว
มาแล้วนี้

แสดงพระธรรมเทศนาในกัลยาณศีลสภา พอสสมควร
แก่เวลา ด้วยประการฉะนี้

อาเนญชส์ปายสูตร

ที่พระภิกษุปาสาทิโก วัดราชบพิตร

แปลออกสู่ภาษาไทย

สถานที่ประทับตอนตรัสพระสูตรนี้

ข้าพเจ้าได้ฟังมาอย่างนี้ : สมัยหนึ่ง นิคมของชาวกุรุ
ชื่อกัมมาสรัหมะ ในแคว้นกุรุ กำลังเป็นภูมิภาคเป็นที่ประ
ทับอยู่แห่งพระผู้มีพระภาคเจ้า ในตอนที่กำลังประทับอยู่
ณ นิคมกัมมาสรัหมะนั้นแล พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสบอก
ภิกษุทั้งหลายว่าจะทรงแสดงธรรม เมื่อภิกษุทั้งหลายรับ
ต่อพระผู้มีพระภาคเจ้าว่าพร้อมที่จะรับกระแสพระธรรม-
เทศนาแล้ว พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสธรรมมีกถานี้ว่า

โทษของกาม

“ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย กามทั้งหลาย(ผัสสะกามและกิลเลสะ-
กาม) เป็นสิ่งที่ว่างเปล่าจากสิ่งที่เป็นสาระ สับปลับ มี
อาการของตนสับปลับ กามทั้งสองชนิดนี้ กระทำการหลอก
ลวงแก่ จึงเป็นเหตุให้คนเขลากล่าวเพ้อออกมาว่า ‘ผู้^{นี้} สิ่ง^{นี้}
เป็นที่พักของตน’ ทั้งกามทั้งหลายที่กำลังเป็นไปอยู่ใน
ตอน^{นี้} ทั้งกามทั้งหลายที่จะพึงเกิดขึ้นในถิ่นที่จะพึงถึงใน

ตอนข้างหน้า ทั้งกามสัญญา (การหมายรู้ที่ปรารถนาก่อเกิด^{ขึ้น}) ที่กำลังเป็นไปอยู่ในตอนนี้ ทั้งกามสัญญาที่จะพึงเกิดมี^{ขึ้น}ในถิ่นที่จะพึงถึงในตอนข้างหน้า ทั้งสองชนิด (กามและกามสัญญา) ย่อมเป็นถิ่นเป็นที่อาศัยอยู่ของมาร ย่อมเป็นอาณาเขตของมาร ย่อมเป็นธัญญาหารที่มารหว่านล่อลวงไว้ ย่อมเป็นถิ่นเป็นที่วกมาเวียนไปของมาร เพราะว่ากามทั้งนั้น ย่อมเป็นธรรมเป็นที่เป็นไปอย่างพร้อมสรรพแห่งอกุศลธรรมทั้งหลาย ที่ลามก ที่มีใจเป็นแดนเกิดเหล่านั้น คือ แม่แห่งอกิฆณา แม่แห่งพยาบาท แม่แห่งสาร์มะกะ (การกระทำให้^{ดี}เด่นยิ่งกว่าการณของผู้อื่น) อกุศลธรรมที่ลามกทั้งสามนั้น ย่อมเกิดมี^{ขึ้น}มา เพื่อการทำอันตรายต่ออริยสาวก ผู้ที่กำลังศึกษา (เรียนและปฏิบัติ) อยู่โดยไม่ขาดสาย ในพระศาสนา^{นี้}”

ปฏิบัติเป็นที่สบายแห่งอาเนญชะ ๓ อย่าง

(๑) “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกย่อมพิจารณาเห็นอย่างแจ่มชัดในกามเหล่านั้น อย่างนี้ว่า ทั้งกามทั้งหลายที่กำลังเป็นไปอยู่ในตอนนี้ ทั้งกามทั้งหลายที่จะพึงเกิดมี^{ขึ้น}ในถิ่นที่จะพึงถึงในตอนข้างหน้า ทั้งกามสัญญาที่กำลังเป็น

ไปอยู่ในตอนนั้น ทั้งกามสัญญาที่จะพึงเกิดมีขึ้นในถิ่นที่จะ
 พึ่งถึงในตอนข้างหน้า ทั้งสองชนิด ย่อมเป็นถิ่นเป็นที่อาศัย
 อยู่ของมาร ย่อมเป็นอาณาเขตของมาร ย่อมเป็นัญญาหาร
 ที่มารหว่านล่อลวงไว้ ย่อมเป็นถิ่นเป็นที่วกมาเวียนไปของ
 มาร เพราะว่า กาม ทั้งนั้น ย่อมเป็นธรรมเป็นที่ เป็นไปอย่าง
 พร้อมสรรพแห่งอกุศลธรรมทั้งหลาย ที่ลามก ที่มีใจเป็นแดน
 เกิดเหล่านี้ คือ แม่แห่งอภิขฌา แม่แห่งพยาบาท แม่แห่ง
 สारัมภะ อกุศลธรรมที่ลามกทั้งสามนั้น ย่อมเกิดมีขึ้นมา
 เพื่อการทำลาย ต่อพระอริยสาวก ผู้ที่กำลังศึกษาอยู่ โดยไม่
 ขาดสาย ในพระศาสนา^๕ อย่ากระนั้นเลย เราพึงเป็นอยู่
 เหนือกามพัสดุที่จำต้องสลายตัวลงเอง ตั้งขึ้นมาซึ่งอารมณ์
 ของฌานด้วยใจแล้ว พึงสำเร็จอิริยาบถอยู่ ด้วยจิตที่ไพบูล
 ที่ถึงความเป็นจิตที่ใหญ่ เกิด เพราะว่า เมื่อเรากำลังเป็น
 อยู่เหนือกามพัสดุที่จำต้องสลายตัวลงเอง ตั้งขึ้นมาซึ่งอารมณ์^๕
 ของฌาน ด้วยใจแล้ว สำเร็จอิริยาบถอยู่ ด้วยจิตที่ไพบูล ที่
 ถึงความเป็นจิตที่ใหญ่อยู่ อกุศลธรรมทั้งหลายที่ลามก ที่มี
 ใจเป็นแดนเกิด คือ แม่อภิขฌา แม่พยาบาท แม่สารัมภะ

ก็จักไม่เกิดมี เพราะการละได้ซึ่งอกุศลธรรมที่ลามก ที่มีใจ
เป็นแดนเกิดทั้งสามชนิดนั้น จิตของเรา จักไม่เป็นกามาพจร-
จิตเลย จักเป็นจิตที่ประมาณไม่ได้ จักเป็นจิตที่ถูกอบรมดี
แล้ว' เมื่ออริยสาวกนั้นปฏิบัติแล้วอย่างนั้น ชื่อว่าเป็นผู้กระ-
ทำการปฏิบัตินั้นให้มากด้วยการป้องกันกิเลสตามสำเร็จอริยา-
บถอยู่ จิตย่อมเสื่อมใสในเหตุที่เป็นบ่อเกิดแห่งคุณธรรม เมื่อ
ความเสื่อมใสแห่งจิตมีอยู่ อริยสาวกนั้นย่อมเข้าถึงอาเนญช-
สมบัติ(จุดตกฉานที่ไม่มีการหวั่นไหว)ในทันทีหรือย่อมพ้น
จากกิเลสด้วยปัญญาโดยเฉพาะ (การทำให้แจ้งซึ่งพระอรหัต
สำเร็จเป็นพระอรหันต์ปัญญาวิมุต) (เมื่อมิได้บรรลุถึงอริย-
มรรค) ในภายหลังจากการตายเพราะกายแตกดับ ข้อที่วิญ-
ญาณที่ยังเป็นเหตุเป็นไปอยู่ของอริยสาวกนั้น พึงสัมปยุต
ด้วยอาเนญชะ (จุดตกฉานที่ไม่มีการหวั่นไหว) ย่อมเป็น
สถานะที่เป็นไปอยู่ ตุก่อนนิกขุทั้งหลาย อันนี้ พระตถาคต
ย่อมเรียกว่า ปฏิภาเป็นทีสบายแห่งจุดตกฉาน ที่หมดอาการ
หวั่นไหวข้อที่ ๑"

(๒) "ตุก่อนนิกขุทั้งหลาย ข้ออื่นที่พระตถาคตควร
กล่าวยังมีอยู่อีก : อริยสาวกนั้น ย่อมพิจารณาเห็นอย่างแจ้ง

ชัดอย่างนั้นว่า ‘รูปอย่างใดอย่าง ๑ รูปทั้งหมด ซึ่งได้แก่มหา-
 ภูตรูป (ดิน น้ำ ลม ไฟ) ๔ อย่าง และรูปที่เกาะอิงมหา-
 ภูตรูป ๔ เป็นไป (อุปาทายรูป ๒๔) ย่อมเป็นสิ่งเป็นที่อาศัย
 อยู่ ย่อมเป็นเขตแดน ย่อมเป็นธัญญาหาร ย่อมเป็น
 อารมณ์ทั้งของกามที่กำลังเป็นไปอยู่ในตอนนั้น ทั้งของกาม
 ที่จะพึงเกิดขึ้นในถิ่นที่จะพึงถึงในตอนข้างหน้า ทั้งของ
 กามสัญญาที่กำลังเป็นไปอยู่ในตอนนั้น ทั้งของกามสัญญา
 ที่จะพึงเกิดขึ้นในถิ่นที่จะพึงถึงในตอนข้างหน้า เมื่ออริย-
 สาวกนั้นปฏิบัติแล้วอย่างนั้น ชื่อว่าเป็นผู้กระทำการปฏิบัติ
 นั้นให้มากด้วยการผลักรูปออก สำเร็จอริยาบถอยู่ จิตย่อม
 เลื่อมใสในเหตุที่เป็นบ่อเกิดแห่งคุณธรรม เมื่อความเลื่อม
 ใสแห่งจิตมีอยู่ อริยสาวกนั้นย่อมเข้าถึงอาเนญชสมบัติ(อา-
 กาสานัญจายตนฌาน ที่ไม่มีการหวั่นไหว) ในทันทีนี้ หรือ
 ย่อมพ้นจากกิเลสด้วยปัญญาโดยเฉพาะ (เมื่อไม่ได้บรรลุถึง
 อริยมรรค) ในภายหลังจากการตายเพราะกายแตกดับ ข้อ
 ที่วิญญานที่ยังเป็นเหตุเป็นไปอยู่ของอริยสาวกนั้น พึงสัมป-
 ยุตด้วยอาเนญชะ (อากาสานัญจายตนฌาน ที่ไม่มีการหวั่น
 ไหว) ย่อมเป็นสถานะที่เป็นไปอยู่ ตุก่อนภิกษุทั้งหลาย อัน
 นี้ พระตถาคตเรียกว่า ปฏิบัติเป็นที่สบายแห่งอากาสานัญ-
 จายตนฌาน ที่หมดอาการหวั่นไหว ข้อที่ ๒”

(๓) “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ข้ออื่นที่พระตถาคตควร
 กล่าวยังมีอยู่อีก : อริยสาวกนั้น ย่อมพิจารณาเห็นอย่างแจ่มชัด
 อย่างนี้ว่า ‘กามและกามสัญญา รูปและรูปสัญญา (การหมาย
 รู้ ที่ปรารภรูปเกิดขึ้น) ทั้งที่กำลังเป็นไปอยู่ในตอนนี้ ทั้ง
 ที่จะพึงเกิดขึ้นในถิ่นที่จะพึงถึงในตอนข้างหน้า ทั้งสองส่วน
 เป็นสิ่งที่ไม่เที่ยง ไม่ควรเพื่อจะเพลิดเพลินพอใจ ไม่ควรเพื่อ
 จะกล่าวขวัญถึง ไม่ควรเพื่อจะกลักสินเข้าไว้’ เมื่ออริยสาวก
 นั้นปฏิบัติแล้วอย่างนั้น ชื่อว่าเป็นผู้กระทำการปฏิบัตินั้นให้
 มากด้วยการป้องกันกิเลสกามและการผลักรูปออก สำ-
 เร็จอิริยาบถอยู่ จิตย่อมเลื่อมใสในเหตุที่เป็นบ่อเกิดแห่ง
 คุณธรรม เมื่อความเลื่อมใสแห่งจิตมีอยู่ อริยสาวก
 นั้นย่อมเข้าถึงอาเนญชสมাপัตติ (วิญญาณัญจายตนฌาน
 ที่ไม่มีการหวั่นไหว) ในทันทีนี้ หรือย่อมพ้นจากกิเลส
 ด้วยปัญญาโดยเฉพาะ (เมื่อไม่ได้บรรลุถึงอริยมรรค)
 ในภายหลังจากการตายเพราะกายแตกดับ ข้อที่วิญญาณ
 ที่ยังเป็นเหตุเป็นไปอยู่ของอริยสาวกนั้น พึงสัมปยุตด้วย
 อาเนญชะ (วิญญาณัญจายตนฌานที่ไม่มีการหวั่นไหว)
 ย่อมเป็นสถานะที่เป็นไปอยู่ ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย อันนี้พระ
 ตถาคตเรียกว่า ปฏิภาเป็นที่สบายแห่งวิญญาณัญจายตน-

ฉาน ที่หมคอาการหวนไหง ข้อที่ ๓”

ปฏิบัติเป็นทีสบาย

แห่งอาภิญญายตนฉาน ๓ อย่าง

(๑) “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ข้ออื่นที่พระตถาคตควรกล่าวยังมีอยู่อีก : อริยสาวกย่อมพิจารณาเห็นอย่างแจ่มชัดอย่างนี้ว่า อาภิญญายตนฉาน ซึ่งเป็นที่ดับลงอย่างหมดสิ้นแห่งกามและกามสัญญา แห่งรูปและรูปสัญญา ทั้งที่กำลังเป็นไปอยู่ในตอนนั้น ทั้งที่จะพึงเกิดขึ้นมาในถิ่นที่จะพึงถึงในตอนข้างหน้า และแห่งอาเนญชสัญญา (การหมายรู้ที่ปราศภรรรมที่ไม่มีการหวนไหงเกิดขึ้น) แห่งสัญญาทั้งหมดนั้น เป็นธรรมที่สงบ เป็นธรรมที่ประณีต เมื่ออริยสาวกนั้นปฏิบัติแล้วอย่างนั้น ถือว่าเป็นผู้ทำการปฏิบัตินั้นให้มากด้วยการผลักออกซึ่งสัญญาเหล่านั้น สำเร็จอิริยาบถอยู่ จิตย่อมเลื่อมใสในเหตุอันเป็นบ่อเกิดแห่งคุณธรรม เมื่อความเลื่อมใสแห่งจิตมีอยู่ อริยสาวกนั้นย่อมเข้าถึงอาภิญญายตนสมาบัติในทันทีนี้ หรือย่อมพ้นจากกิเลสด้วยปัญญาโดยเฉพาะ (เมื่อไม่ได้บรรลุถึงอริยมรรค) ในภายหลัง

จากการตายเพราะกายแตกดับ ข้อที่วิญญูณที่ยังเป็นเหตุ
 เป็นไปอยู่ แห่งอริยสาวกนั้น พึงสัมปยุตด้วยอากิญจัญ-
 ญายตนฌาน ย่อมเป็นสถานะที่เป็นไปอยู่ ตุก่อนภิกษุทั้งหลาย
 อันนี้ พระตถาคตเรียกว่า ปฏิภาเป็นทีสบายแห่ง
 อากิญจัญญายตนฌานข้อที่ ๑”

(๒) “ตุก่อนภิกษุทั้งหลาย ข้ออื่นที่พระตถาคตควร
 กล่าวยังมีอยู่อีก : อริยสาวกที่อยู่เ็นป่า หรือที่อยู่โคนต้นไม้
 หรือที่อยู่เรือนร้าง ย่อมพิจารณาเห็นอย่างแจ่มชัด
 อย่างนี้ว่า ‘ขันธ ๕ นี้ วางจากตน หรือจากสิ่งที่เ็นของ
 ตน (คือขันธ ๕ ไม่เ็นเรา ไม่เ็นของเรา)’ เมื่ออริย-
 สาวกนั้นปฏิบัติแล้วอย่างนั้น ชื่อว่าเป็นผู้ทำให้มากซึ่งการ
 ผลักออกซึ่งสัญญา ๑ ซึ่งการพิจารณาเห็นซึ่งความที่แห่ง
 ขันธ ๕ วางจากตน จากสิ่งที่เ็นของ ของตนนั้น ๑
 สำเร็จอริยาบถอยู่ จิตย่อมเลื่อมใสในเหตุอันเ็นบ่อเกิดแห่ง
 คุณธรรม เมื่อความเลื่อมใสแห่งจิตมีอยู่ อริยสาวกนั้นย่อม
 เข้าถึงอากิญจัญญายตนสมาบัติในทันที หรือย่อมพ้นจาก
 กิเลสด้วยปัญญาโดยเฉพาะ (เมื่อไม่ได้บรรลุถึงอริยมรรค) ใน
 ภายหลังจากการตายเพราะกายแตกดับ ข้อที่วิญญูณที่ยังเป็น
 เหตุเป็นไปอยู่แห่งอริยสาวกนั้น พึงสัมปยุตด้วยอากิญจัญ-
 ญายตนฌาน ย่อมเป็นสถานะที่เป็นไปอยู่ ตุก่อนภิกษุทั้งหลาย

อันนี้ พระตถาคตเรียกว่า ปฏิปทา เป็นที่สบายแห่งอาภิญญ-
ฌายตนฌาน ข้อที่ ๒

(๓) “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ข้ออื่นที่พระตถาคตควร
กล่าวยังมีอยู่อีก : อริยสาวกย่อมพิจารณาเห็นอย่าง ชัดแจ้ง
อย่างนี้ว่า

1. นาฬิ กวจินิ (ตัวตนของ) เรา ไม่มีอยู่ ในทุก
กาละ ในทุกเทศะ ในทุกธรรม (ขันธ
๕) = ทุกกาละ ทุกเทศะ ทุกธรรม
เป็นที่ ที่ไม่มีตัวตนของเราอยู่
2. น กสฺสจิ กิณฺจนตสฺมี (ตัวตนของ) เรา ไม่มีอยู่
ในความกังวลของใคร ๆ = ความกั
วลของใคร ๆ เป็นที่ ที่ไม่มีตัวตน
ของเราอยู่
3. น จ มม^๑ กวจินิ (ตัวตนของ) เขา ไม่มีอยู่ในทุก
กาละ ในทุกเทศะ ในทุกธรรม = ทุก
กาละ ทุกเทศะ ทุกธรรม เป็นที่ ที่
ไม่มีตัวตนของเขาอยู่

๑ อภี มมสทโท อฏฺฐาเน ปยุตฺโต อิโต ปทุเพ กิณฺจนนฺติ ปเท สมฺพนฺโรติ
ปสุ.-ปม. นโย

4. กิสมิณจิ กิณจนํ นตถิ (ตัวตนของ) ใครๆ ที่
เป็นที่กังวลของเรา ไม่มีอยู่=ความ
กังวลของเรา เป็นที่ ที่ไม่มีตัวตน
ของใครๆ อยู่'

เมื่ออริยสาวกนั้นปฏิบัติแล้วอย่างนั้น ชื่อว่าเป็นผู้กระ
ทำให้มากซึ่งการพิจารณาเห็นซึ่งความที่แห่งชั้น ๕ ห่างจาก
ตน จากสิ่งที่เป็นของของตน ๑ ซึ่งความที่แห่งชั้น ๕ ห่าง
จากตน ที่ประกอบด้วยเงื่อนไข ๔ อย่างนั้น ๑ สำเร็จอริยาบถ
อยู่ จิตย่อมเลื่อมใสในเหตุที่เป็นบ่อเกิดแห่งคุณธรรม เมื่อ
ความเลื่อมแห่งจิตมีอยู่ อริยสาวกนั้นย่อมเข้าถึงอากิญจัญญายตนสมาบัติในทันทีนี้ หรือย่อมพ้นจากกิเลสด้วยปัญญา
โดยเฉพาะ (เมื่อไม่ได้บรรลุถึงอริยมรรค) ในภายหลังจาก
การตายเพราะการแตกดับ ข้อที่วิญญูณที่ยังเป็นเหตุเป็นไป
อยู่แห่งอริยสาวกนั้น พึงสัมผัสด้วยอากิญจัญญายตนฌาน
ย่อมเป็นสถานะที่เป็นไปอยู่ ก่อนอนิกขุทั้งหลาย อันนี้ พระ
ตลาคตเรียกว่า ปฏิปทาเป็นที่สบายแห่งอากิญจัญญายตนฌาน
ข้อที่ ๓"

ปฏิบัติเป็นทีสบาย

แห่งแนวสัญญานาสัญญาตนณาน

“ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ข้ออื่นที่พระตถาคตควรกล่าว ยังมีอยู่อีก : อริยสาวก ย่อมพิจารณาเห็นอย่างแจ่มชัดอย่างเห็นว่า แนวสัญญานาสัญญาตนณาน ซึ่งเป็นที่ดับลงอย่างหมดสิ้นแห่งกามและกามสัญญา แห่งรูปและรูปสัญญา ทั้งที่กำลังเป็นไปอยู่ในตอนนั้น ทั้งที่จะพึงเกิดมีขึ้นมาจากต้นที่จะพึงถึงในตอนข้างหน้า แห่งอาเนญชสัญญา และแห่งอากิญจัญญาตนสัญญา แห่งสัญญาทั้งหมดนี้ เป็นธรรมที่สงบ เป็นธรรมที่ประณีต เมื่ออริยสาวกนั้นปฏิบัติแล้วอย่างนั้น ชื่อว่าเป็นผู้กระทำการปฏิบัตินั้นให้มากด้วยการผลักออกซึ่งสัญญาเหล่านี้ สำเร็จอิริยาบถอยู่ จิตย่อมเลื่อมใสในเหตุที่เป็นบ่อเกิดแห่งคุณธรรม เมื่อความเลื่อมใสแห่งจิตมีอยู่ อริยสาวกนั้นย่อมเข้าถึงแนวสัญญานาสัญญาตนสมาบัติในทันทีนั้น หรือย่อมพ้นจากกิเลสด้วยปัญญาโดยเฉพาะ (เมื่อไม่ได้บรรลุถึงอริยมรรค) ในภายหลังจากการตายเพราะกายแตกดับ ข้อที่วิญญานที่ยังเป็นเหตุเป็นไปอยู่แห่งอริยสาวกนั้น พึงสัมปยุต

ด้วยแนวสัญญานาสัญญาตนฉาน ย่อมเป็นสถานะที่เป็นไป
อยู่ คู่ก่อนภิกษุทั้งหลาย อันนี้ พระตถาคตเรียกว่า ปฏิป-
ทาเป็นที่สบายแห่งแนวสัญญานาสัญญาตนฉาน”

เหตุเป็นเครื่องปรินิพพาน—ไม่ปรินิพพาน

เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสปฏิปทาอย่างนั้น (จบลง)
แล้ว พระอานันทะ ผู้มีอายุได้กล่าวข้อทูลถามนี้ ต่อพระผู้
มีพระภาคเจ้าว่า “ข้าแต่พระผู้มีพระภาคเจ้าผู้ทรงเจริญ ภิกษุ
ในธรรมวินัยนี้ ย่อมเป็นผู้ได้ปฏิบัติแล้วอย่างนั้น ย่อมได้
โดยเฉพาะซึ่งการเพ่งดูชั้น ๕ ตามอาการที่บังเกิดขึ้น (โดย
ไม่ตกลงไปในฝ่ายโน้นฝ่ายนี้) ว่า ‘ถ้ากรรมวิภวัญจะไม่พึงเป็น
สิ่งที่ถูกเราให้เป็นไปแล้วในกาลก่อนไซ้ วิปากวิภวัญ ก็
ไม่พึงมีแก่เราในบัดนี้ ถ้ากรรมวิภวัญจักเป็นสิ่งที่ไม่ถูกเราให้
เป็นไปในบัดนี้ไซ้ วิปากวิภวัญ ก็จักไม่มีแก่เราในกาลข้าง
หน้า เราย่อมละชั้น ๕ ที่มีอยู่ ที่เป็นไปแล้วได้ในบัดนี้’ ข้า
แต่พระผู้มีพระภาคเจ้าผู้ทรงเจริญ ภิกษุนั้นพึงปรินิพพาน
หรือ หรือไม่พึงปรินิพพาน?”

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสตอบว่า “ดูก่อนอานันทะ ภิกษุ
บางรูปพึงปรินิพพาน เพราะการที่ตนได้เฉพาซึ่งการเพ่งดู
ชั้นที่ ๕ ตามอาการที่บังเกิดขึ้นนี้ ก็มี ภิกษุบางรูปไม่พึงปรินิ
พพาน เพราะการที่ตนได้เฉพาซึ่งการเพ่งดูชั้นที่ ๕ ตาม
อาการที่บังเกิดขึ้นนี้ ก็มี”

อา. “ข้าแต่พระผู้มีพระภาคเจ้าผู้ทรงเจริญ เหตุอะไรเล่า
บ้างยยะอะไรเล่า ที่พึงเป็นเหตุให้ภิกษุบางรูปปรินิพพานเพราะ
การที่ตนได้เฉพาซึ่งการเพ่งดูชั้นที่ ๕ ตามอาการที่บังเกิดขึ้น
ก็มี ที่พึงเป็นเหตุให้ภิกษุบางรูปไม่ปรินิพพานเพราะการ
ที่ตนได้เฉพาซึ่งการเพ่งดูชั้นที่ ๕ ตามอาการที่บังเกิดขึ้น
ก็มี?”

ภ. “ดูก่อนอานันทะ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ที่ปฏิบัติ
แล้วอย่างนั้นย่อมมีอยู่ภิกษุนั้นย่อมได้เฉพาซึ่งการเพ่งดูชั้น
ที่ ๕ ตามอาการที่บังเกิดขึ้น ว่า ‘ถ้ากรรมวิญญูะ ไม่พึงเป็นสิ่งที่
ถูกเราให้เป็นไปแล้วในกาลก่อนไซ้ วิปากวิญญูะก็ไม่พึงมีแก่
เราในบัดนี้ ถ้ากรรมวิญญูะ จักเป็นสิ่งที่ไม่ถูกเรากระทำใน
บัดนี้ไซ้ วิปากวิญญูะ ก็จักไม่มีแก่เราในกาลข้างหน้า ใน

บัดนี้ เราย่อมละได้ซึ่งชั้น ๕ ที่มีอยู่ ที่เป็นแล้ว' แต่การ
 เฟ่งดูชั้นตามอาการที่บังเกิดขึ้นนั้น กลับเป็นที่ผลิตเพลิน
 พอใจ กลับเป็นที่กล่าวขวัญถึง กลับเป็นที่กลืนรับเข้าไว้
 ของภิกษุ^๕นั้นเสีย เมื่อการเฟ่งดูชั้น ๕ ตามอาการที่บังเกิด
 ขึ้นนั้น กลับเป็นที่ผลิตเพลินพอใจอยู่ กลับเป็นที่กล่าว
 ขวัญถึงอยู่ กลับเป็นที่กลืนรับเข้าไว้อยู่ ของภิกษุ^๕นั้นเสีย
 วิญญูณยอมเกาะแนบซึ่งการเฟ่งดูชั้น ๕ ตามอาการที่บัง
 เกิดขึ้นนั้น ย่อมเข้าไปยึดถือซึ่งการเฟ่งดูชั้น ๕ ตามอาการ
 ที่บังเกิดขึ้นนั้น (ว่าเป็นคุณความดีของเรา) ตุก่อนอานันทะ
 ภิกษุที่ยังมีการยึดถืออะไร ๆ อยู่ ย่อมปรินิพพานไม่ได้

อา. “ข้าแต่พระผู้มีพระภาคเจ้าผู้ทรงเจริญ ก็ภิกษุ^๕นั้น
 เมื่อเข้าไปถือ(ปฏิสนธิ) ย่อมเข้าไปถือ ณ ที่ไหน?”

ภ. “แนวสัณณานาสัณณายตนภพ อานันทะ”

อา. “ข้าแต่พระผู้มีพระภาคเจ้าผู้ทรงเจริญ นัยว่า
 ภิกษุ^๕นั้น เมื่อเข้าไปถือ (ปฏิสนธิ) ย่อมเข้าไปถือซึ่งภพที่ประ
 เสริฐ ซึ่งเป็นที่ ที่ตนควรเข้าไปถือหรือ?”

ภ. “ตุก่อนอานันทะ (ถูกแล้ว) ภิกษุ^๕นั้น เมื่อเข้าไป

ถือ ย่อมเข้าไปถือซึ่งภพที่ประเสริฐ ซึ่งเป็นที่ ที่ตนควรเข้าไปถือ ตุก่อนอนันตะ แท้จริง แนวสัญญานาสัญญาตนภพนี้ เป็นภพที่ประเสริฐ ซึ่งเป็นที่ ที่คนผู้ประเสริฐพึงเข้าไปถือ”

“ตุก่อนอนันตะ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ที่ปฏิบัติแล้วอย่างนั้น ย่อมมีอยู่ ภิกษุนั้นย่อมได้เฉพาะซึ่งการเพ่งดูชั้น ๕ ตามอาการที่บังเกิดขึ้น ว่า ‘ถ้ากรรมวิภวัญจะ ไม่พึงเป็นสิ่งที่ถูกเราให้เป็นไปแล้วในกาลก่อนไซ้ วิปากวิภวัญจะก็ไม่พึงมีแก่เราในบัดนี้ ถ้ากรรมวิภวัญจะจักเป็นสิ่งที่ไม่ถูกเรากระทำแล้วในบัดนี้ไซ้ วิปากวิภวัญจะ ก็จักเป็นสิ่งที่ไม่มีแก่เราในกาลข้างหน้า ในบัดนี้เราจะได้ซึ่งชั้น ๕ ที่มีอยู่ ที่เป็นแล้ว’ การเพ่งดูชั้น ๕ ตามอาการที่บังเกิดขึ้นนั้น ย่อมไม่เป็นที่เพลิดเพลิดพอใจ ย่อมไม่เป็นที่กล่าวขวัญถึง ย่อมไม่เป็นที่กลืนรับเข้าไว้ ของภิกษุนั้น เมื่อการเพ่งดูชั้น ๕ ตามอาการที่บังเกิดขึ้นนั้น ไม่เป็นที่เพลิดเพลิดพอใจอยู่ ไม่เป็นที่กล่าวขวัญถึงอยู่ ไม่เป็นที่กลืนรับเข้าไว้ของภิกษุนั้น วิญญาณย่อมไม่เกาะแนบซึ่งการเพ่งดูชั้น ๕ ตามอาการที่บังเกิดขึ้นนั้น ย่อมไม่เข้าไปยึดถือซึ่งการเพ่งดูชั้น ๕ ตามอาการที่บังเกิดขึ้นนั้น

(ว่าเป็นคุณความดีของเรา) ตุก่อนอานันตะ ภิกษุที่ไม่มีการยึดถืออะไร ๆ ย่อมปรีณิพพาน ”

อา. “ ข้าแต่พระผู้มีพระภาคเจ้าผู้ทรงเจริญ ข้อที่ทรง
ขี้ใจแรงแล้วนั้น สมควรถวายเป็นการปรบมือ เพราะว่า ข้อที่ทรง
ขี้ใจแรงแล้วนั้น เป็นเรื่องที่ยังไม่เคยมีขึ้น แต่กลับมามีขึ้น
แล้ว ได้ทราบแล้วว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสบอกการอาศัย
สมาบัติ อาศัยสมาบัติ เล่นข้ามโอสมกิลส ข้าแต่พระผู้มีพระ
ภาคเจ้าผู้ทรงเจริญ ก็อริยวิโมกข์เป็นไฉน ? ”

อริยวิโมกข์

ภ. “ ตุก่อนอานันตะ อริยสาวกย่อมพิจารณาเห็นอย่าง
แจ้งชัดอย่างนี้ว่า ‘ กามและกามสัญญา รูปและรูปสัญญา
ทั้งที่กาลังเป็นไปอยู่ในตอนนั้น ทั้งที่จะพึงเกิดมีขึ้นมาใน
ถิ่นที่จะพึงถึงในตอนข้างหน้า ทั้งอาเนญยสัญญา ทั้ง
อากิญจัญญายตนสัญญา ทั้งเนวสัญญานาสัญญายตนสัญญา
ย่อมเป็นกาสของตน เพียงเท่ากำหนดแห่งกายของ
ตน (อุปาทานขันธ) ยังมีอยู่ (คือเพียงเท่ากำหนดแห่งการ
ท่องเที่ยวไปในภูมิทั้งสามยังมีอยู่ พ้นจากนั้นกายของตนย่อม

ไม่มี) การพ้นจากกิเลสด้วยดีแห่งจิตนี้ เป็นอมฤตธรรม' ตู
ก่อนอานันทะ ปฏิบัติเป็นที่สบายแห่งจตุตถฌาน อากาสา-
นัญจายตนฌาน และวิญญานัญจายตนฌาน ที่ไม่มีอาการ
หวั่นไหว ปฏิบัติเป็นที่สบายแห่งอาภิญญายตนฌาน ปฏิ-
บัติเป็นที่สบายแห่งเนวสัญญานาสัญญายตนฌาน การอาศัย
สมาบัติ อาศัยสมาบัติ เล่นข้ามโอสมกิลส ที่พระตถาคตได้
แสดงแล้วๆ ด้วยประการอย่างนี้แล **ชื่อว่าอริยวิโมกข์** ตู
ก่อนอานันทะ ศาสตราผู้ที่แสวงหาประโยชน์เกื้อกูล ผู้ที่อนุ-
เคราะห์แก่สาวกทั้งหลาย อาศัยอนุเคราะห์ พึงกระทำการ
ใด พระตถาคตได้กระทำการนั้นแก่เธอทั้งหลายแล้ว"

"ดูก่อนอานันทะ สถานที่ทั้งหลายที่ถูกเห็นอยู่นั้น เป็น
โคนต้นไม้ สถานที่ทั้งหลายที่ถูกเห็นอยู่นี้ เป็นเรือนร้าง เธอ
ทั้งหลายจงเพ่งพินิจ อย่าได้ประมาท อย่าได้คิดเดือดร้อน
ใจในภายหลัง นี้ เป็นอนุศาสน์ต่อเธอทั้งหลายของพระ
ตถาคต" อาเนญชสัปปายสูตรที่จบลงแล้วนี้ เป็นภาษิต
ของพระผู้มีพระภาคเจ้า

พระอานันทะผู้มีอายุ มีใจเอิบอิ่มชุ่มชื่น พอใจอย่าง
ซาบซึ้งซึ่งภาษิตของพระผู้มีพระภาคเจ้า แล

อุพสุตฺตาสูตฺร

ที่พระภิกษุปาสาทิโก วัดราชบพิธ

แปลออกสู่ภาษาไทย

สถานที่ประทับตอนครัสพระสุตฺร^๕

ข้าพเจ้าได้ฟังมาอย่างนี้ : สมัยหนึ่ง มีการมาตุปราสาท
ในวัดบุรพาราม ใกล้กรุงสรวดี กำลังเป็นสถานเป็นที่ประ
ทับอยู่ของพระผู้มีพระภาคเจ้า ในเวลาที่พระผู้มีพระภาค
เจ้ากำลังประทับอยู่ที่มีการมาตุปราสาทนั้นแล ในตอนเย็น
พระอนันตหะผู้มีอายุออกจากที่หลีกเร้นแล้วได้เข้าไปยังสถาน
ที่พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ ครั้นเข้าไปใกล้แล้วถวายบัง
คมพระผู้มีพระภาคเจ้าแล้ว ไถ่ นั่งลง ณ โอกาสด้านหนึ่ง

พระอนันตเถระ

ไม่แน่ใจในพระพุทธานุญาตที่กำหนดไว้

พระอนันตหะ ผู้มีอายุ ผู้ซึ่งไถ่ นั่งลงแล้วแล ณ โอกาส
ด้านหนึ่งได้ทูลคำที่แสดงความไม่แน่ใจว่า “ข้าแต่พระผู้มี
พระภาคเจ้าผู้ทรงเจริญ สมัยหนึ่ง^๕ ศากยนิคมชื่อว่านครกะ
ในแคว้นสักกะ กำลังเป็นสถานเป็นที่ประทับอยู่แห่งพระ

ผู้มีพระภาคเจ้า ในนครกนิคมนี้ ณ เบื้องพระพักตร์แห่ง
 พระผู้มีพระภาคเจ้า ข้าพระบาทได้สดับแล้ว ได้กำหนดไว้
 แล้ว ซึ่งพระดำรัสว่า ‘ดูก่อนอานันทะ ในตอน^๕ พระ
 ตถาคตย่อมสำเร็จอิริยาบถอยู่ ให้มากด้วยธรรมเครื่องสำ-
 เร็จอิริยาบถอยู่คือสุญฺยาผลสมาบัติ (สมาบัติของพระอรหันต์
 ที่พิจารณาอนัตตาเป็นอารมณ์)’ ข้าแต่พระผู้มีพระภาคเจ้าผู้
 ทรงเจริญ ข้าพระบาทได้ฟังแล้วอย่างชัดเจน ได้กำหนดไว้
 แล้วอย่างถูกต้อง ได้กระทำไว้ในใจแล้วเป็นอย่างดี ได้ทรงจำ
 ไว้แล้วอย่างตรงความหมาย ซึ่งพระพุทธานุญาตนั้น ละหรือ?’

สุญฺยาผลสมาบัติ

เป็นวัชรธรรมของพระพุทธเจ้า

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสตอบว่า “ดูก่อนอานันทะ เธอ
 ได้ฟังแล้วอย่างชัดเจน ได้กำหนดไว้แล้วอย่างถูกต้อง ได้
 กระทำไว้ในใจแล้วเป็นอย่างดี ได้ทรงจำไว้แล้วอย่างตรง
 ความหมาย ซึ่งถ้อยคำของพระตถาคตนั้น โดยแน่นอน ดุ
 ก่อนอานันทะ ทั้งในตอนก่อน ทั้งในตอน^๕ พระตถาคต
 ย่อมสำเร็จอิริยาบถอยู่ ให้มากด้วยธรรมเครื่องสำเร
 ็จอิริยาบถอยู่คือสุญฺยาผลสมาบัติ”

ความว่างจากอาการ Fear^๑ ชั้นที่ ๑

“ดูก่อนอานันตะ มีการมาตุปราสาท^๒นี้ ว่างจากข้าง
 วัว ม้าตัวผู้ และม้าตัวเมีย ว่างจากทองคำ และเงิน ว่าง
 ว่างจากการชุมนุมอยู่แห่งหญิง และชาย แต่ความไม่ว่าง^๓
 คือความที่มีการมาตุปราสาท^๒นี้ ประจัญหน้า^๔หมู่ภิกษุอย่าง
 ๑๐๐ คน ยังมีอยู่โดยแท้ ข้อนี้ฉันใด ดูก่อนอานันตะ ข้อต่อ
 ไปก็ฉันนั้นเหมือนกันเทียว ภิกษุไม่กระทำไว้ในใจซึ่งคาม-
 สัตถุญา (การหมายรู้ที่ปรารถนาเกิดขึ้น) ไม่กระทำไว้ในใจ
 ซึ่งมนุสสัตถุญา (การหมายรู้ที่ปรารถนาเกิดขึ้น) แต่ยอมกระ-
 ทำไว้ในใจซึ่งความเป็นผู้อิงเกาะอรัญสัตถุญา (การหมายรู้ที่
 ปรารถนาเกิดขึ้น) อย่าง ๑๐๐ จิตของภิกษุนั้นยอมแล่น
 เข้าไป ย่อมเลื่อมใส ย่อมตั้งอยู่ด้วยอาการโดดเดี่ยว
 ย่อมโน้มตัวลงไปที่อรัญสัตถุญา^๔ ภิกษุนั้นย่อมรู้ทั่วถึงอย่าง
 นี้ว่า ‘อาการ Fear^๑จิตทั้งหลาย’ ที่พึงอิงเกาะคามสัตถุญามี^๕
 ชันมา ที่พึงอิงเกาะมนุสสัตถุญามี^๕ชันมา ย่อมไม่มีอยู่ใน

๑ สุนฺดรา ๒ อสฺสณคํ ๓ ปฏิจฺจาติ ปฏิมุขํ อิตฺวาติ สารตฺตทปนี

๔ อาการจิตที่ชอบ ในสมาธิภาวนา

อริยสัจญาณนี้ ก็แต่ว่า อาการเพรณพอประมาณ (เล็กน้อย) อย่าง ๑ คือความที่เราอิงเกาะอริยสัจญาณนี้ ยังมีอยู่โดยแท้ ภิกษุนี้ย่อมรู้ทั่วถึงว่า ‘(อริย)สัจญาที่เล่นไปแล้วนี้ ว้างจากคามสัจญา ว้างจากมนุสสัจญา’ แต่ความไม่ว่างจากอาการเพรณจิต คือความที่ภิกษุนี้ยังอิงเกาะอริยสัจญาอย่าง ๑ อยู่ ยังมีความอยู่โดยแท้ แล”

“รวมความว่า : ภิกษุนี้ย่อมตามเห็นอย่างพร้อมสรรพซึ่งอริยสัจญาณนี้ ว่าเป็นธรรมที่ว่างจากอาการเพรณจิตที่เกิดขึ้นมาด้วยอำนาจคามสัจญาและมนุสสัจญา ซึ่งเป็นธรรมที่ไม่มีอยู่ในอริยสัจญาณนี้เลย และย่อมรู้ทั่วถึงซึ่งอาการเพรณจิตพอประมาณ (เล็กน้อย) ซึ่งเป็นธรรมที่ยังมีเหลืออยู่ในอริยสัจญาณนี้ ซึ่งชื่อว่า เป็นอาการเพรณที่ยังมีเหลืออยู่ ว่า ‘อาการเพรณจิตพอประมาณนี้ ยังมีเหลืออยู่’ ตุก่อนอนันตะ การบังเกิดขึ้นแห่งความเป็นคนว่างจากอาการเพรณจิต (การไม่คิดถึงบ้านและคน แต่ยังคงคิดถึงป่าอยู่) ที่เป็นอาการมีขึ้นตามความเป็นจริง ที่ไม่วิปริตด้วยอำนาจรากะ ที่บริสุทธิ์นี้ ย่อมมีแก่ภิกษุนี้ ตามประการดังที่ได้ถูกกล่าวแล้ว แม้อย่างนั้น”

ความว่างจากอาการเฟารน ^๕ บทที่ ๒

“ดูก่อนอานันทะ ข้อนั้นที่พระตถาคตควรกล่าวยังมี
 อยู่อีก : ภิกษุไม่กระทำไว้ในใจซึ่งมนุสฺสสัญญา ไม่กระทำไว้
 ในใจซึ่งอรัญญสัญญา แต่ย่อมกระทำไว้ในใจซึ่งความเป็นผู้อิง
 เกาะปฐวีสัญญา (การหมายรู้ที่ปรารภแผ่นดินเกิดขึ้น) อย่าง
 ๑ อยู่ จิตของภิกษุนั้นย่อมเล่นเข้าไป ย่อมเลื่อมใส ย่อมตั้ง
 อยู่ด้วยอาการโตดเดี่ยว ย่อมโน้มตัวลงไปทีปฐวีสัญญา ดูก่อน
 อานันทะ หนึ่งที่เป็นของโคอุสภะ (โคผู้พันธุ์ดี) ที่ถูกชิง
 แผลออกไว้ด้วยลูกสลัก (เหล็กหมุด) ร้อยลูก ย่อมเป็นแผ่น
 หนึ่งที่ปราศจากรั้วรอย่น แม้นันใด ภิกษุก็จึ้นนั้นเหมือน
 กันเที่ยว ไม่กระทำไว้ในใจซึ่งโชดและแ่อง ซึ่งแม่น้ำและ
 เเลน ซึ่งหลักตอและฝากหนามที่ตั้งโคอยู่ ซึ่งยอดสูงต่ำแห่ง
 ภูเขา ทั้งหมด (บรรดาที่มีอยู่) เหนือแผ่นดิน แต่ย่อมกระทำ
 ไว้ในใจซึ่งความเป็นผู้อิงเกาะซึ่งปฐวีสัญญาอย่าง ๑ อยู่ จิต
 ของภิกษุนั้นย่อมเล่นเข้าไป ย่อมเลื่อมใส ย่อมตั้งอยู่
 ด้วยอาการโตดเดี่ยว ย่อมโน้มตัวลงไปทีปฐวีสัญญา ภิกษุ
 นั้นย่อมรู้ทั่วถึงอย่างนี้ว่า ‘อาการเฟารนจิตทั้งหลาย ที่
 ฟังอิงเกาะมนุสฺสสัญญามีขึ้นมา ที่ฟังอิงเกาะอรัญญสัญญามีขึ้น

มา ย่อมไม่มีในปฐวีสัญญา^๕นี้ ก็แต่ว่า อาการเพรณจิตพอ
ประมาณอย่าง ๑ คือความที่เราอิงเกาะปฐวีสัญญา^๕นี้ ยังมีอยู่
โดยแท้ ภิกษุ^๕นั้นย่อมรู้ทั่วถึงว่า (ปฐวี)สัญญาที่แล่นไปแล้วนี้
ว่างจากมนุสสัญญา ว่างจากอรัญสัญญา^๕ แต่ความไม่ว่างจาก
อาการเพรณจิต คือความที่ภิกษุ^๕นั้นยังอิงเกาะปฐวีสัญญา
อย่าง ๑ อยู่^๕ ยังมีอยู่โดยแท้ แล”

“รวมความว่า : ภิกษุ^๕นั้นย่อมตามเห็นอย่างพร้อม
สรรพซึ่งปฐวีสัญญานี้^๕ ว่าเป็นธรรมที่ว่างจากอาการเพรณ
จิตที่บังเกิดขึ้นมาด้วยอำนาจมนุสสัญญาและอรัญสัญญา ซึ่ง
เป็นธรรมที่ไม่มีอยู่ในปฐวีสัญญานี้^๕เลย และย่อมรู้ทั่วถึง ซึ่ง
อาการเพรณจิตพอประมาณ ซึ่งเป็นธรรมที่มีเหลืออยู่ใน
ปฐวีสัญญานี้^๕ ซึ่งชื่อว่าเป็นอาการเพรณที่ยังมีอยู่ว่า ‘อา
การเพรณจิตพอประมาณ^๕ ยังมีเหลืออยู่’ ดูก่อนอานันทะ
การบังเกิดขึ้นแห่งความเป็นคนว่างจากอาการเพรณจิต(การ
ไม่คิดถึงคนและป้า แต่ยังคิดถึงแผ่นดินอยู่) ที่เป็นอาการมี
ขึ้นมาจากความเป็นจริง ที่ไม่วิปริตด้วยอำนาจระคะ ที่บริ
สุทธ์^๕นี้ ย่อมมีแก่ภิกษุ^๕นั้น ตามประการดังที่ได้ถูกกล่าวแล้ว
แม้อย่างนั้น”

ความว่างจากการพิจารณา ขั้นที่ ๓

ก่อนอนันตะ ข้ออื่นที่พระตลาคตควรกล่าวยังมีอยู่
 อีก : ภิกษุไม่กระทำไว้ในใจซึ่งอริยสัจญา ไม่กระทำไว้ในใจ
 ซึ่งปฐวีสัจญา แต่ยอมกระทำไว้ในใจซึ่งความเป็นผู้อิงเกาะ
 ซึ่งอากาศาณัญจายตนสัจญา(การหมายรู้ที่ปรารภอากาศาณ-
 จายตนฐานเกิดขึ้น) อย่าง๑อยู่ จิตของภิกษุนั้นยอมเล่นเข้า
 ไปยอมเลื่อมใส ย่อมตั้งอยู่ด้วยอาการโศกเดียว ย่อมโน้มตัว
 ลงไปที่อากาศาณัญจายตนสัจญา ภิกษุนั้นยอมรู้ทั่วถึงอย่างนี้
 ว่า อากาโรปนจิตทั้งหลาย ที่พึงอิงเกาะอริยสัจญามีขึ้นมา
 ที่พึงอิงเกาะปฐวีสัจญามีขึ้นมา ย่อมไม่มีอยู่ในอากาศาณ-
 จายตนสัจญานี้ ก็แต่ว่า อากาโรปนจิตพอประมาณอย่าง
 ๑ คือความที่เรออิงเกาะอากาศาณัญจายตนสัจญานี้ ยังมีอยู่
 โดยแท้ ภิกษุนั้นยอมรู้ทั่วถึงว่า (อากาศาณัญจายตน) สัจญาที่
 เล่นไปแล้วนี้ว่างจากอริยสัจญาว่างจากปฐวีสัจญา แต่ความ
 ไม่ว่างจากอากาโรปนจิต คือความที่ภิกษุนั้นยังอิงเกาะอา-
 กาสาณัญจายตนสัจญาอย่าง ๑ อยู่ นี้ ยังมีอยู่โดยแท้ แล”

“รวมความว่า : ภิกษุนี้ย่อมตามเห็นอย่างพร้อมสรรพ ซึ่งอากาสนัญจายตนสังฆญาณนี้ ว่าเป็นธรรม ที่ว่างจากอาการเผาเรณจิตที่บังเกิดขึ้นมาด้วยอำนาจอริยสังฆญาณและปฐวีสังฆญาณ ซึ่งเป็นธรรมที่ไม่มีอยู่ในอากาสนัญจายตนสังฆญาณนี้เลย และย่อมรู้ทั่วถึงซึ่งอาการเผาเรณจิตพอประมาณ ซึ่งเป็นธรรมที่ยังมีเหลืออยู่ใน อากาสนัญจายตนสังฆญาณนี้ ซึ่งชื่อว่าเป็นอาการเผาเรณที่ยังมีอยู่ ว่า ‘อาการเผาเรณจิตพอประมาณนี้ ยังมีเหลืออยู่’”

ดูก่อนอานันทะ การบังเกิดขึ้นแห่งความเป็นคนว่างจากอาการเผาเรณจิต (การไม่คิดถึงป่าและแผ่นดิน แต่ยังคงคิดถึงอากาศอยู่) ที่เป็นอาการที่มีขึ้นมาตามความเป็นจริง ที่ไม่วิปริตด้วยอำนาจราคะ ที่บริสุทธิ์นี้ ย่อมมีแก่ภิกษุนี้ตามประการดังที่ได้ถูกกล่าวแล้ว แม้อย่างนั้น”

ความว่างจากอาการเผาเรณ ^๕ บทที่ ๔

“ดูก่อนอานันทะ ข้ออื่นที่พระตถาคตควรกล่าว ยังมีอยู่อีก : ภิกษุไม่กระทำไว้ในใจซึ่งปฐวีสังฆญาณ ไม่กระทำไว้ในใจซึ่งอากาสนัญจายตนสังฆญาณ แต่ยังคงกระทำไว้ในใจซึ่งความเป็นผู้อิงเกาะซึ่งวิญญานัญจายตนสังฆญาณ (การหมายรั้วที่

ปรารภวิญญานัญจายตนฉนเกิดขึ้น) อย่าง ๑ อยู่ จิตของ
 ภิกษุนี้ย่อมเล่นเข้าไป ย่อมเลื่อมใส ย่อมตั้งอยู่ด้วยอาการ
 โทศเดียว ย่อมโน้มตัวลงไปทีวิญญานัญจายตนสัญญา ภิกษุ
 นี้ย่อมรู้ทั่วถึงอย่างนี้ว่า ‘อาการเพรณจิตทั้งหลาย ที่พึงอิง
 เกาะปฐวีสัญญามีขึ้นมา ที่พึงอิงเกาะอากาศนัญจายตนสัญญา
 มีขึ้นมา ย่อมไม่มีอยู่ในวิญญานัญจายตนสัญญานี้ ก็แต่ว่า
 อาการเพรณจิตพอประมาณอย่าง ๑ คือความที่เราอิงเกาะ
 วิญญานัญจายตนสัญญานี้ ยังมีอยู่โดยแท้’ ภิกษุนี้ย่อมรู้
 ทั่วถึงว่า ‘(วิญญานัญจายตน) สัญญาที่เล่นไปแล้วนี้ ว้าง
 จากปฐวีสัญญา ว้างจากอากาศนัญจายตนสัญญา’ แต่ความ
 ไม่ว่างจากอาการเพรณจิต คือความที่ภิกษุนี้ยังอิงเกาะ
 วิญญานัญจายตนสัญญาอย่าง ๑ อยู่ นี้ ยังมีอยู่โดยแท้ แล”

“รวมความว่า : ภิกษุนี้ย่อมตามเห็นอย่างพร้อม
 สรรพซึ่งวิญญานัญจายตนสัญญานี้ ว่าเป็นธรรมที่ว่างจาก
 อาการเพรณจิตที่บังเกิดขึ้นมาด้วยอำนาจปฐวีสัญญา และอา-
 กาสนัญจายตนสัญญา ซึ่งเป็นธรรมที่ไม่มีอยู่ในวิญญานัญ-
 จายตนสัญญานี้เลย และย่อมรู้ทั่วถึงซึ่งอาการเพรณจิต
 พอประมาณ ซึ่งเป็นธรรมที่ยังมีเหลืออยู่ในวิญญานัญจาย-

ตนสัญญาขึ้น ซึ่งชื่อว่าเป็นอาการเผาไหม้ที่ยังมีอยู่ ว่า ‘อาการเผาไหม้จิตพอประมาณนี้ ยังมีเหลืออยู่’ ตุก่อนอนันต๊ะ การบังเกิดขึ้นแห่งความเป็นคนว่างจากอาการเผาไหม้ (การไม่คิดถึงแผ่นดินและอากาศ แต่ยังคิดถึงวิญญาณอยู่) ที่เป็นอาการมีขึ้นมาตามความเป็นจริง ที่ไม่วิปริตด้วยอำนาจ ‘ที่บริสุทธิ์นี้ ย่อมมีแก่ภิกษุเหล่านั้นตามประการดังที่ได้ถูกกล่าวแล้ว แม้อย่างนั้น”

ความว่างจากอาการเผาไหม้ ชั้นที่ ๕

“ตุก่อนอนันต๊ะ ข้ออื่นที่พระตถาคตควรกล่าวยังมีอยู่อีก: ภิกษุไม่กระทำไว้ในใจ ซึ่งอากาศสามัญญายตนสัญญาไม่กระทำไว้ในใจซึ่งวิญญาณัญญายตนสัญญา แต่ย่อมกระทำไว้ในใจ ซึ่งความเป็นผู้อิงเกาะอาภิญญายตนสัญญา (การหมายรู้ที่ปราศจากอาภิญญายตนฌานเกิดขึ้น) อย่างน้อย จิตของภิกษุเหล่านั้นย่อมเล่นเข้าไปย่อมเลื้อมไต่ ย่อมตั้งอยู่ด้วยอาการใดคนเดียว ย่อมโน้มตัวลงไปทีอาภิญญายตนสัญญา ภิกษุเหล่านั้นย่อมรู้ทั่วถึงอย่างนี้ว่า ‘อาการเผาไหม้ทั้งหลาย ที่พึงอิง

เกาะอาภาสณัญจายตนสัตตภูมามีขึ้นมา ที่พึงอิงเกาะวิญญา-
ณัญจายตนสัตตภูมามีขึ้นมา ย่อมไม่มีอยู่ในอาภิกขัญญายตน-
สัตตภูมนี้ ก็แต่ว่า อาการเพรณจิตพอประมาณอย่าง ๑ คือ
ความที่เรออิงเกาะอาภิกขัญญายตนสัตตภูมนี้ ยังมีอยู่โดยแท้
ภิกษุ^๕นั้นย่อมรู้ทั่วถึงว่า (อาภิกขัญญายตน) สัตตภูมที่เล่น
ไปแล้ว^๕ ห่างจากอาภาสณัญจายตนสัตตภูม ห่างจากวิญญา-
ณัญจายตนสัตตภูม แต่ความไม่ห่างจากอาการเพรณจิต คือ
ความที่ภิกษุ^๕นั้นอิงเกาะอาภิกขัญญายตนสัตตภูมอย่าง ๑ อยู่^๕
ยังมีอยู่โดยแท้ แล”

“รวมความว่า : ภิกษุ^๕นั้นย่อมตามเห็นอย่างพร้อม
สรรพซึ่งอาภาสณัญจายตนสัตตภูม^๕นั้น ว่าเป็นธรรมที่ห่างจาก
อาการเพรณจิตที่บังเกิดขึ้นด้วยอำนาจอาภาสณัญจายตนสัตต-
ภูมและวิญญาณัญจายตนสัตตภูม ซึ่งเป็นธรรมที่ไม่มีอยู่ในอา-
ภิกขัญญายตนสัตตภูม^๕นั้นเลย และย่อมรู้ทั่วถึงซึ่งอาการเพรณจิต
พอประมาณ ซึ่งเป็นธรรมที่ยังมีเหลืออยู่ในอาภิกขัญญาย-
ตนสัตตภูม^๕นั้น ซึ่งชื่อว่าเป็นอาการเพรณที่ยังมีอยู่ ว่า “อา-
การเพรณจิตพอประมาณ^๕นี้ ยังมีเหลืออยู่” ดูก่อนอา^๕นั้นทะ
การบังเกิดขึ้นแห่งความเป็นคนห่างจากอาการเพรณจิต (การ

ไม่คิดถึงอากาศและวิญญาณ แต่ยังคิดถึงความไม่มีวิญญาณ
อยู่) ที่เป็นอาการมีขึ้นมาตามความเป็นจริง ที่ไม่วิปริตด้วย
อำนาจระ که ที่บริสุทธิ์นั้น ย่อมมีแก่ภิกษุ นั้น ตามประการตั้ง
ที่ได้ถูกกล่าวแล้ว แม้อย่างนั้น”

ความว่างจากอาการเฟารน ^๕ บทที่ ๖

“ดูก่อนอานันตะ ข้ออื่นที่พระศาสดาทรงกล่าวยังมี
อยู่อีก : ภิกษุไม่กระทำไว้ในใจซึ่งวิญญาณัญจายตนสัญญา
ไม่กระทำไว้ในใจซึ่งอากิญจัญญายตนสัญญา แต่ย่อมกระทำ
ไว้ในใจ ซึ่งความเป็นผู้อิงเกาะเนวสัญญานาสัญญายตนสัญญา
(การหมายรู้ที่ปราศจากเนวสัญญานาสัญญายตนฉานเกิดขึ้น)
อย่าง ๑ อยู่ จิตของภิกษุนั้นย่อมเล่นเข้าไป ย่อม
เลื่อมใส ย่อมตั้งอยู่ด้วยอาการโศกเดียว ย่อมโน้มตัวลง
ไปที่เนวสัญญานาสัญญายตนสัญญา ภิกษุนั้นย่อมรู้ทั่วถึง
อย่างนี้ว่า ‘อาการเฟารนจิตทั้งหลาย ที่พึงอิงเกาะวิญญา-
ณัญจายตนสัญญามีขึ้นมา ที่พึงอิงเกาะอากิญจัญญายตน-
สัญญามีขึ้นมาย่อมไม่มีในเนวสัญญานาสัญญายตนสัญญานี้ ก็
แต่ว่า อาการเฟารนจิตพอประมาณอย่าง ๑ คือความที่เรา
อิงเกาะเนวสัญญานาสัญญายตนสัญญานี้ ยังมีอยู่โดยแท้’ ภิก-

ษุณฺณีย่อมรู้ทั่วถึงว่า, (แนวสัจญานาสัจญายตน) สัจญาที่
 แล่นไปแล้วนี้ ว้างจากวิญญาณัญจายตนสัจญา ว้างจากอาภิญ-
 จัญญายตนสัจญา' แต่ความไม่ว่างจากการเพารนจิต คือ
 ความที่ภิกษุณฺณียังอิงเกาะแนวสัจญานาสัจญายตนสัจญาอย่าง
 ๑ อยู่ ยังมิอยู่โดยแท้ แล"

“รวมความว่า : ภิกษุณฺณีย่อมตามเห็นอย่างพร้อม
 สรรพซึ่งแนวสัจญานาสัจญายตนสัจญานันว่าเป็นธรรมที่ว่าง
 จากอาการเพารนจิตที่บังเกิดขึ้นด้วยอำนาจวิญญาณัญจายตน-
 สัจญาและอาภิญัจญายตนสัจญา ซึ่งเป็นธรรมที่ไม่มีอยู่ใน
 แนวสัจญานาสัจญายตนสัจญานันเลย และย่อมรู้ทั่วถึงซึ่งอา
 การเพารนจิตพอประมาณซึ่งเป็นธรรมที่ยังมีเหลืออยู่ในแนว-
 สัจญานาสัจญายตนสัจญานัน ซึ่งชื่อว่าเป็นอาการเพารนที่ยัง
 มีอยู่ว่า ‘อาการเพารนจิตพอประมาณนี้ ยังมีเหลืออยู่’ ตุก่อน
 อานันทะ การบังเกิดขึ้นแห่งความเป็นคนว่างจากอาการเพา
 รนจิต (การไม่คำนึงถึงวิญญาณและความไม่มีวิญญาณ แต่ยัง
 คำนึงถึงความสงบที่เกิดจากความไม่มีวิญญาณอยู่) ที่เป็น
 อาการมีขึ้นมากตามความเป็นจริง ที่ไม่วิปริตด้วยอำนาจระคะ

ที่บริสุทธิ์นั้น ย่อมมีแก่งกษุณ^๕นี้ ตามประการดังที่ได้ถูกกล่าว
แล้ว แม้อย่างนั้น

ความว่างจากอาการเผาเรณ ^๕บทที่ ๗

ดูก่อนอานันทะ ข้ออื่นที่พระศาสดาทรงกล่าวยังมีอยู่
อีก : ภิกษุไม่กระทำไว้ในใจซึ่งอาภิญญายตนสัญญา
ไม่กระทำไว้ในใจซึ่งเนวสัญญานาสัญญายตนสัญญา แต่ย่อม
กระทำไว้ในใจ ซึ่งความเป็นผู้อิงเกาะอนิมิตเจโตสมาธิ
(ความตั้งมั่นแห่งจิตที่ไม่มีนิमित คือประกอบด้วยวิปัสสนาปัญ-
ญา) อย่าง ๑ อยู่ จิตของภิกษุ^๕นั้นย่อมแล่นเข้าไป ย่อมเลื่อมใส
ย่อมตั้งอยู่ด้วยอาการโดดเด่น ย่อมโน้มตัวลงไปท่อนิมิตเจ-
โตสมาธิ ภิกษุ^๕นั้นย่อมรู้ทั่วถึงอย่างนี้ว่า อาการเผาเรณจิตทั้ง
หลาย ที่พึงอิงเกาะอาภิญญายตนสัญญามี^๕ขึ้นมา ที่พึงอิง
เกาะเนวสัญญานาสัญญายตนสัญญามี^๕ขึ้นมา ย่อมไม่มีอยู่ใน
อนิมิตเจโตสมาธิ^๕นี้ ก็แต่ว่า อาการเผาเรณพอประมาณ
คือปัจจัยแห่งการยังต้องอิงเกาะ กายที่ประกอบด้วยอายตนะ
๖ ^๕นโดยเฉพาะ เป็นอยู่^๕นี้ ยังมีอยู่โดยแท้ ภิกษุ^๕นั้นย่อมรู้
ทั่วถึงว่า (อนิมิตเจโตสมาธิ)สัญญาที่แล่นไปแล้ว^๕นี้ ว่าง

จากอาภิจัญญายตนสัญญา ว้างจากแนวสัญญานาสัญญายตน-
สัญญา' แต่ความไม่ว่างจากอาการเพรณ คือปัจจัยแห่ง
การยังต้องอิงเกาะกายที่ประกอบด้วยอายตนะ ๖ นี้โดยเฉพาะ
เป็นอยู่^๕ ยังมีอยู่โดยแท้ แล"

"รวมความว่า : ภิกษุ^๕นี้ยอมตามเห็นอย่างพร้อม
สรรพซึ่งอนิมิตเจโตสมาธินั้น ว่าเป็นธรรมที่ว่างจากอาการ
เพรณจิต ที่บังเกิดขึ้นมาด้วยอำนาจอาภิจัญญายตนสัญญา
และแนวสัญญานาสัญญายตนสัญญา ซึ่งเป็นธรรมที่ไม่มีอยู่ใน
อนิมิตเจโตสมาธินั้นเลย และยอมรู้ทั่วถึงซึ่งอาการเพรณ
พอประมาณ ซึ่งเป็นธรรมที่ยังมีเหลืออยู่ในอนิมิตเจโตสมาธิ
นั้น ซึ่งถือว่าเป็นอาการเพรณที่ยังมีอยู่ ว่า 'อาการเพรณ
พอประมาณ^๕ ยังมีเหลืออยู่' ตุก่อนอนันตพะ การบังเกิด
ขึ้น^๕แห่งความเป็นคนว่างจากอาการเพรณจิต (การไม่คำนึง
ถึงความไม่มีวิญญานและความสงบที่เกิดจากความไม่มีวิญ-
ญาน แต่ยังคำนึงถึงความตึงมั่นแห่งจิตที่สัมปยุตด้วยวิปัส-
สนาปัญญาอยู่) ที่เป็นอาการมี^๕ขึ้นมาจากความเป็นจริง ที่ไม่วิ-
ปริตด้วยอำนาจราคะ ที่บริสุทธิ์^๕นี้ ย่อมมีแก่ภิกษุ^๕นั้น ตาม
ประการดังที่ได้ถูกกล่าวแล้ว แม้อย่างนั้น"

ความว่างจากการพิจารณา ชั้นที่ ๔

ดูก่อนน่านี้นะ ข้ออื่นที่พระทลาคตควรกล่าวยังมีอยู่อีก : ภิกษุไม่กระทำไว้ในใจซึ่งอาภิญญายตนสัญญาไม่กระทำไว้ในใจซึ่งเนวสัญญานาสัญญายตนสัญญา แต่ยอมกระทำไว้ในใจซึ่งความเป็นผู้อิงเกาะอนิมิตเจโตสมาธิอย่าง ๑ อยู่ จิตของภิกษุนั้นยอมแล่นเข้าไป ย่อมเลื่อมใส ย่อมตั้งอยู่ด้วยอาการโตตเตยว ย่อมโน้มตัวลงไปท่อนิมิตเจโตสมาธิ ภิกษุนั้นย่อมรู้ทั่วถึงอย่างนี้ว่า ‘อนิมิตเจโตสมาธินี้แล ถูกจิตกระทำให้เป็นกองขึ้นมาแล้ว ถูกจิตคิดกำหนดขึ้นมาแล้ว’ ‘กรุปและนาม’ ไม่ว่าจะเป็นชนิดใด ๆ แล ที่ถูกกระทำขึ้นมา ถูกกำหนดขึ้นมา ย่อมไม่เที่ยง ย่อมมีการดับไปเป็นอาการของตน’ เมื่อภิกษุนั้น กำลังรู้้อย่างนั้น กำลังเห็นอยู่อย่างนั้น จิตดวง ๑ ย่อมหลุดพ้นแม้จากอาสวะ (กิเลสเครื่องหมักต้องสันดาน) คือ กาม จิตดวง ๑ ย่อมหลุดพ้นแม้จากอาสวะคือ รูป จิตดวง ๑ ย่อมหลุดพ้นแม้จากอาสวะคือ อวิชชา เมื่อจิตหลุดพ้นจากอาสวะแล้ว ญาณว่า ‘จิตหลุดพ้นจากอาสวะแล้ว’ ย่อมมีขึ้นมา ภิกษุนั้นย่อมรู้อย่างครบประการว่า ‘ชาติ (คือความเป็นไป แห่งอุปาทานขันธ์ ตั้งแต่ปฏิสนธิ จนถึง จุตติ)

หมดสิ้นแล้ว กิจที่ควรกระทำอย่างอื่นอีก เพื่อความเป็น
 เช่นนี้ ไม่มีแล้ว ภิกษุนี้ย่อมรู้อย่างทั่วถึงอย่างนี้ว่า ‘อา-
 การเพรณจิต ที่พึงอิงเกาะอาสวะคือกามมีขึ้นมา ที่พึงอิง
 เกาะอาสวะคือภพมีขึ้นมา ที่พึงอิงเกาะอาสวะคืออวิชชา
 มีขึ้นมา ย่อมไม่มีอยู่ในจิตที่หลุดพ้นแล้วนี้ ก็แต่ว่า อาการ
 เพรณพอประมาณ คือปัจจัยแห่งการยังต้องอิงเกาะกายที่
 ประกอบด้วยอายตนะ ๖ นี้ โดยเฉพาะ เป็นอยู่นี้ ยังมีอยู่โดย
 แท้ ภิกษุนี้ย่อมรู้ทั่วถึงอย่างนี้ว่า (วิมุตติ)สัญญาที่แล่นไป
 แล้วนี้ ว้างจากอาสวะคือกาม ว้างจากอาสวะคือภพ ว้าง
 จากอาสวะคืออวิชชา’ แต่ความไม่ว่างจากการเพรณ คือ
 ปัจจัยแห่งการยังต้องอิงเกาะกายที่ประกอบด้วยอายตนะ ๖ นี้
 โดยเฉพาะ เป็นอยู่นี้ ยังมีอยู่โดยแท้”

“รวมความว่า : ภิกษุนี้ย่อมตามเห็นอย่างพร้อม
 สรรพซึ่งจิตที่หลุดพ้นจากอาสวะแล้วนั้น ว่าเป็นธรรมที่ว่าง
 จากการเพรณจิตที่บังเกิดขึ้น ด้วยอำนาจ อาสวะ คือ กาม
 อาสวะคือภพ และอาสวะคืออวิชชา ซึ่งเป็นธรรมที่ไม่มีอยู่
 ในจิตที่หลุดพ้นจากอาสวะแล้วนั้นเลย และย่อมรู้ทั่วถึงซึ่ง
 อาการเพรณพอประมาณ ซึ่งเป็นธรรมที่ยังมีเหลืออยู่ใน

ปัจจัยแห่งการยังต้องอิงเกาะกาย ที่ประกอบด้วยอายตนะ ๖ นี้โดยเฉพาะ เป็นอยู่นั้น ซึ่งชื่อว่าเป็นอาการเผารนที่ยัง มีอยู่ ว่า ‘อาการเผารนพอประมาณนี้ ยังมีเหลืออยู่’ ดูก่อน อานันทะ การบังเกิดขึ้นแห่งความเป็นคนว่างจากอาการเผารนจิต (แต่ยังไม่ว่างจากปัจจัยแห่งการยังต้องอิงเกาะกายที่ ประกอบด้วยอายตนะ ๖ นี้โดยเฉพาะ เป็นอยู่) ที่เป็นอาการ มีขึ้นมาตามความเป็นจริง ที่ไม่วิปริตด้วยอำนาจอาสวะ ที่ บริสุทธ์ ที่ยังอาสวะที่เป็นข้าศึกให้ตายและไม่มีควมว่างจาก อาการเผารนจิตชนิดอื่นใด ๆ ยวดยิ่งกว่า นี้ ย่อมมีแก่ภิกษุ นั้นตามประการดังที่ได้ถูกกล่าวแล้ว แม้อย่างนั้น ”

สัญญาผลสมาบัติ

เป็นวิหารธรรมของสมณะพราหมณ์ทั้งปวง

“ดูก่อนอานันทะ แท้จริง สัญญาผลสมาบัติ^๕เท่านั้น ที่เป็นธรรมที่บริสุทธ์ ที่เป็นธรรมที่ดับธรรมที่เป็นข้าศึกลง ได้หมดและไม่มีสัญญาชนิดอื่นใด ๆ ยวดยิ่งกว่า ได้เป็นธรรม เป็นที่เข้าถึงสำเร็จอิริยาบถอยู่แล้ว กำลังเป็นธรรมเป็นที่ เข้าถึงสำเร็จอิริยาบถอยู่ จักเป็นธรรมเป็นที่เข้าถึงสำเร็จ อิริยาบถอยู่ แม้ทั้งของสมณะ ทั้งของพราหมณ์ ทั้งปวง

ไร ๆ ในอดีตกาล แม้ทั้งของสมณะ ทั้งของพราหมณ์
ทั้งของปวงไร ๆ ในอนาคตกาล แม้ทั้งของสมณะทั้งของ
พราหมณ์ทั้งปวงไร ๆ ในปัจจุบันนี้”

“ดูก่อนอานันทะ เพราะฉะนั้นแล เธอทั้งหลายควร
ศึกษาอย่างนี้เทียวว่า ‘สุญฺตาผลสมาบัติที่เป็นธรรมที่บริสุทธิ์
ที่เป็นธรรมที่ดับธรรมที่เป็นข้าศึกลงได้หมด และไม่มีสุญฺตา
ชนิดอื่นไร ๆ ยวดยิ่งกว่า จักเป็นธรรมเป็นที่เข้าถึงสำเร็จ
อิริยาบถอยู่แห่งชาวเราทั้งหลาย’ จงพิสุญฺตาสูตรที่จบลงแล้ว
นี้ได้เป็นภาษิตของพระผู้มีพระภาคเจ้า

พระอานันทะ ผู้มีอายุ ได้มีใจเอิบอิมชื่นบาน พอใจ
อย่างซาบซึ้ง ซึ่งภาษิตของพระผู้มีพระภาคเจ้า แล

มหาสุญจนาสูตร
ที่พระภิกษุปาสาทิโก วัดราชบพิตร
แปลออกสู่ภาษาไทย

พระผู้มีพระภาคทรงเข้าพักในกาฬเขมกวิหาร

ข้าพเจ้าได้ฟังมาอย่างนี้ : สมัยหนึ่ง วัดนิโครธในกรุงกบิลพัสดุ์ แคว้นสักกะ กำลังเป็นที่ประทับอยู่แห่งพระผู้มีพระภาคเจ้า ในตอนที่ประทับอยู่ ณ วัดนิโครธนั้น ในเวลาเช้า พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงนั่ง (ตามสมณวัตร) แล้ว ได้ทรงถือบาตร และจีวรเสด็จเข้าไปยังกรุงกบิลพัสดุ์ เพื่อบิณฑบาต ครั้นทรงเที่ยวบิณฑบาตในกรุงกบิลพัสดุ์ แล้ว ได้เสด็จกลับจากบิณฑบาตในตอนหลังเที่ยง ได้เสด็จแวะเข้าไปยังวิหารของเจ้าศากยะชื่อว่ากาฬเขมกะ^๑ เพื่อทรงพักผ่อนในกลางวัน

ก็ในตอนนั้น ในวิหารของเจ้าศากยะกาฬเขมกะนั้น มีการตึงและปูลาดเสนาสนะมากหลายไว้ เสนาสนะมากหลายที่ถูกตึงและถูกปูลาดไว้ในวิหารนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าก็ได้

๑ กาฬเขมกวิหาร และเขมกวิหารในหน้าต่อไป เป็นกฤชชนิดใหญ่ โอโถง ในวัดนิโครธนั้น

ทรงเห็น ครั้นได้ทรงเห็นแล้ว ได้ทรงเกิดมีพระดำริอย่าง
 นี้ว่า “วิหารของเจ้าชายกาฬเขมกะ มีเสนาสนะเป็นอันมาก
 ที่ถูกตั้งและถูกปลุกไว้ วิหารนี้ ต้องกำลังมีภิกษุจำนวน
 มากพักอยู่”

พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงเข้าไปยังมณฑลวิหาร

ก็ในท่อนั้น พระอนันทะ ผู้มีอายุ พร้อมภิกษุ
 มากรูป กำลังกระทำการตัดเย็บจีวรอยู่ในวิหารของเจ้าศากยะ
 ชื่อมณฑล ในตอนที่การทำจีวรกำลังเป็นไปอยู่นั้น ในเวลา
 เย็น พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ทรงออกจากที่สถิตเรือน เสด็จเข้า
 ไปยังวิหารของเจ้าศากยะมณฑล ครั้นเสด็จเข้าไปถึงแล้ว
 ได้ประทับนั่งลง ณ อาสนะที่ถูกปลุกไว้แล้ว ครั้นประทับ
 นั่งเรียบร้อยแล้ว ได้ตรัสบอกพระอนันทะ ผู้มีอายุว่า
 “อนันทะ วิหารของเจ้าชายศากยะกาฬเขมกะมีเสนาสนะ
 มากหลาย ที่ถูกตั้งและถูกปลุกไว้ วิหารนั้นต้องกำลังเป็น
 ที่พำนักอยู่ของภิกษุจำนวนมาก”

อา. “พระเจ้าคะ วิหารของเจ้าชายศากยะกาฬเขมกะ
 มีเสนาสนะมากหลาย ที่ถูกตั้งและถูกปลุกไว้ วิหารนั้นกำลัง
 เป็นที่พำนักอยู่ของภิกษุจำนวนมาก(ถึงที่ทรงเข้าพระทัยนั้น)

เพราะว่าสมัยคือเวลาเป็นที่ตัดเย็บจีวร กำลังเป็นไปอยู่แก่
ข้าพระบาททั้งหลาย พระเจ้าค่ะ”

อาการที่เป็นเหตุให้ไม่ได้และได้สุข

ภ. “ดูก่อนอานันตะ อาการที่ไม่ม่งดงามเลยของภิกษุ
ก็คือการมาชอบใจ การยินดีซึ่งการคลุกเคล้านัวเนียอยู่กับ
หมู่คนที่ เป็นพวกพ้อง การประกอบเนื่อง ๆ ซึ่งความเป็นผู้
มาชอบใจในการคลุกเคล้านัวเนียอยู่กับหมู่คนที่ เป็นพวกพ้อง
การมาชอบใจ การยินดี การร่วมบันเทิงอยู่กับหมู่คนต่าง ๆ
ดูก่อนอานันตะ น่าสังเวช! ข้อที่ ภิกษุผู้ซึ่งเป็นผู้มีการมาชอบ
ใจ เป็นผู้ยินดี เป็นผู้ร่วมบันเทิงอยู่กับหมู่คนต่าง ๆ นั้น จัก
เป็นผู้ได้ตามความชอบใจ ได้โดยง่าย ได้โดยไม่ผิดเคื่อง ซึ่ง
สุขในการปลีกตนออกไปได้จากกาม ซึ่งสุขในการที่กลุ่มเจต-
สิก จิตและกิเลสสงัดเงียบ ซึ่งสุขที่เป็นไปพร้อมเพื่อการสงบ
ลงแห่งกิเลส ซึ่งสุขที่เป็นไปพร้อมเพื่อการตรัสรู้ริยสจะ
๔ นั้น” นี้ ไม่เป็นสถานะที่จะพึงมีขึ้นมาได้เลย”

“ดูก่อนอานันตะ ฝ่ายภิกษุที่หลบออกไปจากชุมชน
พำนักอยู่เพียงคนเดียวนั้น พึงหวังได้จำเพาะซึ่งการบรรลु
ถึงสุข ซึ่งเป็นความหวังที่เป็นสถานะที่จะมีขึ้นมาได้แน่” คือ

ความที่ตนจักเป็นผู้ที่ได้ตามความพอใจ ได้โดยง่าย ได้โดย
ไม่ฝืดเคือง ซึ่งสุขในการปลีกตนออกไปได้จากกาม ซึ่งสุขใน
การที่กลุ่มเจตสิก จิต และกิเลสสังตเจียบ ซึ่งสุขที่เป็นไป
พร้อมเพื่อการสงบลงแห่งกิเลส (และ) ซึ่งสุขที่เป็นไปพร้อม
เพื่อการได้ตรัสรู้ริยสัจจะ ๔ นั้น ”

อาการที่เป็นเหตุให้ไม่ได้และได้เจโตวิมุตติ

“ ตุก่อนอาณันทะ น่าสังเวช! ข้อที่ ‘ ภิกษุผู้ซึ่งเป็นผู้มี
การมาชอบใจ เป็นผู้ยินดีซึ่งความเป็นผู้คลุกเคล้านวเนียวอยู่
กับหมู่คนที่เป้นพวกพ้อง เป็นผู้ประกอบเนื่อง ๆ ซึ่งความ
เป็นผู้มีการมาชอบใจในการคลุกเคล้านวเนียวอยู่ กับหมู่คนที่
เป้นพวกพ้อง ผู้ซึ่งเป็นผู้มีการมาชอบใจ เป็นผู้ยินดี เป้น
ผู้ร่วมบันเทิงอยู่กับหมู่คนต่าง ๆ นั้น จักเป็นผู้พำนักอยู่อย่าง
เข้าถึงซึ่งเจโตวิมุตติ (อาการที่จิตพ้นออกไปเป็นอย่างดีเต็มชีวิต
จากปริยฐานกิเลส) ที่ยังใจให้สดชื่น ที่เกิดขึ้นในตอนที่จิต
ถึงอุปนาทที่เป็นโลกิยะ หรือซึ่งเจโตวิมุตติ (อาการที่จิตพ้นจาก
สัญญาชนและอนุสัย) ที่กิเลสพึงทำให้กำเริบขึ้นอีกไม่ได้ ที่
เป้นอาณันตริกสมาธิ ที่มีได้เกิดในตอนที่จิตถึงอุปนาทที่เป็น
โลกิยะ ’ นี้ ไม่เป้นสถานะที่จะมีขึ้นมาได้เลย ”

“ดูก่อนอานันทะ ฝ่ายภิกษุที่หลบออกไปจากชุมชน
 พำนักอยู่เพียงคนเดียวนั้น พึงหวังได้จำเพาะซึ่งการบรรลุถึง
 เจโตวิมุตติ ซึ่งเป็นความหวังที่จะมีขึ้นมาได้โดยแน่ นี่คือ ความ
 ที่ตนจักพำนักอยู่อย่างเข้าถึงซึ่งเจโตวิมุตติที่ยังใจให้สทขึ้น ที่
 เกิดในตอนที่จิตเข้าถึงอัปนาที่เป็นโลกิยะ หรือซึ่งเจโตวิมุตติ
 ที่กิเลสพึงทำให้กำเริบขึ้นอีกไม่ได้ ที่เป็นอานันตริกสมาธิ ที่
 มิใช่เกิดในตอนที่จิตถึงอัปนาที่เป็นโลกิยะ”

สรีระที่ไม่เป็นแดนเกิดแห่งทุกข์ไม่มี

“ดูก่อนอานันทะ สรีระใดเป็นที่ถูกกำหนดแล้ว เป็น
 ที่ถูกเจาะจงใคร่อย่างไรแล้ว ที่มาแปรผันไป และมามีอาการ
 เป็นอย่างอื่นเสีย แต่กลับไม่ต้องเป็นแดนบังเกิดขึ้นของความ
 เศร้าโศก และการร่ำร้องไห้ ของความลำบากกาย ของความ
 เสียใจ และความคับแค้นใจ ของเหล่าชนที่กำหนดแล้ว ที่
 เจาะจงใคร่แล้วนั้น สรีระนั้น แม้เพียงอันเดียว พระตถาคต
 มองหาไม่พบเลย”

สกุณาวิหารสมบัติ

“ดูก่อนอานันทะ ในตอนที่พระตถาคตนั่งอยู่ ณ โพธิ-
 พุดกษณัน พระตถาคตได้ตรัสรู้แล้ว ซึ่งวิหารธรรม (ธรรม

เป็นเครื่องสำเร็จอิริยาบถอยู่) คือการเข้าถึงผลสมบัติที่ชื่อว่า
 “สัญญา” ที่เป็นไปในตน เพราะหยุดคิดคำนึงถึงนิมิตทั้ง
 มวล สำเร็จอิริยาบถอยู่นี้แล ตุก่อนอนันตะ ถ้าพระ
 ตถาคตผู้ทศกัณฐะ ที่เป็นเหตุให้ต้องเล่นไปในภพทั้งสาม
 ออกได้หมดแล้ว ผู้ซึ่งกำลังมีวิหการธรรมนี้เป็นเครื่องสำเร็จ
 อิริยาบถอยู่นั้น จะต้องเป็นที่ถูกเข้าไปหาโดยภิกษุ โดย
 ภิกษุณีโดยอุบาสก โดยอุบาสิกา โดยราชัน โดยราชมหา
 ษัตริย์ โดยเตียรถีย์ โดยสาวกของเตียรถีย์ไซริ์ ตุก่อน
 อนันตะ คำพูดเฉพาะที่แสดงลำเนาความที่เชิญเขาให้ออก
 ไปเสียเท่านั้น จะต้องถูกพระตถาคตเปล่งออกมาโดยแน่นอน
 ในท่ามกลางแห่งชนพวกนั้น เพราะจิตที่น้อมลงไปทีโอบง
 ไป ทั้งมลงไปในนิพพาน ที่สงบแล้วเป็นอย่างดีจากกิเลส
 ทั้งหมดอย่างเดียว ที่ยินดีอยู่แล้วในธรรมที่เล่นออกไปแล้ว
 จากกาม ที่ชานหนีออกไปแล้ว จากธรรมทั้งหลายที่เป็นที่
 ติงชนแห่งอาสวะ โดยประการทั้งปวง”

“ตุก่อนอนันตะ เพราะความที่แห่งสัญญาวิหาร๒เป็น

๑ นิมิตต คืออาการตามที่กำหนดเอาไปจากขั้น ๕

๒ สัญญาวิหาร คือการเห็นโทษในการยึดถือตน เห็นขั้น ๕ วางจากตน สำเร็จ
 อิริยาบถอยู่ด้วย การพิจารณาไตรลักษณ์

ธรรมที่สงบ ที่ประณีตนั้นแล แม้หากว่า ภิกษุพึงจำนงหวัง
ว่า 'เราควรดำเนินเข้าไปถึงสุญฺตาวิหาร' ที่เป็นไปในตน
สำเร็จอิริยาบถอยู่ ดังนั้นไซ้ ภิกษุนั้นพึงตั้งด้วยดีซึ่งจิตให้
เป็นไปในตนเท่านั้น พึงยังจิตนั้นให้หนึ่งหนึ่ง พึงกระทำจิต
นั้นให้เป็นดวงเดียวตงเตนขึ้นมา พึงประจกตั้งจิตนั้นไว้อย่าง
ที่ถูกต้อง "

"ดูก่อนอาณนฺตนะ ก็ภิกษุจะตั้งด้วยดีซึ่งจิตให้เป็นไป
ในตนเท่านั้น จะยังจิตนั้นให้หนึ่งหนึ่ง จะกระทำจิตนั้นให้เป็น
ดวงเดียวตงเตนขึ้นมา จะประจกตั้งจิตนั้นอย่างถูกต้องได้
อย่างไร ? "

"ดูก่อนอาณนฺตนะ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ สกฺตได้แล้ว
เที่ยวจากกามทั้งหลาย สกฺตได้แล้วจากอกุศลธรรมทั้งหลาย
(จากนิวรณ์อีก ๔ อย่าง) ดำเนินเข้าไปถึงปฐมฌาน ที่มีวิตก-
กะ มีวิจารณ์ มีปีติและสุขที่เกิดขึ้นมาจากการสกฺตจากนิวรณ์
สำเร็จอิริยาบถอยู่ ภิกษุนั้น เพราะวิตกและวิจารณ์สงบลง
ไปอย่างสนธิ จึงดำเนินเข้าไปถึงทุติยฌาน ที่ยังจิตให้เลื่อม
ใสสถิณฺเณอยู่ในภายใน ที่ยังสมาธิที่ตงขึ้นมาอย่างโดดเด่นให้

เจริญ ที่ปราศจากวิตักกะ ปราศจากวิจารณ์ แต่มีปีติและ
 สุขที่มีสมาธิเป็นแดนเกิด อนึ่ง ภิกษุหนึ่ง เพราะสำรอกปีติ
 ออกได้หมดสิ้น จึงเป็นผู้เพ่งเจยคุณธรรมตามอาการที่บังเกิด
 ขึ้นอยู่๑ เป็นผู้มีความสุข เป็นผู้รู้ตัวอยู่๑ กับได้เสวยสุขทางกลุ่ม
 จิตและเจตสิกอยู่ด้วย คือย่อมดำเนินเข้าถึงตติยฌาน ที่เป็น
 เหตุให้ตนเป็นที่สรรเสริญของพระอริยะทั้งหลายว่า ‘เป็นผู้
 เพ่งเจยคุณธรรมตามอาการที่บังเกิดขึ้น เป็นผู้มีความสุข สำเร็จ
 อริยาบถอยู่อย่างเป็นสุข’ ภิกษุหนึ่ง เพราะทั้งสุขก็ละได้
 เพราะทั้งทุกข์ก็ละได้ เพราะโสมนัสและโทมนัสก็ถึงการสลาย
 ทั่วไปในกาลก่อนเที่ยว จึงดำเนินเข้าไปถึงจตุตถฌาน ที่ทั้ง
 ไม่มีทุกข์ ทั้งไม่มีสุข แต่มีสติที่มีความบริสุทธิ์ที่ถูกอุเบกขา
 ทำให้เกิดขึ้นมา สำเร็จอริยาบถอยู่ ตุก่อนอาสนันทะ ภิกษุ
 ย่อมตั้งด้วยจิตซึ่งจิต เพียงให้เข้าไปในตนเท่านั้น ย่อมยังจิต
 ให้นิ่งหนึ่ง ย่อมกระทำจิตนั้นให้เป็นดวงเดียวตั้งเด่นขึ้นมา
 ย่อมประจักษ์จิตนั้นไว้ อย่างที่ถูกต้องได้ อย่างนี้แล”

“ภิกษุหนึ่งย่อมกระทำไว้ในใจซึ่งสุญทาววิหาร ที่เป็น
 ไปในภายใน เมื่อภิกษุหนึ่งกระทำไว้ในใจซึ่งสุญทาววิหารที่เป็น

ไปในภายในอยู่ แต่จิตก็ไม่เล่นเข้าไป ไม่เลื่อมใสสดชื่น ไม่ตั้ง
 ขันมาด้วยความเป็นจิตดวงเดียว ไม่น้อมตัวลงไปสู่สุตฺตาทา-
 ภาวนา (การยังอนิจจา—ทุกขา—อนัตตานุပ္ปัสสา ที่ว่างจาก
 นิमितให้เกิด) ที่เป็นไปในภายใน อาการที่จิตไม่น้อมตัวลงไป
 ไปที่สุตฺตาทาภาวนา ที่กำลังมีอยู่อย่างนั้น อันภิกษุนี้ย่อม
 รู้ทั่วถึงอยู่ว่า ‘เมื่อเรากระทำไว้ในใจซึ่งสุตฺตาวិหาร ที่เป็น
 ไปในภายในอยู่แล้ว แต่จิตก็ไม่เล่นเข้าไป ไม่เลื่อมใสสดชื่น
 ไม่ตั้งขันมาด้วยความเป็นจิตดวงเดียว ไม่น้อมตัวลงไป
 สุตฺตาทาภาวนา ที่เป็นไปในภายใน’ รวมความว่า : ภิกษุนี้
 ย่อมรู้ทั่วถึงอยู่ในความที่สุตฺตาทาภาวนา (ของตน) ไม่สำเร็จ
 เป็นสุตฺตาวิหารขันมานั้น”

“ภิกษุนี้จึง (ยก) มนสิการสุตฺตาวิหารในภายนอก
 (คือ ยึดมั่นของผู้อื่นเป็นอารมณ์) เมื่อภิกษุนี้มนสิการ
 สุตฺตาวิหารในภายนอกอยู่ แต่จิตก็ไม่เล่นเข้าไป ไม่เลื่อม
 ใสสดชื่น ไม่ตั้งขันมาด้วยความเป็นจิตดวงเดียว ไม่น้อมตัว
 ลงไปที่สุตฺตาทาภาวนาในภายนอก อาการที่จิตไม่น้อมตัวลงไป
 ที่สุตฺตาทาภาวนา ที่กำลังมีอยู่อย่างนั้น อันภิกษุนี้ย่อมรู้
 ทั่วถึงอยู่ว่า ‘เมื่อเรากระทำไว้ในใจซึ่งสุตฺตาวิหารในภายนอก

อยู่แล แต่จิตก็ไม่เล่นเข้าไป ไม่เลื่อมใสสดชื่น ไม่ตั้งขึ้นมา ด้วยความเป็นจิตดวงเดียว ไม่น้อมตัวลงไปที่สุญตาภาวนา ในภายนอก' รวมความว่า : ภิกษุ^๕นั้นย่อมรู้ทั่วถึงอยู่ ในความ ที่สุญตาภาวนา (ของตน) ไม่สำเร็จเป็นสุญตาวิหารขึ้นมา^๕ นน "

“ภิกษุ^๕นั้นจึง (ยกย้าย)มนสิการ สุญตาวิหารที่เป็นไปใน ภายในและในภายนอก เมื่อภิกษุ^๕นั้นมนสิการ สุญตาวิหารที่เป็นไปในภายในและภายนอกอยู่ แต่จิตก็ไม่เล่นเข้าไป ไม่เลื่อมใสสดชื่น ไม่ตั้งขึ้นมาด้วยความ เป็นจิตดวงเดียว ไม่น้อมตัวลงไปที่สุญตาภาวนา ที่เป็นไปในภายใน และในภายนอก อาการที่จิตไม่น้อมตัวลงไปที่สุญตาภาวนา ที่กำลังมีอยู่อย่าง^๕ นน อันภิกษุ^๕นั้นย่อมรู้ทั่วถึงอยู่อย่าง^๕นี้ว่า ‘เมื่อเรากระทำไว้ในใจซึ่งสุญตาวิหารที่เป็นไปในภายใน และในภายนอกอยู่ แล แต่จิตก็ไม่เล่นเข้าไป ไม่เลื่อมใสสดชื่น ไม่ตั้งขึ้นมา ด้วยความเป็นจิตดวงเดียว ไม่น้อมตัวลงไปที่สุญตาภาวนา ที่เป็นไปในภายในและในภายนอก’ รวมความว่า : ภิกษุ^๕นั้น ย่อมรู้ทั่วถึงในความที่สุญตาภาวนา (ของตน) ไม่สำเร็จเป็น สุญตาวิหารขึ้นมา^๕ นน ”

“ภิกษุ^๕นั้นจึงมณสิการอาเนญชสมาธิ (คือ สมาธิที่นิ่ง
 แน่ว คืออรูปสมาธิ) เมื่อภิกษุ^๕นั้นมณสิการอาเนญชสมาธิอยู่
 แต่จิตก็ไม่เล่นเข้าไป ไม่เลื่อมใสสดชื่น ไม่ตั้งขึ้นมาด้วย
 ความเป็นจิตดวงเดียว ไม่น้อมตัวลงไปที่อาเนญชภาวนา
 อากา^๕รที่จิตไม่น้อมตัวลงไปที่อาเนญชภาวนา ที่กำลังมีอยู่อย่าง
 นั้น^๕ อันภิกษุ^๕นั้นย่อมรู้ทั่วถึงอย่าง^๕นี้ว่า ‘เมื่อเรามณสิการ
 อาเนญชสมาธิอยู่แล แต่จิตก็ไม่เล่นเข้าไป ไม่เลื่อมใสสดชื่น
 ไม่ตั้งขึ้นมาด้วยความ^๕เป็นจิตดวงเดียว ไม่น้อมตัวลงไปที่
 อาเนญชภาวนา’ รวมความว่า : ภิกษุ^๕นั้นย่อมรู้ทั่วถึงในความ
 ที่อาเนญชภาวนา (ของตน) ไม่สำเร็จเป็นอาเนญชสมาธิขึ้น
 มา^๕นั้น ”

“ดูก่อนอานันตะ (เมื่ออาเนญชภาวนาไม่ออกงามขึ้น
 เช่น^๕นั้น) ภิกษุ^๕นั้นพึงกลับตั้งด้วย^๕จิตซึ่งจิต ให้เป็นไปเฉพาะ
 ใน^๕ตน ลงในสมาธิ และอารมณ์แห่งสมาธิอันมีอยู่ในตอนก่อน
 นั้น^๕นั้น^๕เทียว พึงยังจิตนั้นให้^๕หนึ่ง^๕ พึงกระทำจิตนั้นให้เป็น
 ดวงเดียว^๕ตั้งเด่นขึ้นมา พึงประจ^๕จงตั้งจิตนั้นอย่าง^๕ที่ถูก^๕ต้อง^๕ลง
 ในสมาธิ และอารมณ์แห่งสมาธิอันมีอยู่ในตอนก่อน^๕นั้น^๕นั้น^๕

เทียว (ครันแล้ว) ภิกษุ^๕นั้นจึงมณสิการสุมตาวิหารให้เป็นไป
 ในภายใน เมื่อภิกษุ^๕นั้นมณสิการสุมตาวิหารให้เป็นไปในภายใน
 ในอยู่ จิตย่อมแล่นเข้าไป ย่อมเลื่อมใสสดชื่น ย่อมตั้ง^๕ขึ้น
 มาด้วยความเป็นจิตดวงเดียวที่สุมตาทาวนาในภายใน ย่อม
 หลุดพ้น (คือสำเร็จเป็นวิกขัมภณวิมุตติ คือพ้นจากกิเลสด้วย
 กำลังฌาน) อาการที่จิตตั้ง^๕ขึ้นด้วยความเป็นจิตดวงเดียวที่
 สุมตาทาวนาในภายในและหลุดพ้น ที่กำลังมีอยู่อย่างนั้น
 อันภิกษุ^๕นั้นย่อมรู้ทั่วถึงอยู่อย่างนี้ว่า ‘เมื่อเรากำลังมณสิการ
 สุมตาวิหารในภายในอยู่ เทียว จิตย่อมแล่นเข้าไป ย่อมเลื่อมใส
 สดชื่น ย่อมตั้ง^๕ขึ้นด้วยความเป็นจิตดวงเดียว ที่สุมตาทาวนา
 ในภายใน ย่อมหลุดพ้น’ รวมความว่า : ภิกษุ^๕นั้นย่อมรู้ทั่ว
 ถึงในเวลาที่สุมตาทาวนา (ของตน) สำเร็จเป็นสุมตาวิหาร
 ชนมานน^๕ ”

“ภิกษุ^๕นั้นย่อมมณสิการสุมตาวิหาร ในภายนอกเวลา
 ภิกษุ^๕นั้นย่อมมณสิการสุมตาวิหารทั้งในภายใน ทั้งในภายนอก
 เวลา ภิกษุ^๕นั้นย่อมมณสิการอาเนญชสมาธิ เมื่อภิกษุ^๕นั้น
 มณสิการอาเนญชสมาธิอยู่ จิตย่อมแล่นเข้าไป ย่อมเลื่อมใส
 สดชื่น ย่อมตั้ง^๕ขึ้นด้วยความเป็นจิตดวงเดียวที่อาเนญชภาวนา
 ย่อมหลุดพ้น อาการที่จิตตั้ง^๕ขึ้นด้วยความเป็นจิตดวงเดียว

และหลุดพ้น ที่กำลังมีอยู่อย่างนั้น อันภิกษุนี้ย่อมรู้ทั่วถึงอยู่อย่างนี้ว่า 'เมื่อเรากำลังมนสิการอาเนญชสมาริอยู่เที่ยวจิตย่อมแล่นเข้าไป ย่อมเลื่อมใสสดชื่น ย่อมตั้งขึ้นด้วยความเป็นจิตดวงเดียว ย่อมหลุดพ้น' รวมความว่า: ภิกษุนี้ย่อมรู้ทั่วถึงในหน้าที่อาเนญชภาวนา (ของตน) สำเร็จเป็นอาเนญชสมาริขึ้นมานั้น"

"ดูก่อนอานันทะ หากว่า เมื่อภิกษุนี้สำเร็จอิริยาบถอยู่ด้วยวิหารธรรมนี้ จิตย่อมโน้มตัวลงไปเพื่อการจงกรมไชร้ เธอย่อมจงกรมด้วยมุ่งหมายว่า 'เราผู้ที่กำลังจงกรมอยู่ด้วยวิหารธรรมนี้ จักไม่ถูกอกุศลธรรมที่ลามก คืออกิฉาและโทมนัสแล่นเข้ามาปกคลุม' รวมความว่า: ภิกษุนี้ย่อมรู้ทั่วถึงอยู่ในความที่ตนเป็นผู้พ้นจากการถูกอกิฉา และโทมนัสแล่นเข้ามาปกคลุม เพราะวิหารธรรมนั้น"

"ดูก่อนอานันทะ หากว่า เมื่อภิกษุนี้สำเร็จอิริยาบถอยู่ด้วยวิหารธรรมนี้ จิตย่อมโน้มตัวลงไปเพื่อการยืนไชร้ ฯลฯ จิตย่อมโน้มตัวลงไปเพื่อการนั่งไชร้ ฯลฯ จิตย่อมโน้มตัวลงไปเพื่อการนอนไชร้ เธอย่อมนอนด้วยมุ่งหมายว่า 'เราผู้ที่กำลังนอนอยู่ด้วยวิหารธรรมอย่างนี้ จักไม่ถูกอกุศลธรรมที่ลามก

คืออภิชา และโหม่นส์แล่นเข้ามาปกคลุม' รวมความว่า :
ภิกษุ^๕นั้น ย่อมรู้ทั่วถึงในความเป็นผู้พ้นจากการถูกอภิ-
ชาและโหม่นส์แล่นเข้ามาปกคลุม เพราะวิหารธรรม^๕นี้”

“ดูก่อนอาณันทะ หากว่าเมื่อภิกษุ^๕นั้นสำเร็จอิริยาบถ
อยู่ด้วยวิหารธรรม^๕นี้ จิตย่อมโน้มตัวลงไปเพื่อการพูดไซ้^๕
ภิกษุ^๕นั้นย่อมพูดด้วยการตั้งข้อกำหนดไว้ว่า ‘เราจักไม่กล่าว
ซึ่งถ้อยคำชนิดนี้ ที่เป็นถ้อยคำที่เลว ที่เป็นถ้อยคำที่คนชาว
บ้านใช้พูดกัน ที่เป็นถ้อยคำที่คนที่ยังโพลงไปด้วยกิเลสใช้
พูดกัน ที่ชักพาเข้าไปหาข้าศึก ที่ประกอบด้วยโทษ ที่ขัด
ขวางต่อประโยชน์ ที่ไม่เป็นไปเพื่อความหน่าย ไม่เป็นไป
เพื่อการคลายความกำหนดพอใจออก ไม่เป็นไปเพื่อการ
ดับตัณหา^๕ลง ไม่เป็นไปเพื่อความสงบลงแห่งกิเลส ไม่เป็น
ไปเพื่อการรู้ทั่วถึงซึ่งสังขาร^๕ ไม่เป็นไปเพื่อการตรัสรู้^๕อริย-
สัจจะ^๕ ไม่เป็นไปเพื่อนิพพาน ที่มีกาฬิตแห่งถ้อยคำเห็น
ปานนี้ คือ ถ้อยคำที่กล่าวปรารภถึงราชัน ถ้อยคำที่กล่าว
ปรารภถึงโจร ถ้อยคำที่กล่าวปรารภถึงอมาตย์ผู้ใหญ่ ถ้อย
คำที่กล่าวปรารภถึงกองทัพ ถ้อยคำที่กล่าวปรารภถึงสถาน-
การณ์ที่น่ากลัว ถ้อยคำที่กล่าวปรารภถึงการรบ ถ้อยคำที่

กล่าวปรารภถึงข้าว ถ้อยคำที่กล่าวปรารภถึงน้ำคนผลไม้
 ถ้อยคำที่กล่าวปรารภถึงผ้า ถ้อยคำที่กล่าวปรารภถึงที่
 นอน ถ้อยคำที่กล่าวปรารภถึงพวงดอกไม้ ถ้อยคำ
 ที่กล่าวปรารภถึงเครื่องหอม ถ้อยคำที่กล่าวปรารภถึงญาติ
 ถ้อยคำที่กล่าวปรารภถึงยวดยาน ถ้อยคำที่กล่าวปรารภถึง
 ตำบลบ้าน ถ้อยคำที่กล่าวปรารภถึงย่านที่เป็นอำเภอ ถ้อย
 คำที่กล่าวปรารภถึงย่านที่เป็นตัวเมือง ถ้อยคำที่กล่าวปรา-
 ปรภถึงภูมิภาคที่เป็นย่านที่เป็นที่สัญจรไปมาแห่งชุมชน^๑ ถ้อย
 คำที่กล่าวปรารภถึงสตรี ถ้อยคำที่กล่าวปรารภถึงคนที่กล้า
 หาญ ถ้อยคำที่กล่าวปรารภถึงสถานการณ์ในตรอกในมุมของ
 ถนน (เช่นในตรอกนั้นมีคนนั่งห่มที่ไม่เรียบร้อยมาก แต่
 ในตรอกนี้มีคนนั่งห่มที่เรียบร้อยมาก เป็นต้น) ถ้อยคำที่
 กล่าวปรารภถึงท่าน้ำ ถ้อยคำที่กล่าวปรารภถึงบรรพชนที่
 ล่วงลับไปแล้ว ถ้อยคำที่กล่าวปรารภถึงความเป็น ที่ไร้สา-
 ระต่างๆ นอกจากที่ระบุมมาแล้วนั้น ถ้อยคำที่กล่าวโต้แย้งใน
 ปรัชญาของสังคม (คือในความเชื่อถือของชุมชนในเรื่องการ
 บังเกิดขึ้นและการเป็นไปของโลก ตามทฤษฎีที่ถูกกล่าวไว้

๑ ขนปท คือย่านที่มีคนพลุกพล่าน คือ เขตที่ถูกจัดเป็นเทศบาลในบัดนี้

ในโลกายตศาสตร์) ถ้อยคำที่กล่าวปรารภถึงการบังเกิดขึ้น
แห่งมหาสมุทร หรือ(ถ้อยคำ) ที่มีกาฬิตเหมือนถ้อยคำเช่นนี้
คือ ถ้อยคำที่กล่าวถึงเหตุเป็นเครื่องเป็น เหตุเป็นเครื่อง
สูญ รวมความว่า : ภิกษุณนย่อมรู้ทั่วถึงในความที่ตน
ไม่กล่าวถ้อยคำที่มีโทษทุกๆ ชนิดนั้นอยู่”

“ดูก่อนอานันตะ แต่ภิกษุณนย่อมพูดด้วยตั้งข้อกำหนด
ไว้ว่า เราจักกล่าวแต่ถ้อยคำชนิดนี้ ที่เป็นถ้อยคำที่ชำระ
ล้างกิเลสออก ที่เป็นถ้อยคำเป็นที่สบายแก่การยังจิตให้แล่น
ไปด้วยดี (ที่อารมณ์แห่งสมณะ แห่งวิปัสสนา) ที่เป็นถ้อยคำที่
เป็นไปเพื่อความหน่ายโดยส่วนเดียว ที่เป็นไปเพื่อการคลาย
ความกำหนัดพอใจออก ที่เป็นไปเพื่อการดับตัณหาลง ที่
เป็นไปเพื่อการสงบแห่งกิเลส ที่เป็นไปเพื่อการรู้ทั่วถึงซึ่ง
สังขารม ที่เป็นไปเพื่อการตรัสรู้ซึ่งอริยสัจจะ ๔ ที่เป็นไปเพื่อ
นิพพาน ที่มีกาฬิตแห่งถ้อยคำเห็นปานนี้ คือถ้อยคำที่ชักชวน
ให้เป็นผู้มีความปรารถนาถ้อยคำที่ชักชวนให้เป็นผู้มีสัน-
โดษ ถ้อยคำที่ชักชวนให้เป็นผู้หลีกออกไปจากหมู่คน ถ้อยคำที่

ชักชวนให้เป็นผู้ไม่สังสรรค์กับหมู่คน ถ้อยคำที่ชักนำให้
เป็นผู้ลงมือประกอบความเพียร ถ้อยคำที่กล่าวปรารภถึงศีล
ถ้อยคำที่กล่าวปรารภถึงสมาธิ ถ้อยคำที่กล่าวปรารภถึงปัญ-
ญา ถ้อยคำที่กล่าวปรารภถึงวิมุติ (การหลุดพ้นจากกิเลส)
ถ้อยคำที่กล่าวปรารภถึงวิมุตติญาณทัศนะ (การเล็งเห็นคือ
การรู้ทั่วถึงวิมุติ) รวมความว่า : ภิกษุ^๕นั้นย่อมรู้ทั่วถึงใน
ความที่ตนกล่าวแต่ถ้อยคำมากมายที่มีประโยชน์น้อย^๖

“ดูก่อนอานันทะ หากว่า เมื่อภิกษุ^๕นั้นสำเร็จจริยา-
บถอยู่ด้วยวิหารธรรมนี้ จิตย่อมโน้มตัวลงไปเพื่อการตริ-
ตริกไชรั ภิกษุ^๕นั้นย่อมตริตริกด้วยตั้งข้อกำหนดไว้ว่า ‘เรา
จักไม่ตริตริกถึงวิตกเหล่านี้ ซึ่งเป็นวิตกที่เลว ที่เป็นการตริ-
ตริกของคนชาวบ้าน เป็นการตริตริกของคนที่ยังมีกิเลสหนา
ที่ชักพาเข้าไปหาข้าศึก ที่ประกอบด้วยโทษ ที่ชักขวางต่อประ-
โยชน์ ที่ไม่เป็นไปเพื่อความหน่าย ไม่เป็นไปเพื่อการคลาย
ความกำหนัดพอใจออกไม่เป็นไปเพื่อการดับตัณหาลงไม่เป็น

ไปเพื่อความสงบลงไปแห่งกิเลส ไม่เป็นไปเพื่อการรู้ทั้งถึง
ซึ่งสังขารม ไม่เป็นไปเพื่อการตรัสรู้ริยสัจจะ ๔ ไม่เป็น
ไปเพื่อนิพพาน ที่มีคำพิสดารแห่งการตริตริกเห็นปานนี้คือ การ
ตริตริกที่เกาะแนบอยู่กับกาม การตริตริกที่เกาะแนบอยู่กับ
พยาบาท การตริตริกที่เกาะแนบอยู่กับการเบียดเบียนผู้อื่น
รวมความว่า : ภิกษุนี้ย่อมรู้ทั่วถึงในความที่ตนไม่ตริตริก
ถึงวิตกที่มีโทษนั้นอยู่”

“ดูก่อนอานันทะ แต่ภิกษุนี้ย่อมตริตริกด้วยตัณหา
กำหนดไว้ว่า ‘เราจักตริตริกถึงวิตกเหล่านี้ ซึ่งเป็นวิตกที่
ชักออกไปจากขันธ์ เป็นวิตกที่ทำให้เกิดการเล่นออกไป
จากความชั่วและทุกข์ เป็นวิตกที่เล่นไปเพื่อการสูญสลายลง
แห่งทุกข์ อย่างถูกต้อง สำหรับบุคคลผู้ที่ได้ตริตริกถึงวิตก
นี้ ที่มีคำพิสดารแห่งการตริตริกเห็นปานนี้ คือ การตริตริก
ที่ประกอบด้วยการปลีกตนออกไปจากกาม การตริตริกที่ประ
กอบด้วยเมตตาที่เป็นขันธ์ต่อพยาบาท การตริตริกที่ประ
กอบด้วยกรุณาที่เป็นขันธ์ต่อการคิดเบียดเบียนผู้อื่น’ รวม
ความว่า : ภิกษุนี้ย่อมรู้ทั่วถึงในความที่ตนตริตริกถึงวิตก
ที่นำมาซึ่งประโยชน์นั้นอยู่”

กามคุณฉันทราศปหานภาวนา

“ดูก่อนอานันทะ กามคุณ (เครื่องผูกมัดจิตใจที่น่าใคร่) นี้ มีอยู่ ๕ อย่าง กามคุณ ๕ อย่างเป็นไหน? กามคุณ ๕ อย่าง เป็นฉะนี้ คือ รูปที่จะพึงเห็นได้ด้วยจักขุวิญญาณ เสียงที่จะพึงฟังได้ด้วยโสตวิญญาณ กลิ่นที่จะพึงสูดดมได้ด้วยฆานวิญญาณ รสที่จะพึงลิ้มได้ด้วยชีวหาวิญญาณ เครื่องกระทบ (โผฏฐัพพะ) ที่จะพึงถูกต้องได้ด้วยกายวิญญาณ ซึ่งแต่ละอย่าง ๆ เป็นสิ่งที่น่าปรารถนา เป็นสิ่งที่น่าใคร่ เป็นสิ่งที่ยังใจให้ฟู เป็นสิ่งที่มิกำพืดนารัก เป็นสิ่งที่ประกอบด้วยส่วนที่เป็นเหตุให้ใคร่ เป็นที่ตั้งขึ้นแห่งความกำหนัด ดูก่อนอานันทะ สิ่งที่ถูกกล่าวมาแล้วนี้แล ชื่อว่ากามคุณ ๕ ซึ่งเป็นที่ ที่ภิกษุควรใช้ตรวจตราจิตของตนเสมอ ๆ ว่า ‘การฟูขึ้นแห่งจิต อันเป็นอาการฟูที่บังเกิดขึ้นมาเพราะกามคุณอย่างหนึ่ง ๆ ใน กามคุณ ๕ นี้ เป็นเหตุ มีอยู่แก่เราไหมหนอ?’ ดูก่อนอานันทะ หากภิกษุผู้ซึ่งกำลังตรวจตราจิตอยู่ ย่อมรู้อย่างชัดแจ้งอย่างนี้ว่า ‘การฟูขึ้นแห่งจิต อันเป็นอาการฟูที่บังเกิดขึ้นมาเพราะกามคุณอย่างหนึ่ง ๆ ในกามคุณ ๕ นี้ เป็นเหตุ

มีอยู่แก่เราเที่ยว' ดังนั้นไซ้ร้ ดูก่อนอานันทะ อาการที่จิต
 พุ้ขึ้นเพราะกามคุณเป็นเหตุ ที่กำลังมีอยู่อย่างนั้น นั้น ย่อม
 ถูกภิกษุรู้อย่างชัดแจ้งอย่างนั้นว่า 'ความกำหนดที่ระคนกับ
 ความชอบใจในกามคุณทั้ง ๕ นั้น ยังมีได้ถูกเราละทิ้ง' ดู
 ก่อนอานันทะ แต่หาว่า ภิกษุผู้ที่กำลังตรวจตราจิตอยู่
 ย่อมรู้อย่างชัดแจ้งอย่างนั้นว่า 'การพุ้ขึ้นแห่งจิต อันเป็นอาการ
 พุ้ที่บังเกิดขึ้นมาเพราะกามคุณอย่างหนึ่ง ๆ ในกามคุณ ๕ นั้น
 เป็นเหตุ 'ไม่มีอยู่แก่เราเลย' ดังนั้นไซ้ร้ ดูก่อนอานันทะ
 อาการที่จิตไม่มีอาการพุ้ขึ้นเพราะกามคุณ เป็นเหตุ ที่กำลังมี
 อยู่อย่างนั้น นั้น ย่อมถูกภิกษุรู้อย่างชัดแจ้งอย่างนั้นว่า 'เรา
 ละความกำหนดที่ระคนด้วยความชอบใจ ในกามคุณทั้ง ๕ นั้น
 ได้แล้ว' รวมความว่า : ภิกษุนี้ย่อมรู้ทั่วถึงในความที่ตน
 ละความกำหนดที่ระคนด้วยความชอบใจในกามคุณทั้ง ๕
 นั้นอยู่"

อัสสิมานปหานภาวนา

"ดูก่อนอานันทะ ขั้นที่เป็นอารมณ์ของการยึดถือ
 มีอยู่ ๕ อย่าง ซึ่งแต่ละขั้น ๆ มีอาการตั้งขึ้น และอา-

การเสื่อมสลายไป ที่ภิกษุควรต้องพิจารณาเห็น (อย่างนี้) ว่า
 'รูปเป็นอย่าง^{นี้} มีอาการตั้งขึ้นมาอย่าง^{นี้} มีอาการถึงการ
 สลายตัวอย่าง^{นี้} เวทนาเป็นอย่าง^{นี้} มีอาการตั้งขึ้นมาอย่าง^{นี้}
 นี้ มีอาการถึงการสลายตัวอย่าง^{นี้} สัญญาเป็นอย่าง^{นี้} มี
 อาการตั้งขึ้นมาอย่าง^{นี้} มีอาการถึงการสลายตัวอย่าง^{นี้} สัง-
 ขารทั้งหลายเป็นอย่าง^{นี้} มีอาการตั้งขึ้นมาอย่าง^{นี้} มีอาการ
 ถึงการสลายตัวอย่าง^{นี้} วิญญาณเป็นอย่าง^{นี้} มีอาการตั้งขึ้น
 มาอย่าง^{นี้} มีอาการถึงการสลายตัวอย่าง^{นี้} ทั้ง^{นี้} สำเร็จ
 อิริยาบถอยู่ เพราะว่าภิกษุผู้ที่กำลังพิจารณาเห็นอาการตั้ง
 ขึ้นมาและอาการถึงการสลายตัวอย่าง^{นี้} ในขั้นที่เป็นอารมณ์
 ของการยัตถิอ ๕ อย่างนั้น สำเร็จอิริยาบถอยู่นั้น ย่อมต้อง
 ละเสียได้ซึ่งอัสสมิมานะ (การยัตถิอที่ว่าเรคือตนมีอยู่) ใน
 ขั้นที่เป็นอารมณ์ของการยัตถิอ ๕ อย่างนั้น ตุก่อนอานัน-
 ตะ อาการที่ตนละอัสสมิมานะได้ ที่กำลังมีอยู่อย่าง^{นี้} นั้น
 ย่อมถูกภิกษุรู้อย่างแจ่มชัดตัวอย่าง^{นี้}ว่า 'เราละอัสสมิมานะใน
 ขั้นที่เป็นอารมณ์แห่งการยัตถิอได้แล้วเทียว' รวมความ
 ว่า : ภิกษุนั้นย่อมรู้ทั่วถึงในเวลาที่ตนละอัสสมิมานะนั้นอยู่"

อนิสังสแห่งภาวานานัน

“ดูก่อนอนันตนะ ธรรมเหล่านั้นนั้น เป็นธรรมที่มาแล้ว จากกุศลโดยส่วนเดียว ไกลจากข้าศึก เป็นธรรมที่ยาวคงใน โลก อันमारผู้มีบาปเข้าไปไม่ได้ ดูก่อนอนันตนะ เธอย่อม สำคัญมันเป็นอย่างไรร : สวากเล็งเห็นเหตุที่มีอำนาจคุ้มครอง รักษาประโยชน์อะไร ถึงแม้ถูกขัดขวางทางกันเพื่อการตาม ห้อมล้อมทั่วศาสนา (ชนที่เป็นหัวหน้าคณะ) แต่ก็ยังภาค ภูมิใจอยู่?”

อา. “ข้าแต่พระองค์ผู้ทรงเจริญ พระผู้มีพระภาค เจ้า ทรงเป็นฐานทั้งเป็นทตฺตชน ทั้งเป็นที่เป็นที่ไป^๑ แห่ง ธรรมของข้าพระบาททั้งหลาย พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงเป็นผู้อำนวยออกมา ซึ่ง ธรรม แห่งข้า พระ บาท ทั้งหลาย พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงเป็นที่อาศัยแล่นออกมา แห่งธรรม ของข้าพระบาททั้งหลาย พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์ เดียวเท่านั้น ทรงเป็นที่สว่างจ้าออกมาอย่างที่ทำให้สำเร็จ ประโยชน์อย่างน่าอัศจรรย์ แห่งเนอความของภานิตน ภิกษุ ทั้งหลายจักสดับธรรมของ พระผู้มี พระภาคเจ้าแล้ว ทรงจำ ไว้ พระเจ้าคะ”

๑ มูล มีใจความ=เหตุ+ปัจจัย คือ ทั้งเป็นฐานที่เกิด ทั้งเป็นเครื่องหล่อ ulyงให้เบบไป

ภ. “ดูก่อนอานันทะ สาวกย่อมไม่ภาคภูมิใจเพื่อ
 การตามห้อมล้อมตัวศาสดาเลย (ระอิตระอใจในความเป็น
 ศิษย์กันกุฎิ ในความเป็นศิษย์ติดสอยห้อยตาม) แต่ยอม
 ภาคภูมิใจ เพื่อการสดับฟังพุทธวาทะที่ถูกจัดให้เป็นสูตร
 พุทธวาทะที่มีทั้งคำร้อยแก้ว ทั้งคำร้อยกรอง และพุทธวาทะ
 ะที่บรรยายใจความแห่งข้อธรรมด้วยคำร้อยแก้วล้วน ๆ ข้อ
 ที่สาวกมีความภาคภูมิใจสดับฟังพุทธวาทะอย่างนั้น มีอะไรเป็น
 เหตุ? ดูก่อนอานันทะ ต่อนานวันที่เดียว พวกเธอจึงได้
 สดับธรรม จึงได้จดจำธรรม จึงได้กล่าวท่องธรรมด้วย
 ปาก จึงได้เพ่งพินิจธรรมด้วยใจ - จึงได้แทงตลอด
 ด้วยดีซึ่งธรรมด้วยทวิญญู ดูก่อนอานันทะ สาวก
 แม้ถึงถูกขัดขวางทางกั้น^๕ เพื่อการตามห้อมล้อมตัวศาสดา แต่
 ย่อมภาคภูมิใจเพื่อการสดับฟังซึ่งถ้อยคำชนิดนี้ ที่เป็น
 ถ้อยคำที่ชำระล้างกิเลสออก ที่เป็นถ้อยคำเป็นที่สบาย
 แก่การยังจิตให้เล่นไปด้วยดี (ที่อารมณ์แห่งสมณะและ
 วิปัสสนา) ที่เป็นถ้อยคำที่เป็นไปเพื่อความหน่าย (ไม่ติด).

โดยส่วนเดียว ที่ขึ้นไปเพื่อการคลายความกำหนัดพอใจ
 ออก ที่ขึ้นไปเพื่อการคับคั่งหลง ที่ขึ้นไปเพื่อการสงบ
 ลงแห่งกิเลส ที่ขึ้นไปเพื่อการรู้ทั่วถึงซึ่งสรรพธรรม ที่ขึ้นไป
 ไปเพื่อการตรัสรู้ซึ่งอริยสัจจะ๑๔ ที่ขึ้นไปเพื่อนิพพาน ที่มี
 กำพืดแห่งถ้อยคำเห็นปานนี้คือ ถ้อยคำที่ชักชวนให้เป็นผู้มี
 ความปรารถนาน้อย ถ้อยคำที่ชักชวนให้เป็นผู้มีสันโดษ ถ้อย
 คำที่ชักชวนให้เป็นผู้หลีกออกไปจากหมู่คน ถ้อยคำที่ชักชวน
 ให้เป็นผู้ไม่สังสรรค์กับหมู่คน ถ้อยคำที่ชักชวนให้เป็นผู้ลง
 มือประกอบความเพียร ถ้อยคำที่กล่าวปรารภถึงศีล ถ้อยคำที่
 กล่าวปรารภถึงสมาธิ ถ้อยคำที่กล่าวปรารภถึงปัญญา ถ้อยคำที่
 กล่าวปรารภถึงวิมุตติ (การหลุดพ้นจากกิเลส) ถ้อยคำที่กล่าว
 ปรารภถึงวิมุตติญาณทัศนะ (การเล็งเห็นคือการรู้ทั่วถึงซึ่ง
 วิมุตติ)”

เหตุแห่งความเป็นคนอุบาทว์—มหาอุบาทว์

“ดูก่อนอานันท์”

เมื่ออาจารย์เป็นผู้มีการอยู่ตาม

ลำพังตนผู้เดียวเช่นนั้น อุบาทว์ (อันตรายที่เข้าไปประทุษร้ายคุณความดี) ของอาจารย์ก็ย่อมเกิดขึ้น เมื่ออันเตวาสี (ศิษย์) เป็นผู้มีการอยู่ตามลำพังตนผู้เดียว เช่นนั้น อุบาทว์ (อันตรายที่เข้าไปประทุษร้ายคุณความดี) ของอันเตวาสี ก็ย่อมเกิดขึ้น เมื่อบุคคลผู้ประพฤติพรหมจรรย์เป็นผู้มีการอยู่ตามลำพังตนผู้เดียวเช่นนั้น อุบาทว์ (อันตรายที่เข้าไปประทุษร้ายคุณความดี) ของบุคคลผู้ประพฤติพรหมจรรย์ ก็ย่อมเกิดขึ้น”

“ดูก่อนอานันทะ กิอุบาทว์ของอาจารย์ ย่อมเกิดขึ้นได้อย่างไร? ดูก่อนอานันทะ ศาสตราบางคนในสังคมมนุษย์นั้น พำนักอาศัยเสนาสนะที่สงัด คือ ป่า โคนต้นไม้ ภูเขา ซอกเขา ถ้ำแห่งภูเขา ป่าช้า ลานที่โล่งเตียนในป่า ที่กลางแจ้ง ลอมฟาง เมื่อศาสนานั้น ปลีกตนออกไปสำเร็จอิริยาบถอยู่อย่างนั้น พราหมณ์และภฤหบดีทั้งหลาย ทั้งที่เป็นชาวนิกม ทั้งที่เป็นชาวชนบท ย่อมเวียนเข้าไปหาอยู่เนื่อง ๆ ศาสดานั้นย่อมใคร่หนักซึ่งการพุ่มตัวลงไป ย่อมถึงความพอกพองใจในพราหมณ์และภฤหบดีทั้งหลาย ทั้งที่

เป็นชาวนิกม ทั้งที่เป็นชาวชนบท ที่เวียนเข้ามาหาตนอยู่
 เนื่องๆ ย่อมหันกลับไปเพื่อความเป็นคนมีลาภมาก ดังก่อน
 อานันทะ ศาสตราผู้ใดที่ใคร่จะทำการฟุบตัวลงไป ผู้ที่ถึงความพอ
 ออกพอใจ ผู้ที่หันกลับไปเพื่อความเป็นคนมีลาภมากนี้ พระ
 ตถาคตเรียกว่า **อาจารย์อุบาทว์ ด้วยอุบาทว์ที่บังเกิดขึ้น**
ในสันดานของอาจารย์เอง อภิสลธรรมทั้งหลายที่ลามก ที่
 นำเข้ามาซึ่งเศร้าหมอง ที่นำมาซึ่งภพใหม่ ที่มีอาการ
 บั่นบ่วน ที่มีผลเป็นทุกข์ ที่เป็นที่ตั้งแห่งชาติ (ความเป็นไป
 แห่งอุปาทานชั้นตั้งแต่ปฏิสนธิจนถึงจุติ) ชรา และมรณะ
 ต่อไป **ได้มาเขาเสียแล้ว** ดังก่อนอานันทะ **อุบาทว์** (อัน-
 ตราयที่เข้าไปประทุษร้ายคุณความดี) ของอาจารย์ ย่อมมีตาม
 ประการดังที่ได้ถูกกล่าวแล้วนี้แล”

“ดังก่อนอานันทะ อนึ่ง อุบาทว์ของอันเตวาสีย่อม
 เกิดมีได้อย่างไร? ดังก่อนอานันทะ สาวกของศาสนานี้ นั้น
 แหละ เมื่อจะเจริญวิเวกตามศาสดาคนนั้น จึงพำนักอาศัย
 เสนาสนะที่สังกัด คือ ป่า โคนต้นไม้ ภูเขา ชอกเขา ถ้ำ
 แห่งภูเขา ป่าช้า ลานที่โล่งเตียนในป่า ที่กลางแจ้ง ลอม

ฟาง เมื่อสาวกของศาสดาคนนั้น ปลีกตนออกไปสำเร็จอิริยาบถอย่างนั้น พราหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย ทั้งที่เป็นชาวนิกม ทั้งที่เป็นชาวชนบท ย่อมเวียนเข้าไปหาอยู่เนื่องๆ สาวกของศาสดาคนนั้นย่อมใคร่รักซึ่งการพุ่มตัวลงไป ย่อมถึงความพอกพองใจในพราหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย ทั้งที่เป็นชาวนิกม ทั้งที่เป็นชาวชนบท ที่เวียนเข้ามาหาตนอยู่เนื่องๆ ย่อมหันกลับไปเพื่อความเป็นคนมีลาภมาก ดูก่อนอานันทะ สาวกของศาสดาผู้ใคร่รักซึ่งการพุ่มตัวลงไป ผู้ที่ถึงความพอกพองใจ ผู้ที่หันกลับไปเพื่อความเป็นคนมีลาภมากนี้ พระตถาคตเรียกว่า **อันเตवासูบาทว์** ด้วยอุบาทว์ที่บังเกิดขึ้น ใน สันดาน ของอัน เตวา สี เอง อกุศลธรรมทั้งหลาย ที่ลามก ที่นำเข้ามาซึ่งความเศร้าหมอง ที่นำมาซึ่งภพใหม่ ที่มีอาการปั่นป่วน ที่มีผลเป็นทุกข์ ที่เป็นทั้งที่ขัดแย้งชาติ ชรา และมรณะต่อไป **ได้มา** เขาเสียแล้ว ดูก่อนอานันทะ **อุบาทว์** (อันตรายที่เข้าไปทำลายคุณความดี) ของอันเตวาสี ย่อมมีตามประการดังที่ได้ถูกกล่าวแล้วนี้แล”

“ดูก่อนอานันทะ หนึ่ง อุบาทว์ของบุคคลผู้ประ
 พฤติพรหมจรรย์ ย่อมเกิดมีได้อย่างไร? ดูก่อนอานันทะ
 พระตถาคตผู้เป็น พระอรหันต สัมมาสัมพุทธเจ้า กำลังบังเกิด
 อยู่ในโลกลี้ พระตถาคตนั้น ทรงสมบุรณ์ด้วยวิชาและธรรม
 เครื่องบรรลุดังวิชา ทรงดำเนินชีวิตที่เกื้อกูลแก่พระองค์
 เองและเกื้อกูลแก่ชาวโลก ทรงรู้จักโลก ทรงเป็นสารถีผู้ฝึก
 คนที่ควรฝึก ไม่มีสารถีอื่นใดจะยิ่งกว่า ทรงเป็นศาสดา
 ะของเทพ ะของมนุษย์ ทรงเป็นพระพุทธร ะทรงมีภค
 ธรรม พระตถาคตนั้นย่อมทรงพำนักอาศัยเสนาสนะที่สงัด
 คือ ป่า โคนต้นไม้ ภูเขา ซอกเขา ถ้ำแห่งภูเขา ป่าช้า
 ลานที่โล่งเตียนในป่า ที่กลางแจ้ง ลอมฟาง เมื่อพระตถา-
 คตนั้นทรง หลบ หลีก ออกไป สำ เร็จ อิริยา บถ อยู่อย่าง นั้น
 พราหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย ะที่๗ เป็นชาวนิกม ะที่๗ เป็น
 ชาวชนบท ย่อมเวียนเข้าไปเฝ้าอยู่เนืองๆ แต่พระตถาคตนั้น
 ก็ไม่ประสงค์การพุดตนลงไป ย่อมไม่ทรงถึงการพออกพอใจ
 ในพราหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย ะที่๗ เป็นชาวนิกม ะที่๗ เป็น
 ชาวชนบท ย่อมไม่ทรงหันกลับมาเพื่อความเป็นผู้มีบัจจามาก

ก่อนอนันต๊ะแต่สาวกของพระศาสดาพระองค์นั้นนั้นแหละ
 เมื่อจะเจริญวิเวกตามเสด็จพระศาสดาพระองค์นั้น จึงพากัน
 อาศัยเสนาสนะที่สงัด คือ ป่า โคนต้นไม้ ภูเขา ชอกเขา
 ถ้ำแห่งภูเขา ป่าช้า ลานที่โล่งเตียนในป่า ที่กลางแจ้ง
 ลอมฟาง เมื่อสาวกนั้นปลื้มทนออกไปสำเร็จอิริยาบถอยู่
 อย่างนั้น พรหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย ทั้งที่เป็นชาวนิกม
 ทั้งที่เป็นชาวชนบท ย่อมเวียนเข้าไปหาเนื่องๆ สาวกนั้น
 ย่อมใคร่รักซึ่งการฟุ่บตัวลงไป ย่อมถึงการพอกพองใจใน
 พรหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย ทั้งที่เป็นชาวนิกม ทั้งที่เป็น
 ชาวชนบท ย่อมหันกลับมาเพื่อความเป็นคนมีบ้ำจัยมาก ดู
 ก่อนอนันต๊ะ สาวกของพระศาสดา ผู้ที่ใคร่รักซึ่งการฟุ่บ
 ตัวลงไป ผู้ที่ถึงการพอกพองใจ ผู้ที่หันกลับไปเพื่อความ
 เป็นคนมีบ้ำจัยมากนี้ พระตถาคตเรียกว่า บุคคลผู้ประพฤติ
 พรหมจรรย์อุบาทว์ ด้วยอุบาทว์ที่บังเกิดขึ้นในสันดาน
 ของบุคคลผู้ประพฤติพรหมจรรย์เอง ก่อนอนันต๊ะ
 อกุศลธรรมทั้งหลายที่ลามก ที่นำเข้ามาซึ่งความเศร้าหมอง
 ที่นำมาซึ่งภพใหม่ ที่มีอาการปั่นป่วน ที่มีผลเป็นทุกข์ ที่

เป็นที่ตั้งแห่งชาติ ชรา และมรณะต่อไป ได้มาเขาเสีย
แล้ว คุณก่อนอานันท์ อูบาทว์ (อันตรายที่เข้าไปประทุษ
ร้ายคุณความดี) ของบุคคลผู้ประพฤติพรหมจรรย์ ย่อมมีตาม
ประการดังที่ได้ถูกกล่าวแล้วอย่างนี้แล”

“คุณก่อนอานันท์ ในอูบาทว์(อันตรายที่เข้าไปประทุษ
ร้ายคุณความดี) ๓ อย่างนี้ อูบาทว์ของบุคคลผู้ประพฤติ
พรหมจรรย์นี้ ย่อมมีผลเป็นทุกขกว่า และย่อมมีผลเผ็ด
ร้อนกว่า กว่าอูบาทว์ของอาจารย์ และกว่าอูบาทว์ของอัน
เตวาสี (ศิษย์) ทั้งยังเป็นไปอย่างพร้อมสรรพเพื่อการ
พลัดตกออกไปจากกองแห่งคุณความดีทั้งปวง (คือ อันตราย
ที่เข้าไปประทุษร้ายคุณความดีอันหลังนี้ ทำให้บุคคลผู้ประ
พฤติพรหมจรรย์นี้ เกิดเป็นคนมหาอูบาทว์ขึ้นในอริยวิ
นัยนี้)

การห้อมล้อมพระศาสดาที่เป็นไปเพื่อहितสุข

“คุณก่อนอานันท์ เพราะฉะนั้นแล ท่านทั้งหลาย
จงติดตามห้อมล้อมพระตถาคต ด้วยการปฏิบัติอันเป็นของ
มิตร แต่จงอย่าติดตามห้อมล้อมพระตถาคต ด้วยการปฏิบัติที่

เป็นของศัตรู เพราะว่า การติดตามห้อมล้อมพระศาสดาคด้วย
อาการอย่างนั้น จักมีประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุข
แก่ท่านทั้งหลาย ตลอดกาลนาน ”

“ดูก่อนอานันทะ ก็สาวกย่อมติดตามห้อมล้อมพระ
ศาสดา(ของตน) ด้วยการปฏิบัติที่เป็นของศัตรู แต่ไม่ติดตาม
ห้อมล้อม ด้วยการปฏิบัติที่เป็นของมิตร ด้วยอาการอย่างไร
ดูก่อนอานันทะ พระศาสดาในธรรมวินัยนี้เป็นผู้อนุเคราะห์
แสวงหาประโยชน์เกื้อกูลแก่สาวกทั้งหลาย ย่อมแสดงธรรม
ไปรยปรายการอนุเคราะห์แก่สาวกทั้งหลายว่า ‘ธรรมข้อ
ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่เธอทั้งหลาย ธรรมข้อ
ย่อมเป็นไปเพื่อความสุขแก่เธอทั้งหลาย’ ดูก่อนอานันทะ
แต่สาวกทั้งหลายของพระศาสดานั้น หาฟังด้วยดีไม่ หาเงี่ย
โสตลงไม่ หาทงจิตเข้าไปเพื่อการเรียนรู้ทั่วถึงธรรมนั้นไม่ และ
ประพฤติกว้างคำสอนของพระศาสดาด้วย ดูก่อนอานันทะ
สาวกทั้งหลายย่อมติดตามห้อมล้อมพระศาสดา (ของตน) ด้วย
การปฏิบัติที่เป็นของศัตรู แต่มิได้ติดตามห้อมล้อมด้วยการ
ปฏิบัติที่เป็นของมิตร ด้วยประการอย่างนั้นแล ”

“ดูก่อนอานันทะ อนึ่ง สาวกทั้งหลายย่อมติดตาม

ห้อมล้อมพระศาสดา (ของตน) ด้วยการปฏิบัติที่เป็นของมิตร
แต่มิได้ติดตามห้อมล้อม ด้วยการปฏิบัติที่เป็นของศัตรู ด้วย
อาการอย่างไร? ดูก่อนอานันทะ พระศาสดาในธรรมวินัยนี้
เป็นผู้อนุเคราะห์ เป็นผู้แสวงประโยชน์เกื้อกูลแก่สาวกทั้ง
หลาย ย่อมแสดงธรรมไปรยปรายการอนุเคราะห์แก่สาวกทั้ง
หลายว่า ‘ธรรมข้อนี้ ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่เธอ
ทั้งหลาย ธรรมข้อนี้ ย่อมเป็นไปเพื่อความสุขแก่เธอทั้งหลาย’
สาวกของพระศาสดานั้น ย่อมฟังด้วยดี ย่อมเงี่ยโสตลง ย่อม
ตั้งจิตเข้าไปเพื่อการรู้ทั่วถึงธรรมนั้น และไม่ประพடுத்த้วงคำ
สอนของพระศาสดาด้วย ดูก่อนอานันทะ สาวกทั้งหลายย่อม
ติดตามห้อมล้อมพระศาสดา (ของตน) ด้วยการปฏิบัติที่เป็น
ของมิตร แต่มิได้ติดตามห้อมล้อม ด้วยการปฏิบัติที่เป็นของ
ศัตรู ด้วยประการอย่างนี้แล”

“ดูก่อนอานันทะ เพราะฉะนั้นแล ท่านทั้งหลายจง
ติดตามห้อมล้อมพระศาสดาด้วยการปฏิบัติที่เป็นของมิตร แต่
จงอย่าติดตามห้อมล้อมพระศาสดาด้วยการ ปฏิบัติที่เป็นของ
ศัตรู เพราะว่า การติดตามห้อมล้อมพระศาสดา ด้วยอาการ
อย่างนี้จักมีเพื่อประโยชน์เกื้อกูลเพื่อความสุขแก่ท่านทั้งหลาย

ตลอดกาลนาน ดูก่อนอานันทะ พระตถาคตจักไม่ปฏิบัติกะ
 เรอทั้งหลาย เหมือนช้างบนหม้อ ที่ค่อยๆ ประจงจับต้อง
 หม้อที่เป็ยกและหม้อที่พอหมาด (ด้วยกลัวจะแตก) ดูก่อน
 อานันทะ พระตถาคตย่อมกล่าวข่มโทษลงไป ข่มโทษลง
 ไป ย่อมกล่าวคร่ำเอาโทษออก คร่ำเอาโทษออก (ส่วน)
 ธรรมที่มีสาระ จักยืนหยัดอยู่ได้” มหาสุญฺญาสูตรที่จบลง
 แล้วนี้ เป็นภาษิตของพระผู้มีพระภาคเจ้า

ท่านผู้มีอายุอานันทะ มีใจเฝ้าบอิมสคขึ้น ขึ้นชมพอใจ
 ยิ่งซึ่งภาษิตของพระผู้มีพระภาคเจ้า แล

อนาคตภยสูตร

ที่พระภิกษุปาสาทิโก วัดราชบพิธ

แปลออกสู่ภาษาไทย

สถานที่ประทับตอนตรัสพระสูตรนี้

ครั้ง ๑ สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าประทับ ณ พระคันธ-
กุฎีกุฎาการสาละในวัดกุฎาการสาละรามในป่ามหาวัน ใกล้
กรุงเวสาลี ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสเรียกภิกษุทั้ง
หลายมาแล้ว ประทานพระอนุศาสน์ว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย
ภิกษุ ๕ อย่างนี้ เป็นภิกษุที่ยังไม่มาถึง ยังมีได้บังเกิดมีขึ้นใน
บัดนี้ (เวลาที่กำลังประทานพระอนุศาสน์นี้) แต่จักบังเกิดมีขึ้น
ในเวลาต่อไป เธอทั้งหลายควรต้องรู้จักโดยถ่องแท้ซึ่งภิกษุ
๕ อย่างนั้นไว้ ก็ครั้นรู้จักโดยถ่องแท้แล้ว ต้องพยายามช่วย
กันปัดกนมิให้ภิกษุ ๕ นั้นบังเกิดมีขึ้นมาได้ ภิกษุ ๕ นั้นเป็น
ไหน? ภิกษุ ๕ นั้น เป็นดังนี้ คือ

อนาคตภย ๕ อย่าง

(๑) “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ในอนาคตกาล ภิกษุมัก
หลายมิได้อบรมมรรยาทให้ดีด้วยวินัย มิได้อบรมตนให้เจริญ

๑ กฎาการมีรูปกลมมีเป็นรูปไข่ ดัดยอดทางด้านสกัดด้าน ๑ มีลักษณะรูป
เหมือนห่านลอยน้ำ กฎาการสาละ คือ กฎาการที่ดัดยอดสองด้าน วัดนี้ มีพระ
คันธกุฎีเป็น กฎาการสาละ จึงมีชื่อว่า วัดกุฎาการสาละ ป.

ด้วยศีล มิได้อบรมตนให้เจริญด้วยสมาธิ มิได้อบรมตนให้
 เจริญด้วยปัญญา (วิปัสสนาปัญญา) ภิขุทั้งนั้น ทั้ง ๆ ที่ตนเอง
 ก็ยังไ้มรรยาทของสมณะ ยังบกพร่องด้วยศีล ยังบกพร่อง
 ด้วยสมาธิ ยังบกพร่องด้วยปัญญา แต่ก็ยังบังอาจเป็นอุปัช-
 ฌายะยังบุคคลอื่นมากหลายให้อุปสมบท อุปัชฌายะพวกนี้
 ไม่สามารถเพื่อจะฝึกสอนสัทธวิहारิก แม้ทั้งนั้นให้ได้ศึกษาใน
 อริสีละ ในอริจิตตะ ในอริปัญญา ให้เป็นภิขุที่ดีได้
 ภิขุรุ่นที่ ๒ แม่นั้นก็มีได้อบรมมรรยาทให้ดีด้วยวินัย มิได้อ-
 บรมตนให้เจริญด้วยศีล มิได้อบรมตนให้เจริญด้วยสมาธิ
 มิได้อบรมตนให้เจริญด้วยปัญญา ภิขุรุ่นที่ ๒ นี้ ทั้ง ๆ ที่ตน
 เองก็ยังไ้มรรยาทของสมณะ ยังบกพร่องด้วยศีล ยังบกพร่อง
 ด้วยสมาธิ ยังบกพร่องด้วยปัญญา แต่ก็ยังบังอาจเป็นอุปัช-
 ฌายะยังบุคคลอื่นมากหลายให้อุปสมบท (เช่นภิขุพวกก่อน) อุปัช-
 ฌายะพวกนี้ ไม่สามารถเพื่อจะฝึกสอนสัทธวิहारิก แม้ทั้งนั้น
 ให้ได้ศึกษาในอริสีละ ในอริจิตตะ ในอริปัญญา ให้เป็นภิขุ
 ที่ดีได้ ภิขุรุ่นที่ ๓ แม่นั้น ก็มีได้อบรมมรรยาทให้ดีด้วย
 วินัย มิได้อบรมตนให้เจริญด้วยศีล มิได้อบรมตนให้เจริญ
 ด้วยสมาธิ มิได้อบรมตนให้เจริญด้วยปัญญา คุก่อนภิขุ

ทั้งหลาย ประมวลเนื้อความเรื่องนั้นว่า : เพราะไม่มีการปฏิบัติธรรม จึงไม่มีการปฏิบัติวินัย : เพราะไม่มีการปฏิบัติวินัย จึงไม่มีการปฏิบัติธรรม ตุก่อนภิกษุทั้งหลาย นี่เป็นภัยข้อแรก ที่ยังไม่มาถึง ที่ยังมีได้บังเกิดมีขึ้นในบัดนี้ แต่ว่าจักบังเกิดมีขึ้นในกาลต่อไป เธอทั้งหลายควรจะได้รู้จักโดยถ่องแท้ซึ่งภัยข้อแรกนี้ไว้ ก็ครั้นได้รู้จักโดยถ่องแท้แล้ว ควรต้องพยายามช่วยกันปัดกันมิให้ภัยข้อแรกนั้นบังเกิดมีขึ้นมาได้”

(๒) “ตุก่อนภิกษุทั้งหลาย ภัยอย่างอื่นที่พระตถาคตควรจะบอกพวกเธอให้รับรู้ไว้ ยังมีอยู่อีก : ในอนาคตกาล ภิกษุมากหลายมิได้อบรมมรรยาทให้ดีด้วยวินัย มิได้อบรมตนให้เจริญด้วยศีล มิได้อบรมตนให้เจริญด้วยสมาธิ มิได้อบรมตนให้เจริญด้วยปัญญา ภิกษุทั้งนั้น ทั้งๆ ที่ตนเองก็ยังรู้มรรยาทของสมณะ ยังบกพร่องด้วยศีล ยังบกพร่องด้วยสมาธิ ยังบกพร่องด้วยปัญญา แต่ก็ยังบังอาจเป็นอาจารย์ให้นิสสัยแก่ภิกษุอื่นมากหลาย อาจารย์พวกนั้นไม่สามารถเพื่อจะฝึกสอนอันเตवासิกแม่ทั้งนั้นให้ได้ศึกษาในอริสสีละ ในอริจิต-

ตะ ในอธิปัตถญา ให้เป็นภิกษุที่ดีได้ ภิกษุทั้งหลายที่เป็น
 อันเตวาสิกเมื่อนั้น ก็มีใ้ขอบรมมรรยาทให้ดีด้วยวินัย มิได้
 อบรมตนให้เจริญด้วยศีล มิได้ขอบรมตนให้เจริญด้วยสมาธิ
 มิได้ขอบรมตนให้เจริญด้วยปัญญา ภิกษุทั้งหลายที่เป็นอันเต-
 วาสิกชุดนี้ ทั้ง ๆ ที่ตนเองก็ยังไ้มรรยาทของสมณะ ยัง
 บกพร่องด้วยศีล ยังบกพร่องด้วยสมาธิ ยังบกพร่องด้วย
 ปัญญา แต่ก็ยังบังอาจเป็นอาจารย์ให้ศิษย์แก่ภิกษุพวกอื่น
 อีก อาจารย์ชุดนี้ไม่สามารถเพื่อจะฝึกสอนอันเตวาสิกทั้งนั้น
 ในอธิศีลตะ ในอธิจิตตะ ในอธิปัตถญา ให้เป็นภิกษุที่ดีได้
 อันเตวาสิกเมื่อนั้น ก็มีใ้ขอบรมมรรยาทให้ดีด้วยวินัย มิได้
 อบรมตนให้เจริญด้วยศีล มิได้ขอบรมตนให้เจริญด้วยสมาธิ
 มิได้ขอบรมตนให้เจริญด้วยปัญญา ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ประ-
 มวลเนื้อความเรื่องนี้ว่า : เพราะไม่มีการปฏิบัติธรรม จึงไม่
 มีการปฏิบัติวินัย เพราะไม่มีการปฏิบัติวินัย จึงไม่มีการปฏิบัติ
 ธรรม ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย นี้ เป็นภัยข้อที่ ๒ ที่ยังไม่มาถึง
 ที่ยังมีได้บังเกิดมีขึ้นในบัดนี้ แต่ว่าจักบังเกิดมีขึ้นในกาลต่อไป
 เธอทั้งหลาย ควรจะได้รู้จักโดยถ่องแท้ซึ่งภัยข้อที่ ๒ นี้ ไว้ ก็

ครั้นได้รู้จักโดยถ่องแท้แล้ว ควรต้องพยายามช่วยกันปีติกัน
มิให้ภัยข้อที่ ๒ นั้นบังเกิดมีขึ้นมาได้ ”

(๓) “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภัยอย่างอื่นที่พระตถาคต
ควรจะบอกพวกเธอให้รู้ไว้ ยังมีอยู่อีก : ในอนาคตกาล
ภิกษุมากหลายมิได้อบรมมรรยาทให้ดีด้วยวินัย มิได้อบรมตน
ให้เจริญด้วยศีล มิได้อบรมตนให้เจริญด้วยสมาธิ มิได้อบรม
ตนให้เจริญด้วยปัญญา ภิกษุทั้งนั้น ทั้ง ๆ ที่ตนเองก็ยังไ้
มรรยาทของสมณะ ยังบกพร่องด้วยศีล ยังบกพร่องด้วย
สมาธิ ยังบกพร่องด้วยปัญญา แต่ก็ยังบังอาจกล่าวบรรยาย
อภิธรรม(โพธิปักขิยธรรม)กล่าวบรรยายญาณในโลกุตระธรรม
แก่ประชาชน กล่าวตู่ธรรมเพียงเพื่อการได้ลาภ การได้ยศ
แต่ก็หาได้รู้สำนึกถึง (ความเป็นมหาโจรบ่อนทำลายพระพุทธ
ศาสนาของตน) ไม่ ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ประมวลเนื้อความ
เรื่องนี้ว่า : เพราะไม่มีการปฏิบัติธรรม จึงไม่มีการปฏิบัติ
วินัย เพราะไม่มีการปฏิบัติวินัย จึงไม่มีการปฏิบัติธรรม ดุ
ก่อนภิกษุทั้งหลาย นี้ เป็นภัยข้อที่ ๓ ที่ยังไม่มาถึง ที่ยังมีได้
บังเกิดมีขึ้นในบัดนี้ แต่ว่าจักบังเกิดมีขึ้นในกาลต่อไป เธอ

ทั้งหลาย ควรจะไตร่ตรองโดยถ่องแท้ซึ่งภยข้อที่ ๓ นั้นไว้ก็ควร
ไตร่ตรองโดยถ่องแท้แล้ว ควรต้องพยายามช่วยกันปัดกันมิให้
ภยข้อที่ ๓ นั้นบังเกิดมีขึ้นมาได้”

(๔) “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภยอย่างอื่นที่พระตถาคต
ควรจะบอกพวกเธอให้รู้ไว้ ยังมีอยู่อีก : ในอนาคตกาล
ภิกษุมากหลายมิได้อบรมมรรยาทให้ดีด้วยวินัย มิได้อบรม
ตนให้เจริญด้วยศีล มิได้อบรมตนให้เจริญด้วยสมาธิ มิได้อ
บรมตนให้เจริญตนด้วยปัญญา ภิกษุทั้งหลาย ทั้งๆ ที่ตนเอง
ก็ยังไ้มรรยาทของสมณะ ยังบกพร่องด้วยศีล ยังบกพร่อง
ด้วยสมาธิ ยังบกพร่องด้วยปัญญา แต่เมื่อมีใครๆ กล่าวสูตร
ต่างๆ ที่พระตถาคตกล่าวไว้แล้วนั้น ซึ่งล้วนแต่เข้าใจยาก
มีเนื้อความลุ่มลึก เป็นโลกุตระธรรม แสดงให้ผู้ฟังรู้ว่า ทุกสิ่ง
ทุกอย่างไม่มีอาตมัน เป็นเพียงขันธ์ เป็นเพียงธาตุ เป็นเพียง
อายตนะ เป็นเพียงปัจจัยการเท่านั้น ก็ไม่ตั้งใจสดับฟัง ไม่
เจียระไนคอยจับเนื้อความ ไม่ตั้งใจเพื่อการไตร่ตรองถึงซึ่งเนื้อ
ความ และไม่สนใจธรรมเหล่านั้นว่า เป็นข้อข้อใดที่ควรจะได้
ได้เรียนให้รู้ไว้ ให้เข้าใจไว้ ส่วนสูตรต่างๆ ที่เป็นถ้อยคำ

ของคนนอกศาสนา ที่มีได้แสดงข้อธรรม มิได้แสดงข้อวินัย
แต่่วิจิตรด้วยอักษร วิจิตรด้วยพยัญชนะ ที่นักประพันธ์ได้
แต่งไว้ ใ้ร้อยกรองไว้ เมื่อมีใครๆ กล่าวถึงสูตรเหล่านั้นก็
ตั้งใจฟังด้วยดี เรียบใส่ตลงคอยจับเนื้อความ ตั้งจิตเพื่อการได้รู้
ทั่วถึงซึ่ง^๕เนื้อความ และสนใจธรรมเหล่านั้นว่า เป็นข้อข้อใดที่
ควรจะได้เรียนให้รู้ไว้ ให้เข้าใจไว้ ตุก่อนนิกษุทั้งหลาย ประ-
มวลเนื้อความเรื่องนั้นว่า : เพราะไม่มีการปฏิบัติธรรม จึงไม่มี
การปฏิวินัย เพราะไม่มีการปฏิบัติวินัย จึงไม่มีการปฏิบัติ
ธรรม ตุก่อนนิกษุทั้งหลาย^๕ นี้ เป็นภยข้อที่ ๔ ที่ยังไม่มาถึง
ที่ยังมิได้บังเกิดมีขึ้นในบัดนี้ แต่จักบังเกิดมีขึ้นในกาลต่อไป
เธอทั้งหลายควรจะได้รู้จักโดยถ่องแท้ซึ่งภยข้อที่ ๔^๕ นี้ไว้ ก็
ครั้นได้รู้จักโดยถ่องแท้แล้ว ควรต้องพยายามช่วยกันปัดกัน
มิให้ภยข้อที่ ๔^๕ นั้นบังเกิดมีขึ้นมาได้ ”

๕. “ ตุก่อนนิกษุทั้งหลาย ภยอย่างอื่นที่พระตถาคต
ควรจะบอกเธอทั้งหลายให้^๕ได้รู้ไว้ ยังมีอยู่อีก : ในอนาคต-
กาล นิกษุมากหลายมิได้อบรมมรรยาทให้ดีด้วยวินัย มิได้
อบรมตนให้เจริญด้วยศีล มิได้อบรมตนให้เจริญด้วยสมาธิ
มิได้อบรมตนให้เจริญด้วยปัญญา นิกษุทั้งหลาย^๕ นั้น ทั้งๆ ที่ตนเอง

ก็ยังไร้มรรยาตของสมณะ ยังบกพร่องด้วยศีล ยังบกพร่องด้วยสมาธิ ยังบกพร่องด้วยปัญญาอยู่(อย่างเบ็นกระบือบอด) ไปจนเป็นภิกษุชั้นเถระ มีความมกมากในลาภ ในยศ ย่อหย่อนในการเล่าเรียนธรรมวินัย เป็นหัวหน้าชักจูงประกอบกิจกรรมที่เป็นเหตุให้ก้าวลงไปใ้เบื้องต่ำ(คือกิจกรรมที่เพาะนิวรณให้เกิดฟูขึ้นท่วมทับจิตใจ เช่นชวนชวายจัดให้มีกวรบรรเลงดนตรีให้มีมหรสพขึ้นในวัด ตั้งตนเป็นหมอดู แจกเครื่องรางของขลัง เป็นต้น) แต่ทอดธุระในการปฏิบัติธรรมที่ช่วยให้สงัดจากกิเลส ไม่ลงมือปฏิบัติธรรม เพื่อได้ถึงธรรมที่ยังไม่ได้ไม่ถึง เพื่อบรรลุถึงธรรมที่ยังมิได้บรรลุถึง เพื่อกำกระทำให้แจ้งซึ่งธรรมที่ยังมิได้กระทำให้แจ้ง ชุมชนชั้นหลัง ๆ ย่อมปฏิบัติตามทรรคณะของภิกษุโคถึกพวกนั้น ชุมชนชั้นหลัง ๆ แม่นั้น ก็มีความมกมากในลาภ ในยศ ย่อหย่อนในการเล่าเรียนธรรมวินัยเป็นหัวหน้าชักจูงประกอบกิจกรรมที่เป็นเหตุให้ก้าวลงไปใ้เบื้องต่ำ (คือกิจกรรมที่เพาะนิวรณให้เกิดฟูขึ้นท่วมทับจิตใจ เช่นชวนชวายจัดให้มีการบรรเลงดนตรี ให้มีมหรสพขึ้นในวัด ตั้งตนเป็นหมอดู แจกเครื่อง

ราง ของคลัง เป็นต้น) ทอดธุระในการปฏิบัติธรรมที่ช่วย
ให้สงัดจากกิเลส ไม่ลงมือปฏิบัติธรรม เพื่อได้ถึงธรรมที่ยัง
ไม่ได้ไม่ถึง เพื่อบรรลุถึงธรรมที่ยังมิได้บรรลุถึง เพื่อกระทำ
ให้แจ้งซึ่งธรรมที่ยังมิได้กระทำให้แจ้ง คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย
ประมวลเนื้อความเรื่องนั้นว่า : เพราะไม่มีการปฏิบัติธรรม จึง
ไม่มีการปฏิบัติวินัย เพราะไม่มีการปฏิบัติวินัย จึงไม่มีการ
ปฏิบัติธรรม คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย นี้ เป็นภัยข้อที่ ๕ ที่ยังไม่
มาถึง ที่ยังมีได้บังเกิดมีขึ้นในบัดนี้ แต่จักบังเกิดมีขึ้นในกาล
ต่อไป เธอทั้งหลายควรจะได้รู้จักโดยถ่องแท้ซึ่งภัยข้อที่ ๕ นี้
ไว้ ก็ครั้นได้รู้จักโดยถ่องแท้แล้ว ควรต้องพยายามช่วยกัน
ปิดกั้นมิให้ภัยข้อที่ ๕ นั้นบังเกิดมีขึ้นมาได้”

“คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย ภัยทั้ง ๕ ข้อเหล่านี้แล ที่ยังไม่
มาถึง ที่ยังมีได้บังเกิดมีขึ้นในบัดนี้ แต่จักบังเกิดมีขึ้นในกาล
ต่อไป เธอทั้งหลายควรจะได้รู้จักโดยถ่องแท้ซึ่งภัยทั้ง ๕ นี้
ไว้ ก็ครั้นได้รู้จักโดยถ่องแท้แล้ว ควรต้องพยายามช่วยกัน
ปิดกั้นมิให้ภัยทั้ง ๕ ข้อนั้นบังเกิดมีขึ้นมาได้”

บางส่วนของสัทธัมมมนตรธานสูตร

๑. กัสปะ เหริญฺญทองแท้ย่อมไม่หายตัวไปจากชุมชน
 ครอบงำที่เหริญฺญทองเกิ เหริญฺญทองเทียมยังไม่มีแพร่หลาย
 เข้ามาในชุมชน แต่ในเวลาทีเหริญฺญทองเกิ เหริญฺญทอง
 เทียมมีแพร่หลายเข้ามาในชุมชน เหริญฺญทองแท้ย่อมต้อง
 อันตรธานหายตัวไปจากชุมชน ข้อนี้ฉันใด กัสปะ สัทธรรม
 ก็ฉันนั้น ย่อมรุ่งเรืองอยู่ในชุมชน ครอบงำที่สัทธรรมปฏิ-
 รูปก์ (ธรรมเกิ ธรรมเทียมสัทธรรม) ยังไม่มีแพร่หลายเข้ามา
 ในชุมชน แต่ในเวลาทีสัทธรรมปฏิรูปก์มีแพร่หลายเข้ามา
 ในชุมชน สัทธรรมย่อมต้องอันตรธานหายตัวไปจากชุมชน

๒. กัสปะ ธาตุดินก็ทำให้สัทธรรมหายตัวไปจากชุมชน
 ไม่ได้ ธาตุน้ำ ธาตุไฟ ธาตุลม ก็ล้วนแต่ทำให้สัทธรรมหาย
 ตัวไปจากชุมชนไม่ได้ แต่เหล่าคนที่เข้ามาบวชอยู่ในธรรม
 วินัยนี้แหละ เฉพาะผู้ที่ขาดความรู้ที่ถูกต้อง ในธรรม ใน
 วินัย ที่ขัดสนคุณธรรมของสมณะ ที่ไม่อบรมตนด้วยอธิสละ
 ด้วยอธิจิตตะ ด้วยอธิปัญญาเท่านั้น ต่างหาก คือ (มหาโจร)
 ผู้ที่ทำให้สัทธรรมหายตัวไปจากชุมชน กัสปะ สัทธรรมย่อม

ไม่หายตัวไปจากชุมชน ด้วยการเล่าเรียน การปฏิบัติที่มากเกินไป
เกินขนาดของพุทธบริษัท ไม่เหมือนเรือที่ต้องจมลงเพราะ
การบรรทุกของมากเกินไปจนระวาง (เพราะฉะนั้น ทั้งในธรรม ทั้ง
ในวินัย เรือทั้งหลายไม่บังควรออมการเล่าเรียน ออมการ
ปฏิบัติเลย)

หมายเหตุ : ธาตุ ตามความหมายในทางธรรม หมายถึงสิ่งที่
มีปรากฏอาการเป็นอย่างเดียว ไม่ได้หมายถึง
ถึงสิ่งที่บริสุทธิ์ที่มีอยู่เพียงอย่างเดียว ฯลฯ
ในทางวิทยาศาสตร์. ป.

คำตอบปัญหา

ที่พระพุทธเจ้าประทานแก่ภิกษุรูปหนึ่ง

วิญญาน อธิสฺสณํ อนนตํ สัพพโต ปภัง

นิพพาน เป็นธัมมามรณที่พึงรู้อย่างแจ่มชัดได้ (ด้วยใจ) แต่ไม่มีโครงรูปสำหรับแสดงให้ดูได้ (ด้วยตา) ความตาย ที่เป็นที่สุดของความเกิด ของความแก่ ของความแปรไปเป็นอย่างอื่น ไม่มีแก่นิพพาน แต่นิพพานก็มีทำ ซึ่งเป็นที่ที่ใคร ๆ ก็ข้ามขึ้นไปได้ ด้วยการต้องเสียค่าบริการ คือสมาธิภาวนาที่ครบกระบวนการ ก่อน

เอตถ อไป จ ปจวิ จ เตโช วาโย น คารติ

เอตถ ทัมมจ รสสณ จ อนํ ญลํ สุภาสุภํ

นิพพาน นี้ มิใช่เป็นโอกาสเป็นที่ตั้งอยู่ของน้ำ ของดิน ของไฟ และของลม ทั้งส่วนยาวและส่วนกว้าง ทั้งส่วนบางและส่วนหนา ทั้งส่วนตระกานตาและส่วนขี้เहर ก็ไม่มีอยู่ในนิพพานนี้

เอตถ นามญจ รูปญจ อเสสํ อุปฺปชฺชติ

วิญญานสส นิโรธเณ เอตฺถเอตํ อุปฺปชฺชติ

นิพพาน นี้ ย่อมเป็นที่ที่นามและรูปดับลงอย่างหมดสิ้น การที่ทั้งนามทั้งรูป ต้องดับลงที่นิพพานนี้ ก็เพราะวิญญาน (ที่เป็นปัจจัยแห่งนามและรูปนี้) ดับ